

Hvordan kan det brannforebyggende arbeidet ha en kriminalitetsforebyggende effekt?

-en utvidet forståelse av brannvesenet som aktør for samfunnssikkerheten

ELIN HELENE KROG OVERÅ
MASTER I RISIKOSTYRING OG SIKKERHETSLEDELSE
VÅREN 2019

UNIVERSITETET I STAVANGER

**MASTERGRADSSTUDIUM I
RISIKOSTYRING OG SIKKERHETSLEDELSE**

MASTEROPPGAVE

SEMESTER:

Vårsemesteret 2019

FORFATTER:

Elin Helene Krog Overå

VEILEDER:

Eivind Lars Rake

TITTEL PÅ MASTEROPPGAVE:

Hvordan kan det brannforebyggende arbeidet ha en kriminalitetsforebyggende effekt?
-en utvidet forståelse av brannvesenet som aktør for samfunnssikkerheten

EMNEORD/STIKKORD:

Samfunnssikkerhet, resiliens, tillit, kommunikasjon, risikobasert regulering, brann- og redningsvesen, beredskap, brannforebygging, kriminalitetsforebygging, samhandling

SIDETALL: 100

STAVANGER, 17.06.2019

“Hvis det i sannhet skal lykkes å føre et menneske hen til et bestemt sted, må man først passe på å finne ham der hvor han er og begynne der. Dette er hemmeligheten i all hjelpekunst.”

[Søren Kierkegaard](#)

FORORD

I den første undervisningstimen i studiet sa professoren innledningsvis at når man studerer er man på grensen av sitt intellekt, og det kan gjøre litt vondt. Jeg holder litt med han i det.

Min opplevelse er at å studere er å vokse, og man kjenner på voksesmerter. Og det er vondt å prioritere bort de tingene man egentlig prioriterer i livet, som tid med familie og venner.

Men, jeg har lært så utrolig mye. Det har vært et veldig interessant og matnyttig studium hvor jeg har fått mye ny kunnskap og et bredere perspektiv på den kunnskapen jeg allerede hadde. Jeg har fått satt ny og “gammel” kunnskap i system med blanding av teorier og erfaring, noe som har gitt meg en større faglig trygghet. Og ikke minst har jeg lært mye om meg selv, hva jeg er i stand til og hva mine styrker og svakheter er.

Jeg er stolt av det jeg har gjort og har mange å takke for at jeg kom i mål.

Først og fremst vil jeg takke min veileder Eivind Lars Rake som har utfordret og oppmuntret meg, samt kommet med tydelige tilbakemeldinger og gode råd underveis i oppgaven.

Jeg vil takke min arbeidsgiver Rogaland brann og redning IKS for å ha gitt meg anledning for å gjennomføre studiet. En stor takk rettes mot informantene som tok seg tid til meg og delte av sine erfaringer, og ikke minst mine kollegaer som støttet og oppmuntret meg når de så jeg trengte det.

Jeg vil også takke øvrig familie og venner for hjelp og forståelse for mine prioriteringer.

Den største takken skal likevel min mann og våre tre barn ha. Uten forståelse, omsorg og oppmuntring fra dem hadde dette aldri dette gått.

Nå er jeg klar for å nyte tidenes beste sommer!

Elin Helene Krog Overå

Stavanger, juni 2019

SAMMENDRAG

Målet med samfunnssikkerhetsarbeidet er å skape et motstandsdyktig, eller resilient, samfunn som kan håndtere de truslene det står overfor. Dette krever en helhetlig tilnærming med et tverrfaglig og –etatlig samarbeid mellom ulike samfunnsaktører.

Både brann og kriminalitet utgjør trusler for samfunnssikkerheten. Begge arbeidsområdene er komplekse og til dels overlappende. Av den grunn er brannvesenet (forkortelse av Brann- og redningsvesenet) mye i befatning med kriminalitet. Arbeid med årsakssammenhenger har vist at brannvesenets arbeid også kan ha positive effekter på andre områder som rus og helse.

Nærheten til kriminalitet gjorde at det også kunne være interessant å studere hvordan brannvesenets arbeid kan ha en kriminalitetsforebyggende virkning, og videre hvordan dette kan påvirke synet på brannvesenet som aktør for samfunnssikkerheten.

Problemstillingen i oppgaven er dermed: Hvordan kan brannvesenets brannforebyggende arbeid virke kriminalitetsforebyggende, og hvordan kan brannvesenets innsats bidra til å styrke samfunnssikkerheten? Undersøkelsen er utført som casestudie av Rogaland brann og redning IKS (RBR) som et eksempel på et norsk brannvesen. Det er benyttet intervjuer, dokument studier, relevant teori og kjente modeller fra sikkerhetsfaget til å besvare oppgaven.

Oppgaven synliggjør relasjonen mellom arbeidsområdene brann og kriminalitet. Videre viser funnene til at brannvesenet har virkemidler som kan bidra i det kriminalitetsforebyggende arbeidet. Det vises i hvilke områder brannvesenet kan bidra, hvilke styrker og svakheter brannvesenet muligens har som kriminalitetsforebyggende aktør, samt andre begrensinger. Brannvesenet er ikke formelt en bidragsyter til kriminalitetsforebyggende arbeid i dag, men funn viser til at brannvesenet har både vilje og evne til å bidra.

Videre tyder funn på at brannvesenet kan styrke samfunnssikkerheten ved å styrke samfunnets resiliens. Med sin kunnskap og kompetanse kan de bidra til at samfunnet vet hva som kan forventes, hva det skal se etter av trusler og hendelser, samt hvordan hendelsene skal håndteres slik at normaltstand raskt kan gjenopprettes. Et forbedringspunkt er læring. Iht. regjeringens definerte aktiviteter for samfunnssikkerhet kan dermed brannvesenet bidra til å styrke samfunnssikkerheten gjennom aktivitetene kunnskap, forebygging, beredskap, håndtering og gjenoppretting, hvilket kan tyde på at det er tide å friske opp synet på brannvesenet som samfunnssikkerhetsaktør.

INNHALDSFORTEGNELSE

FORORD	iii
SAMMENDRAG	iv
FIGUR- OG TABELLOVERSIKT	vii
FORKORTELSER	vii
1.0 INNLEDNING	1
1.1 Bakgrunn, problemstilling og avgrensing	1
1.2 Avgrensing	4
1.3 Oppgavens oppbygning	5
2.0 Brannvesenets ansvar for samfunnssikkerheten	6
2.1 Samfunnssikkerhet - ansvarsfordeling og oppgaver	6
2.2 Brannvesenets ansvar for samfunnssikkerheten	7
2.2.1 Regjeringens strategi for brannssikkerhet	8
2.2.2 Nasjonal kommunikasjonsstrategi for brannssikkerhet	8
2.3 Rogaland brann og redning IKS (RBR)	9
2.3.1 Brannforebyggende arbeid ved RBR	10
3.0 TEORI	15
3.1 Samfunnssikkerhet og kriminalitet	15
3.1.1 Samfunnssikkerhet	15
3.1.2 Kriminalitet som trussel mot samfunnssikkerheten	20
3.2 Kriminalitetsforebygging	21
3.2.1 Regjeringens strategi for kriminalitetsforebygging	22
3.2.2 Innsatsområder	23
3.2.3 Risiko- og beskyttelsesfaktorer	24
3.2.4 Forebyggende kommunikasjon	25
3.3 En helhetlig modell for kriminalitetsforebygging	26
3.3.1 Mekanismene	27
3.4 Oppsummering teori	33
4.0 DESIGN OG METODE	35
4.1 Tema, problemstilling og forskningsspørsmål	35
4.2 Forskningsstrategi	36
4.3 Metode	37

4.4 Tilnærming	38
4.5 Datakilder og -innsamling	38
4.5.1 Strategisk utvalg av informanter	39
4.5.2 Intervju	40
4.5.3 Dokumentstudie	41
4.5.4 Dataanalyse	42
4.6 Metodiske betraktninger	42
4.6.1 Forsker i egen organisasjon	42
4.6.2 Validitet og reliabilitet	43
4.6.3 Etske aspekter	45
4.6.4 Styrker og svakheter	46
5.0 EMPIRI	48
5.1 Relasjonen brann - kriminalitet	48
5.1.1 RBRs erfaring med kriminalitet	48
5.1.2 Erfaringer fra Merseyside Fire and Rescue Service (MFRS)	50
5.2 Bjørgos modell for kriminalitetsforebygging	52
5.2.1 RBRs tilnærming og kommunikasjon	52
5.2.2 Å strekke strikken	54
5.2.3 RBRs samarbeid med andre etater	56
5.2.4 Resultat av RBRs brannforebyggende arbeid	58
5.2.5 Erfaringer fra andre brannvesen i Norge	61
5.3 Hvordan kan brannvesenets arbeid styrke samfunnets resiliens?	62
5.3.1 Rolle i samfunnet	62
5.3.2 Risiko, sårbarhet og robusthet	64
5.5 Oppsummering empiri	66
6.0 ANALYSE OG DRØFTING	68
6.1 Relasjonen brann - kriminalitet	68
6.2 Bjørgos modell for kriminalitetsforebygging	75
6.2.1 Kriminalitetsforebyggende mekanismer	76
6.3 Hvordan brannvesenets arbeid kan styrke resiliens	87
6.4 Problemstilling	90
7.0 KONKLUSJON	95
REFERANSER	97
VEDLEGG	101

FIGUR- OG TABELLOVERSIKT

Figur 01: Organisasjonskart RBR

Figur 02: Arbeidsprosess for forebyggende avdeling

Figur 03: Regjeringens prosessmodell

Figur 04: Schiefloes modell

Figur 05: Skillet mellom safety og security

Figur 06: Et "risikokonglomerat

Figur 07: Hvordan brannvesenets arbeid kan influere Bjørgos modell

Tabell 01: Innsatsområder for ulike målgrupper

Tabell 02: Innsatsområder for ulike typer forebygging

Tabell 03: Oversikt over informanter

Tabell 04: Innsatsområder for det brannforebyggende arbeidet

Tabell 05: Resiliens og modeller for samfunnssikkerhet

FORKORTELSER

BRIS:	DSBs rapporteringsløsning for rapportering av branner
BVSR:	Brannvesenet i Sør-Rogaland IKS
DSB:	Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap
Kfk:	Kompetansesenteret for kriminalitetsforebygging
KRÅD:	Det kriminalitetsforebyggende råd
NOU:	Norges offentlige utredninger
PLIVO:	(Nasjonal prosedyre for) pågående livstruende vold
RBR:	Rogaland brann og redning IKS
ROS-analyse:	Risiko- og sårbarhetsanalyse
SLT:	Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak

1.0 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn, problemstilling og avgrensing

Norge er regnet som et av verdens tryggeste land å leve i fordi det har et stabilt og demokratisk samfunn med lavt konfliktnivå. Men en stadig større globalisering påvirker også Norge og gjør samfunnssikkerheten sårbar overfor dagens komplekse trusselbilde. Målet må derfor være å skape et samfunn som er motstandsdyktig, som kan håndtere uønskede hendelser slik at grunnleggende verdier og samfunnsfunksjoner beskyttes (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016).

Resiliens er et begrep som benyttes for å si noe om et sosialt systems totale evne til å beskytte seg (Jore, 2017). For å styrke resiliensen i samfunnet må man gjøre tiltak som reduserer sårbarheten og styrker robustheten. Kompleksiteten i samfunnet gjør at dette krever en helhetlig tilnærming og et tverretatlig og -faglig samarbeid (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016).

Kriminalitet er en stor trussel for samfunnssikkerheten og er utpekt som satsningsområde for regjeringen. Kriminalitet berører hele samfunnet som ofre, pårørende eller vitner. Det påfører samfunnet store lidelser og tap, høye kostnader og sprer utrygghet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013). Kriminalitet er en kompleks risiko, og ofte en følge av eller årsak til andre problemer, som f.eks. helseutfordringer og brannfare. Kjernen i det forebyggende arbeidet er derfor å forsøke å påvirke de faktorer man mener har sammenheng med den aktuelle risiko (Kfk, 2017). Det er politisk enighet om at politiet har begrensede virkemidler, og at de aktuelle virkemidlene er å finne fordelt på mange aktører (Lie, 2015; Bjørgo, 2015). Regjeringen setter derfor et styrket samarbeid mellom statlige og private aktører som en forutsetning for å lykkes med kriminalitetsforebygging (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013). Dette krever at aktørene har kunnskap om hverandres virkemidler og en forståelse av sin rolle i et samarbeid med andre.

Brann utgjør i likhet med kriminalitet en trussel for samfunnssikkerheten. Brannsikkerheten ivaretas av det norske brann- og redningsvesenet, og kompleksiteten i samfunnet har ført til en stor utvidelse og utvikling av arbeidsområdet.

Rogaland brann og redning IKS (RBR) er et stort brann- og redningsvesen i Norge og er i oppgaven brukt som eksempel for det norske brann- og redningsvesenet. RBR har i tilknytning til både beredskapsarbeid og forebyggende arbeid sett at brannfare ikke bare grenser til, men også overlapper med andre problemområder som helseutfordringer, rus og kriminalitet. Ofte er brannfare en følge av andre problemer, og RBR jobber derfor mye med årsakssammenhenger. Som et resultat av dette har RBRs sett at deres brede brannforebyggende arbeid har gitt positive effekter på andre problemområder, spesielt ifb. med risikoutsatte grupper. Og motsatt har de sett hvordan arbeidet til andre aktører med tilgrensende lovverk kan ha positive effekter for brannsikkerheten. Dette er bakgrunnen for utviklingen av et solid samarbeid med bl.a. politi, akrim, kommunale etater og andre aktører. Samarbeidet er i tråd med både regjeringens handlingsplaner for samfunnssikkerhet, forebygging av kriminalitet og brannsikkerhet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016; Justis- og beredskapsdepartementet, 2013; Justis- og beredskapsdepartementet, 2009).

Brann- og redningsvesenets hovedfokus er brannsikkerhet. Ev. andre effekter av det brannforebyggende arbeidet er mindre utforsket. Det kan derfor være interessant å studere relasjonen mellom brannfare og kriminalitet, og undersøke hvordan det brannforebyggende arbeidet også kan ha en kriminalitetsforebyggende effekt. Det vil kunne si noe om brann- og redningsvesenets potensielle bidrag i det kriminalitetsforebyggende arbeidet. Det kan videre være interessant å legge disse funnene til brannvesenets rolle slik den er i dag, og undersøke hvordan den totale effekten av arbeidet kan bidra til å styrke samfunnets resiliens. Et tradisjonelt syn på brann- og redningsvesenet er en ren beredskapsaktør. Funn fra disse undersøkelsene kan bidra til å friske opp et muligens utdatert syn på brann- og redningsvesenets rolle som samfunnsaktør.

For å undersøke dette har jeg først studert relasjonen mellom brannfare og kriminalitet hvor jeg har forsøkt å kartlegge likheter, fellesområder og brannvesenets erfaringer med kriminalitet. Videre er det studert hvordan det brannforebyggende arbeidet kan virke kriminalitetsforebyggende ved å sette RBRs forebyggende arbeid inn i Tore Bjørgos modell for kriminalitetsforebygging (Bjørgo, 2015). Prinsippet i modellen er det samme som i regjeringens handlingsplan for kriminalitetsforebygging; at politiet har begrenset med virkemidler og arbeidet krever bidrag fra andre aktører (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013). Modellen har derfor et helhetlig perspektiv og kan benyttes av alle typer aktører til alle

typer kriminalitet. Hensikten er å hjelpe aktørene til å kartlegge sitt potensielle bidrag i arbeidet.

Ved så å legge sammen denne nye kunnskap og kjent kunnskap om brannvesenets arbeid kan man studere dette i et større samfunnsperspektiv og undersøke hvordan brannvesenet kan styrke resiliensen i samfunnet. Det gjøres ved bruk av to modeller for samfunnssikkerhet som har likheter med Bjørgo; Schiefloes helhetlige modell bygget på resiliens (Schiefloe, 2012) og regjeringens prosessmodell (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016). Det trekkes paralleller mellom disse modellene og Bjørgos modell, samt kjennetegn for resiliens (Hollnagel, Tveiten & Albrechtsen, 2010). På grunnlag av dette kan man så si noe om brannvesenets bidrag til å styrke samfunnets resiliens og deres styrke som samfunnsaktør.

Ideen til oppgaven kom da jeg tok faget "Sikring" ved UIS EVU våren 2018. Faget ga meg ny innsikt i et spennende område av samfunnssikkerheten som til da hadde vært relativt ukjent. På den tiden hadde jeg nylig startet min jobb som branninspektør i forebyggende avdeling ved RBR. Allerede fra første dag i min nye jobb skjønnte jeg at arbeidsområdet var langt større enn først antatt. Og ikke minst så jeg at virkningene av arbeidet kunne ha en langt større effekt på samfunnssikkerheten utover bare brannsikkerhet. Med nytt studium og ny jobb hadde jeg i så måte to nye arenaer å utforske samtidig, og automatisk begynte jeg å trekke paralleller. Underveis i studiet kunne jeg relatere mye av teorien til RBR, selv om brann- og redningsvesenet hadde en svært ubetydelig rolle i pensum. Det gjorde meg nysgjerrig på å studere nærmere relasjonen brannfare og kriminalitet.

Mine observasjoner i RBR indikerte også at det norske brann- og redningsvesenet har en betydelig større kapasitet og rolle i samfunnet enn hva det tradisjonelle synet på deres rolle tilsier. Jeg ønsket derfor å se på hvordan den totale effekten på brannsikkerhet og kriminalitet kunne utfordre et mulig utdatert syn på brannvesenet.

Hensikten med studiet er å tilføre ny innsikt og forståelse i et område jeg opplever som lite utforsket. Ved å bidra med mer kunnskap håper jeg å kunne gi mine kollegaer en ny dimensjon i arbeidet som kan motivere og inspirere til nytenkning og bedre ressursutnyttelse i brannvesenet. En større bevissthet rundt brannvesenets kapasitet som samfunnsaktør kan bidra til å styrke eksisterende samarbeid og gi grobunn for nye. Håpet er også å kunne friske opp det tradisjonelle synet på brannvesenet. Dette fører meg til min problemstilling:

Hvordan kan brannvesenets brannforebyggende arbeid virke kriminalitetsforebyggende, og hvordan kan brannvesenets innsats bidra til å styrke samfunnssikkerheten?

Problemstillingen vil besvares ved hjelp av tre forskningsspørsmål:

- 1. Hvordan kan brannvesenets brannforebyggende arbeid relateres til kriminalitetsforebygging?**
- 2. Hvordan kan brannvesenets brannforebyggende arbeid influere mekanismene i Tore Bjørgos modell for kriminalitetsforebygging?**
- 3. Hvordan kan brannvesenets arbeid styrke samfunnets resiliens?**

1.2 Avgrensning

Problemstillingen er avgrenset til å studere en kriminalitetsforebyggende effekt av det brannforebyggende arbeidet. Evt. andre positive effekter innen f.eks. rus og helse er ikke studert, men likevel nevnt for å vise til kompleksiteten i arbeidsområdene.

De to første forskningsspørsmålene er avgrenset til brannforebyggende arbeid. I forskningsspørsmål nr. 3 settes det brannforebyggende arbeidet sammen med beredskapsarbeidet slik at det totale arbeidet vurderes i et større samfunnsperspektiv. Oppgaven studerer brannvesenets rolle. RBR er benyttet som eksempel på brann- og redningsvesenet i Norge da jeg selv jobber der. For enkelhetsskyld er “brann- og redningsvesen” kortet ned til “brannvesen” i teksten. Jeg benytter både benevnelsen “brannvesenet” og “RBR” i teksten, og bruker det som er mest naturlig i det aktuelle tilfellet. RBR kan bety RBR som organisasjon, en avdeling eller en ansatt ved RBR.

Sentralt i oppgaven er Bjørgos (2015) modell for kriminalitetsforebygging. Teorien i oppgaven tar derfor utgangspunkt i modellen og Bjørgos perspektiv for kriminalitetsforebygging.

For å besvare problemstillingen har jeg valgt ut sentrale deler av det brannforebyggende arbeidet ved RBR som jeg mener har størst relevans for oppgaven. Dette er tilsyn, informasjon, Trygg hjemme/risikoutsatte grupper, bekymringsmeldinger, brannutredning, bolig/risikotilsyn, øvelse og opplæring, samt utrykninger. Utrykninger regnes ikke som et

forebyggende virkemiddel, men arbeidet kan ha en stor forebyggende virkning og er derfor tatt med i denne sammenheng.

Oppgaven er løst ved hjelp av dokumentstudier og intervjuer. Intervjuobjektene er ansatte ved RBR, eksterne samarbeidspartnere, en rusmisbruker tilknyttet gatemagasinet Asfalt som har fått hjelp fra RBR, samt tre ansatte fra andre brannvesen i landet for å ha et sammenligningsgrunnlag.

1.3 Oppgavens oppbygning

Oppgaven innledes med kapittel 1 som sier noe om bakgrunnen for og hensikten med studiet. Her presenteres problemstilling og forskningsspørsmål, samt hvilke avgrensninger som er gjort. For å gi leseren et forståelsesgrunnlag for resten av oppgaven presenteres i kapittel 2 brannvesenets rolle og ansvar for brannsikkerheten og samfunnssikkerheten, og deretter RBR med organisering, målsetting og sentralt forebyggende arbeid. Dette kapittelet bygger på dokumentstudier og intervjuresultater i likhet med kapittel 5, disse to kapitlene må derfor ses i sammenheng. Kapittel 3 redegjør for relevant teori knyttet til samfunnssikkerhet, kriminalitet som trussel for samfunnssikkerheten og kriminalitetsforebygging. I kapittel 4 forklares fremgangsmåte for oppgaven, samt styrker og svakheter ved mine metodiske valg. Kapittel 5 presenterer empiri i form av intervju og dokumentstudier. I kapittel 6 drøftes forskningsspørsmål og problemstilling opp mot empiri og teori, og funnene oppsummeres og konkluderes i kapittel 7.

2.0 Brannvesenets ansvar for samfunnssikkerheten

Dette kapitlet redegjør for brannvesenets samfunnsansvar. Brann inngår i fagfeltet samfunnssikkerhet. For å forstå brannvesenets rolle i et større perspektiv redegjøres det først for samfunnssikkerhetens ansvarsfordeling, deretter presenteres sentrale deler av RBR.

2.1 Samfunnssikkerhet - ansvarsfordeling og oppgaver

Justis- og beredskapsdepartementet har en samordningsrolle for å sikre helhetlig og koordinert tilnærming til samfunnssikkerhet og beredskap (Justis- og beredskapsdepartementet, 2009). Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) er underlagt Justis- og beredskapsdepartementet og skal sørge for god beredskap, effektiv ulykkes- og krisehåndtering og ha oversikt over risiko og sårbarheter i samfunnet (DSB, 2019b). Januar 2019 fikk Norge sin første Samfunnssikkerhets-minister.

Myndighetene har et overordnet ansvar for samfunnssikkerhet. Det er et samarbeid mellom regjering, departementer, direktorater, nasjonale faginstanser, nødetater, fylkesmenn og kommuner. Kommunene skal sikre akseptabelt risiko- og sårbarhetsnivå vha. ROS-analyser, planlagt beredskap og samordning av ressurser. Kommunen drifter brann- og redningsvesenet, som står sentralt i arbeidet med samfunnssikkerhet sammen med andre operative ressurser som politi, ambulanse, Sivilforsvaret, redningshelikoptertjenesten og sykehuspersonell. Fylkesmannen er ansvarlig for oppfølging av mål og regelverk for arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap i kommunene og fylket (Justis- og beredskapsdepartementet, 2009).

Samfunnssikkerhet er et av regjeringens satsingsområder og målet er å skape et motstandsdyktig samfunn (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016). Løsningsorientert politikk skal gi større tillit til myndighetene. Lokal kunnskap og ressurser skal nyttiggjøres, og samfunnets beredskap, solidaritet og omsorg skal styrkes. Dette krever helhetlig tilnærming med tverrfaglig samarbeid mellom aktører, som sammen kan bidra med nødvendige ressurser. Det inkluderer bidrag fra privat næringsliv, frivillige organisasjoner, lokalsamfunn og enkeltpersoner, og arbeidet må foregå på flere områder og nivåer samtidig

(Justis- og beredskapsdepartementet, 2016). De overordnede beredskapsprinsippene ligger til grunn for alt det nasjonale sikkerhets- og beredskapsarbeidet, herunder brann (DSB, 2009):

- Ansvarsprinsippet; den organisasjonen som har ansvaret for et fagområde i en normalsituasjon skal også ha ansvaret i beredskaps-forberedelser og hendelser.
- Likhetsprinsippet; den organisasjonen som benyttes under kriser skal være mest mulig lik den daglige organisasjonen.
- Nærhetsprinsippet; kriser skal løses på lavest mulig nivå.
- Samvirkeprinsippet; myndigheter, virksomheter eller etater har selvstendig ansvar for å sikre et best mulig samvirke med relevante aktører under forebygging, beredskap og krisehåndtering.

2.2 Brannvesenets ansvar for samfunnsikkerheten

Kommunenes ansvar for brannsikkerhet ivaretas av brannvesenet. DSB er brannvesenets fag- og tilsynsmyndighet og har ansvar for områdene brann- og el-sikkerhet, farlig stoff, landtransport av farlig gods samt forbrukersikkerhet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2019). Justis- og beredskapsdepartementet forvalter Lov om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver (Brann- og eksplosjonsvernloven). Brannvesenets arbeid reguleres primært av denne loven og tilgrensende lovverk (Justis- og beredskapsdepartementet, 2009). Brannvesenets oppgaver omfatter (Brann- og eksplosjonsvernloven, §11):

- være innsatsstyrke ved brann og andre akutte ulykker
- informasjons- og motivasjonstiltak
- brannforebyggende tilsyn og annet brannforebyggende arbeid
- feiing og tilsyn med fyringsanlegg

Utover lovverket gir regjeringens strategi for brannsikkerhet, Stortingsmelding nr. 35 Brannsikkerhet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2009) føringer for det brannforebyggende arbeidet, sammen med Nasjonal kommunikasjonsstrategi for brannsikkerhet 2013-2020 (DSB, 2013a), Stortingsmelding nr.17 Om statlige tilsyn (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2003) og NOU Trygg hjemme Brannsikkerhet for utsatte grupper (NOU 2012:4).

2.2.1 Regjeringens strategi for brannsikkerhet

Regjeringens nasjonale mål er;

- Færre omkomne i brann
- Unngå tap av uerstattelige kulturhistoriske verdier
- Unngå branner som lammer kritiske samfunnsfunksjoner
- Styrket beredskap og håndteringsgevn
- Mindre tap av materielle verdier (Justis- og beredskapsdepartementet, 2009):

Hovedstrategien er målrettet forebyggende arbeid og samarbeid med andre aktører. Det er spesielt fokus på boligeiers forståelse av brannsikkerhet, systematisk sikkerhetsarbeid og tilsyn med særskilte risikoobjekt. Det er også utarbeidet en nasjonal strategi for informasjon og holdningsskapende arbeid (Justis- og beredskapsdepartementet, 2009).

2.2.2 Nasjonal kommunikasjonsstrategi for brannsikkerhet

Nasjonal kommunikasjonsstrategi for brannsikkerhet 2013-2020 (DSB, 2013a) er et overordnet styringsdokument for DSB, redningsvesen og DLE. Strategien bygger på kunnskapsgrunnlaget i rapporten Kommunikasjon og risikogrupper for brann (DSB, 2013b). Strategiens mål er nasjonal samordning av branninformasjon. Tilpasset kommunikasjon skal gi økt kunnskap og bevissthet som gir varige endrede holdninger og atferd. Målgruppene skal oppleve at aktørene snakker “med en stemme”. Det satses på mer samarbeid med myndigheter, kunnskapsutvikling om risikogrupper, kompetanseheving på kommunikasjon og sterkere virkemidler. Prioriterte kanaler for kommunikasjonen er en-til-en-informasjon og hjemmebesøk, kampanjer og samarbeid med media. Virkemidlene er (DSB, 2013a):

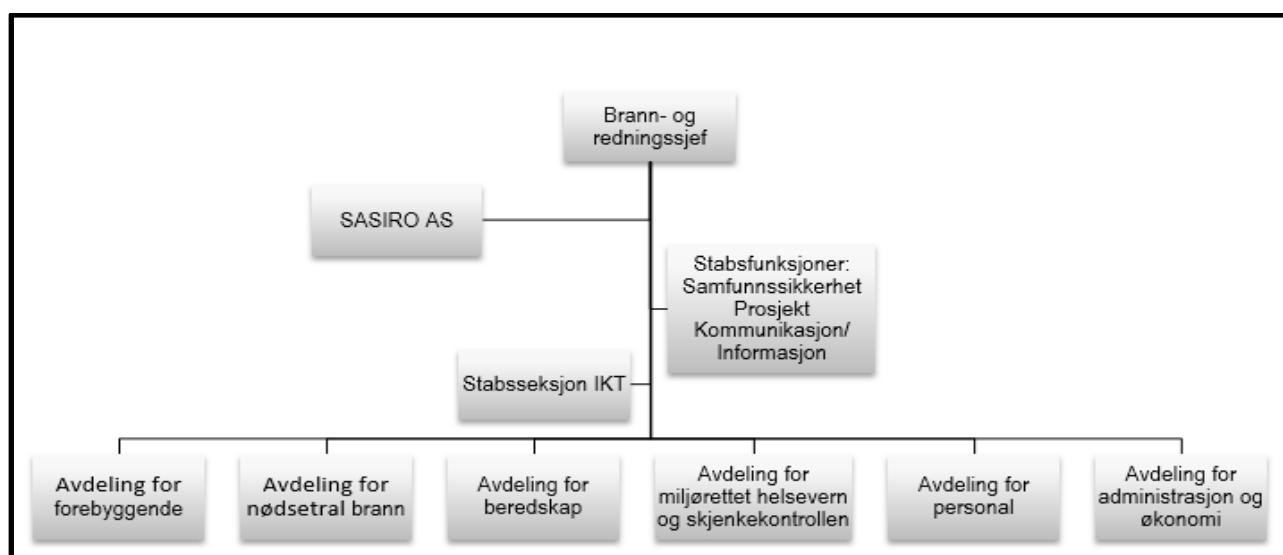
- klart språk, involvering og direkte dialog med målgruppene
- visualisering av budskap (film, demonstrasjoner mm.)
- bruk av anledninger hvor folk er mer mottakelige (som etter brann)
- være på målgruppens arenaer (f.eks. i hjemmet)
- bruke informasjon og kommunikasjon i kombinasjon med andre virkemidler
- bruk av deres kommunikasjonskanaler (brosjyre, Facebook, avis mm.)

2.3 Rogaland brann og redning IKS (RBR)

Brannvesenet Sør-Rogaland IKS ble etablert i 2004 da ni kommuner slo seg sammen for å øke beredskapen og bedre det brannforebyggende arbeidet på tvers av kommunene. Høsten 2014 ble navnet endret til Rogaland brann og redning IKS. I dag har RBR tolv eierkommuner: Finnøy, Forsand, Gjesdal, Klepp, Kvitsøy, Sola, Randaberg, Rennesøy, Sandnes, Stavanger, Strand og Time. RBR har 13 brannstasjoner, og hovedkontoret ligger på Stangeland i Sandnes kommune. Antall ansatte er ca. 390. Representskapet er selskapets øverste organ og består av et medlem med varamedlem fra hver kommune. Representskapet delegerer myndighet videre til brann- og redningssjefen (Rogaland brann og redning IKS, 2018a).

I 2018 hadde RBR 5237 utrykninger som omfavnet branner i bygg og natur, trafikkulykker, dyreredning, dykkeroppdrag, helseoppdrag mm.. De var først på skadestedet på ca. 55% av utrykningene hvor alle tre nødetatene ble utkalt (Rogaland brann og redning IKS, 2019).

Figuren under viser RBRs organisasjonskart. Under brann- og redningssjefen finner man seks avdelinger (inndelt i seksjoner), stabsfunksjoner og SASIRO (Samfunnssikkerhetscenteret i Rogaland) som er brannvesenets treningsfasiliteter og som tilbyr eksterne kurs.

Figur 01. Organisasjonskart RBR (Rogaland brann og redning IKS, 2018a)

RBRs målsetting er å dekke alle kommunenes plikter, oppgaver og behov ihht. brann- og eksplosjonsvernlovens krav til kommunene (Rogaland brann og redning IKS, 2018a): Ulykkes- og katastrofesituasjoner som brann, redning, drukning og akutt forurensning; nødalarmeringstjeneste/110; feiing og tilsyn med fyringsanlegg; tilsyn og annet aktivt forebyggende arbeid; informasjons- og motivasjonstiltak; aktivt søke å selge tjenester knyttet

til forebyggende og beredskapsrelaterte tjenester; inngå samarbeidsavtaler med kommuner, andre selskaper og virksomheter.

2.3.1 Brannforebyggende arbeid ved RBR

Det brannforebyggende arbeidet ved RBR er ihht:

- Brann- og eksplosjonsvernloven §11, Brannvesenets oppgaver; Brannvesenet skal gjennomføre brannforebyggende tilsyn, feiing og tilsyn med fyringsanlegg, samt informasjons- og motivasjonstiltak i kommunen om brannfare og sikker opptreden ved brann (Brann- og eksplosjonsvernloven, 2002, §11).
- Forskrift om brannforebygging kapittel 4, Kommunens forebyggende plikter, som spesifiserer arbeidsoppgavene (Forskrift om brannforebygging, 2015, §§14-22)
- Dimensjoneringsforskriften kapittel 3, Organisering og dimensjonering av forebyggende oppgaver; føringer for samarbeid med andre kommuner, kapasitet, kompetanse og dimensjonering (Forskrift om organisering av brannvesen, 2002, §3).

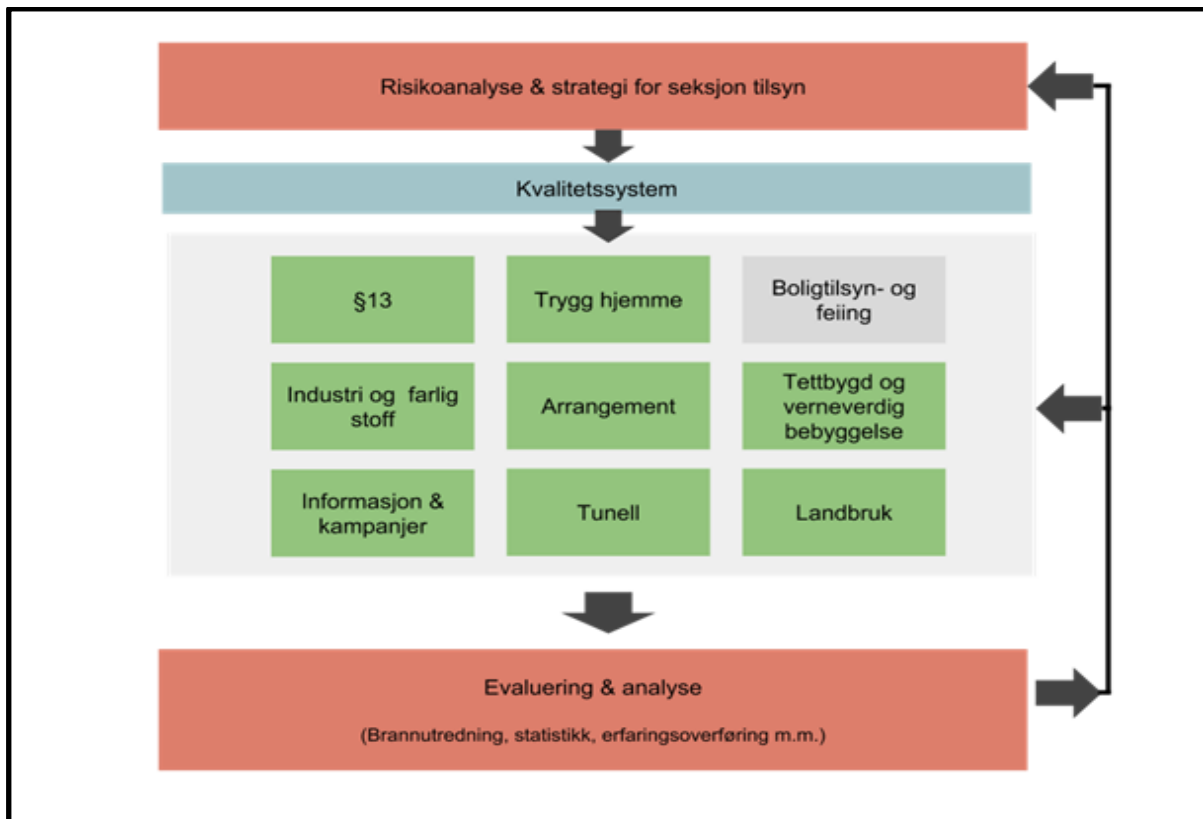
2.3.1.1 Risikobasert tilnærming

Den risikobaserte brannforebyggende forskriften fra 01.01.2016, har gitt arbeidet en dreining fra kvantitet til kvalitet, da den gir fleksibilitet for tilpasninger til lokale forhold. Overordnet ROS, ny forebyggende ROS og nytt strategidokument skal gi bedre risikooversikt, større reduksjon av risiko, mer hensiktsmessige virkemidler og bedre ressursutnyttelse (Rogaland brann og redning IKS, 2018b). Strategidokumentet skisserer en arbeidsprosess med fire nivåer, som vist på neste side:

- Nivå 1; Risikoanalyse og strategi, som er overordnede styringsdokumenter
- Nivå 2; Kvalitetssystem, som sikrer kvalitet i alle ledd
- Nivå 3; Arbeidsområdene
- Nivå 4; Evaluering og analyse som skal sikre kontinuerlig forbedring.

Arbeidsområdene (grønne/grå bokser) dekker både §13 særskilte brannobjekter, samfunnsskrittiske funksjoner, boligtilsyn- og feiing mm.. Arbeidsområdene risikovurderes, og resultatet vurderes så opp mot virkemidlenes effektivitet, antatt ressursbruk og nasjonale føringer. Den totale vurderingen gir grunnlag for prioritering. (Rogaland brann og redning IKS, 2018b). For hvert arbeidsområde fastsettes så mål, planlegging, prioritering,

fokus/tema/tiltak, strategi og handlingsplan. Et eksempel er Industri og farlig stoffaksjonen som ble utført 2017.

Figur 02: Arbeidsprosess for forebyggende avdeling (Rogaland brann og redning IKS, 2018b)

2.3.1.2 Virkemidler

Tilsyn i §13 særskilte brannobjekter

Tilsyn i særskilte brannobjekter er lovpålagt. Med særskilte brannobjekter menes byggverk, virksomheter m.m. der brann kan medføre tap av mange liv eller store skader på helse, miljø eller materielle verdier (Brann- og eksplosjonsvernloven §13). Tilsynsmetodikken er ihht. Stortingsmelding nr. 17 (2002-2003) Om statlige tilsyn (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2003). Tilsyn omfatter informasjon og motivasjon knyttet til brannsikkerhet og regelverkskrav, systemgjennomgang og befaring. Funnene samles i en rapport. Ved avvik sendes ut varsel om pålegg. Tilbakemeldingen skal være i form av handlingsplan, og saken lukkes når denne mottas. Manglende tilbakemelding fører til pålegg om utbedring og deretter evt. tvangsmulkt hvis utbedringene ikke blir gjort. Virksomheten kan også fatte vedtak om stenging av virksomhet eller byggverk ved overhengende brannfare. Tilsynet er generelt eller temabasert, f.eks. farlig stoff. Alternativ til tilsyn er revisjon og befaring hvis man ønsker å gå mer i dybden eller se mer på fysiske forhold. Tilsyn kan foregå

som større aksjon mot flere objekter, f.eks. farlig stoff-aksjon i Risavika. RBR kan også gå sammen med andre aktører, f.eks. akrim eller andre HMS-etater.

Brannvesenet er en tilsynsetat, ikke en konsulent. Det betyr at brannvesenet ikke kan gi tekniske løsninger, men påpeke risiko og henwise til lovkrav og standarder.

Informasjon

Brannvesenet har krav til informasjons- og motivasjonstiltak på alle nivå. Det inngår i alle virkemidler, men er også et selvstendig virkemiddel. Arbeidet følger Nasjonal kommunikasjonsstrategi for brannsikkerhet (DSB, 2013a). Hensikten er å bygge og vedlikeholde kunnskap, gode verdier og holdninger til sikkerhet, som igjen vil føre til sikker atferd. Arbeidet skilles grovt mellom nasjonale og lokale informasjonstiltak.

Nasjonal informasjon dreier seg om kampanjer som går mot hele befolkningen, risikogrupper og andre målgrupper som f.eks. småbarnsforeldre. Arbeidet foregår i samarbeid med DSB, Norsk brannvernforening mfl.. Kampanjer rettet mot hele befolkningen er f.eks. Åpen brannstasjon, der brannstasjonen åpnes for publikum, og Røykvarslerdagen, der brannvesenet står ute på stands og informerer. Mer målrettet er Aksjon boligbrann, hvor det tilbys brannsjekk i utvalgte boliger, og 6.klasse-undervisning hvor brannvesenet besøker skoler. Kanalene er hjemmebesøk, stands, Facebook, brosjyrer, media mm.. Barn er også en informasjonskanal da de får i oppdrag å informere hjemme hva de har lært i barnehagen eller skolen. Bjørnis er brannvesenets populære brannbamse og inngår i kampanjer mot de minste. Hans oppgave er å møte barns behov for trygghet og omsorg ved hendelser, samt vekke barns interesse for brannsikkerhet. Konseptet utvides nå til "Agent Bjørnis" for større barn. Lokal informasjon foregår ved eldresenter, aktivitetssenter, borettslag mm.. Tjenesten bestilles og skreddersys målgruppen. Informasjonen kan også være temabasert, som båt- og camping- kampanjer. Målgruppene er risikoutsatte grupper og andre som selv har sett et behov for informasjon. Informasjon etter brann er besøk av brannstedet kort tid etter brannen. Det gis info om brannen og generell branninformasjon. Det åpnes for spørsmål og diskusjon, og hensikten er å bygge kunnskap og redusere mental skade etter brann.

Trygg hjemme

Trygg hjemme arbeidet har hovedvekt på risikoutsatte grupper, dvs. mennesker mer utsatt for å omkomme i brann enn andre. Hensikten er å redusere risikofaktorene for brann, samt styrke

sannsynlighetsreduserende barrierer hos en gruppe det tradisjonelt har vært mest fokus på konsekvensreduserende barrierer (NOU 2012:4).

De risikoutsatte gruppene er; Hjemmeboende eldre og pleietrengende; Arbeidsinnvandrere, flyktninger og asylsøkere; Personer med nedsatt funksjonsevne; Rusmisbrukere; Personer med utfordringer innen psykiatri/psykisk helse; Studenter

Arbeidet er oppsøkende informasjonsarbeid i form av undervisning, hjemmebesøk, hospitering i kommunene, bekymringsmeldinger mm.. Et eksempel er informasjon for rusmisbrukere i gatemagasinet Asfalts lokaler. RBR tilbyr undervisning i brannsikkerhet ved den kommunale hjemmetjenesten slik at de kan foreta brannsjekk hos brukere. RBR har et godt etablert samarbeid med kommunene ved formaliserte samarbeidsavtaler.

Bekymringsmelding

Bekymringsmeldinger hører til Trygg hjemme arbeidet. RBR mottar bekymringsmeldinger om risikoforhold knyttet til brannsikkerhet, som f.eks. blokkerte rømningsveier, blokkert tilkomst for brannvesenet, manglende boevne eller farlige bo- eller arbeidsforhold.

Meldingene kommer fra internt i RBR, familie, venner, naboer, politi, helse eller andre etater og institusjoner. I hvert tilfelle vurderes alvorlighetsgrad, virkemiddel, ressursbruk, behov for bistand fra politiet og/eller samarbeid med andre aktører, samt HMS-tiltak. Et besøk foretas fortrinnsvis samme dag. Besøket er avtalt eller uanmeldt, avhengig av behov for bevisførsel og rask behandling. Ved overhengende fare for liv og helse, kan brannvesenet fatte vedtak om stenging inntil forholdene er utbedret. Når saken er avsluttet, skrives rapport og melder av saken får tilbakemelding. Ved behov følges saken opp senere. Hvis objektet ikke er registrert som særskilt brannobjekt ihht. §13 i brann- og eksplosjonsvernloven, kan brannvesenet fatte enkeltvedtak om tilsyn (Brann- og eksplosjonsvernloven, 2002, §34). De tyngste sakene er knyttet til rus, psykiatri og arbeidslivskriminalitet. Arbeidet krever ofte samarbeid med andre aktører som politi, akrim og institusjoner knyttet til rus og helse. Arbeidet stiller store krav til kreativitet, medmenneskelighet og kommunikasjonsegenskaper.

Boligtilsyn og risikotilsyn

Boligtilsyn er tilsyn av ildsted og kontroll av røykvarslere, slokkeapparater og rømningsveier i private boliger og fritidsboliger med ildsted. Risikotilsyn er en variant som foregår i boliger med høyere risiko, f.eks. blokker med rusavhengige. Det kan også være ordinære boligtilsyn som krever ekstra oppfølging. Arbeidet har ellers likheter med bekymringsmeldinger.

Brannutredning

Brannvesenet har krav om evaluering og forbedring av arbeidet, og skal innhente kunnskap om branner (Forskrift om brannforebygging, 2015, §§19-20). Vurdering av forholdene etter brann gjør at brannforløpet kan leses tilbake til startbrann, rom og arnested. Det vurderes bygnings- og branntekniske forhold som kan ha betydning for brann- og røykspredning, f.eks. materialer og brannbelastning. Barrierer vurderes, som f.eks. lukkede dører og branncelleinndeling, samt om barrierene faktisk var tilstede. Funnene identifiser sårbarheter og kan bidra til å styrke barrierene. Vurderingen avdekker teknisk risiko og risikoatferd. Resultatet samles i en brannutredningsrapport. Brannutredningsgruppen bistår politiet i brannsaker etter at en samarbeidsavtale kom på plass i 2015. BBR vurderer brannårsak, ikke bakenforliggende årsak. RBR kan likevel gi innspill, f.eks. hvor det mangler oppfylte krav for bygningseier. I BRIS rapporten kan Brannmester angi om han er mer enn 50% sikker på at brannen er påtent. Kunnskap om tilsiktede hendelser benyttes i det forebyggende arbeidet ved RBR. Ny kunnskap om f.eks. påsatt skolebrann, tas med ut på tilsyn på skoler.

Øvelse og opplæring

Øvelse og opplæring tilbyr kurs til private virksomheter og institusjoner som omfatter bl.a. brannvern, industrivern, førstehjelp og HMS. Skreddersydd informasjon og motivasjon gis gjennom teoretisk og praktisk opplæring. Opplæringen gjør folk bedre i stand til å ivareta egen sikkerhet. Gjennom dette tilbudet nås målgrupper som ikke nås ellers.

Utrykninger

Utrykninger anses ikke som brannforebyggende virkemiddel men tas med fordi arbeidet kan ha en forebyggende virkning. F.eks. vil de grunnet nær kontakt med folk og hendelser kunne ha store muligheter for å oppdage kriminalitet. Utrykninger kan også ses på som en informasjonskanal da RBR er ute på over 5000 utrykninger i året og treffer folk i alle samfunnslag og situasjoner. Bekymringsverdige forhold meldes som bekymringsmelding internt. PLIVO (pågående livstruende vold) er en nasjonal prosedyre for nødetatenes samvirke i PLIVO-situasjoner. Politiets rolle er å nøytralisere gjerningspersonen, og brannvesenet skal bidra med effektiv beredskap. Men dersom politiet ikke har ankommet, og hendelsen ikke involverer skytevåpen, kan brannvesenet vurdere om de selv kan iverksette tiltak for å nøytralisere gjerningsmannen (DSB, Politiet & Helsedirektoratet, 2015).

Brannvesenets store biler og utstyr i form av brannslange, økser, kniver etc. kan anses som våpen som kan brukes til å skremme eller nøytralisere gjerningsmannen.

3.0 TEORI

3.1 Samfunnssikkerhet og kriminalitet

Samfunnssikkerhetens trusler er mange. Alvorlig kriminalitet er utpekt av regjeringen som et av åtte satsingsområder for samfunnssikkerheten (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016).

3.1.1 Samfunnssikkerhet

Regjeringens strategi for samfunnssikkerhet, Stortingsmelding nr. 10 (2016-2017) *Risiko i et trygt samfunn - Samfunnssikkerhet*, definerer samfunnssikkerhet som: “Samfunnets evne til å verne seg mot og håndtere hendelser som truer grunnleggende verdier og funksjoner og setter liv og helse i fare. Slike hendelser kan være utløst av naturen, være et utslag av tekniske eller menneskelige feil eller bevisste handlinger.” (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016).

Schiefloes (2012) tilnærming er mer proaktiv og sier at det dreier seg om et samfunns evne til å opprettholde viktige samfunnsfunksjoner og å ivareta liv og helse under ulike former for trusler og uønskede hendelser. En utvidet variant er samfunnets evne til å beskytte dets individer og forebygge uønskede hendelser gjennom å redusere sårbarhet, opprettholde livsviktige funksjoner, håndtere enhver trussel og uønsket hendelse, samt evne til å restituere seg etter en hendelse (Engen, Kruke, Lindøe, Olsen, Olsen & Pettersen, 2016).

Dagens trusselbilde preges av globalisering og digitalisering som resulterer i et komplekst samfunn med store avhengigheter og sårbarheter. De mest aktuelle truslene i dag er miljøkatastrofer, alvorlige smittsomme sykdommer, politisk uro, terror og alvorlig kriminalitet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016). Man ser også at truslene blir mer komplekse og kombineres med hverandre, f.eks. terror og brann. Det krever at samfunnet må i større grad jobbe sammen (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016).

3.1.1.1 Et resilient samfunn

Alt arbeid med samfunnssikkerhet har til hensikt å skape et motstandsdyktig samfunn. Man må først identifisere hvilke grunnleggende verdier og samfunnskritiske funksjoner man vil beskytte (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016). Så kartlegge risiko og sårbarhet knyttet til verdiene, for så å sette inn tiltak som reduserer sårbarheten og styrker robustheten.

Sårbarhet defineres som et systems forutsetninger for eller manglende evne til å fungere under og etter en uønsket hendelse. Det anses som en reaktiv respons som skjer over tid uten

at man gjerne legger merke til det (Engen et al., 2016), f.eks. utvikling av kriminelle miljøer blant ungdom. Robusthet er motsatt; evne til å beskytte seg mot og tåle uønskede hendelser. Robusthet anses som proaktivt fordi man planlegger for tiltak og ressursbruk for å øke robustheten (Engen et al., 2016), f.eks. sosiale tiltak i kriminelle ungdomsmiljøer. En robust samfunnssikkerhet bygger på løsningsorientert politikk og at befolkningen har tillit til at myndighetene er i stand til å håndtere grunnleggende utfordringer (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016).

Begrepet resiliens er sterkt knyttet til begrepene sårbarhet og robusthet (Engen et al., 2016), og kan brukes til å beskrive et sosialt systems totale evne til å beskytte seg (Jore, 2017). Begrepet har vært knyttet til såkalte høypålitelige organisasjoner (HRO - High reliability organisations), svært komplekse og ulykkesutsatte organisasjoner som klarer å operere over lang tid uten ulykker, f.eks. luftfart (Schieffloe, 2012). En definisjon av resiliens er et systems evne til å opprettholde en stabil tilstand og fortsette virksomheten tilnærmet upåvirket etter en uønsket hendelse eller en stresset situasjon (Hollnagel, Woods & Leveson, 2006). Resiliens har fire sentrale kjennetegn (Hollnagel, Tveiten & Albrechtsen, 2010):

- Vet hva som kan forventes, dvs. evne til å tolke signaler og forutse mulige forstyrrelser, påkjenninger og trusler.
- Vet hva de skal se etter, dvs. kapasitet til å overvåke det som skjer, både innenfor systemet og i omgivelsene.
- Vet hva de skal gjøre, dvs. hvordan håndtere forstyrrelser, hendelser og tilløp.
- Evne til å analysere og forstå hendelser slik at en kan lære.

3.1.1.2 Regulering av samfunnssikkerhet

Regjeringens strategi for samfunnssikkerhet sier arbeidet skal være kunnskaps- og erfaringsbasert, hvilket betyr en dreining fra et kravbasert mot et risikobasert reguleringsregime. Et kravbasert reguleringsregime baseres på spesifiserte krav. Fordelen er klare og gjenkjennbare krav som er lette å måle seg mot. Ulempene er at selve kravene kommer i fokus fremfor gode systemer for risikostyring, hvilket fører til mangel på eier- og ansvarsfølelse og reaktiv sikkerhetsholdning (Jore, 2015).

Et risikobasert regime er åpent, fleksibelt og basert på overordnede strategier og mål fremfor spesifiserte krav (Jore, 2015). Regimet baseres på tillit hvor ansvaret ligger på den enkelte organisasjon gjennom stor grad av egenkontroll. Den lokale kompetansen anerkjennes ved at

organisasjonen selv må innhente og systematisere informasjon, vurdere risiko og sette egne risikoakseptkriterier og interne krav. Hensikten er å skape mer proaktiv sikkerhetsstyring med jevnt trykk på sikkerhet og kontinuerlig forbedring. Dette gir større eierskap, forståelse og bevissthet slik at sikkerhetsarbeidet blir mer hensiktsmessig, samt gir grobunn for bedre sikkerhetskultur og resiliens. Tilsynsrollen blir en rådgiver som sjekker at tiltak står i forhold til risikoanalyser. Ulempene er store krav til kompetanse og lite veiledning ift. verktøy, hvilket kan skape forvirring (Jore, 2015).

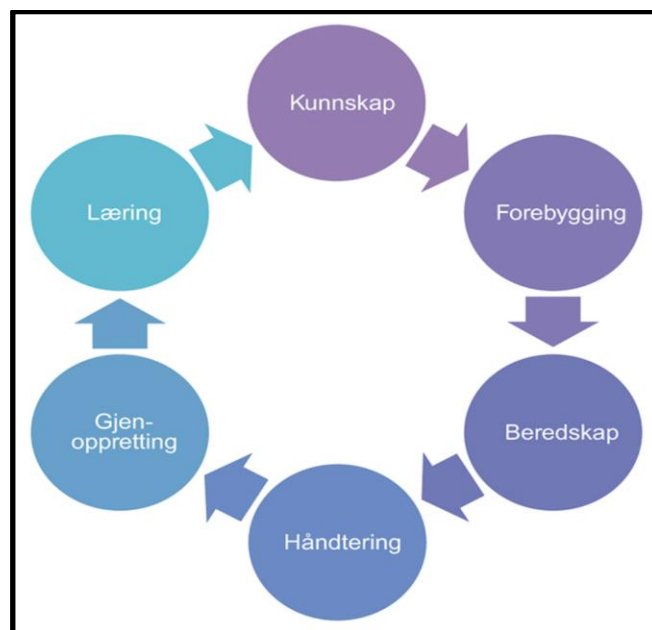
Den risikobaserte forskriften om brannforebygging gir brannvesenet fleksibilitet ift. ressurser og verktøy. Men det oppleves ofte usikkerhet blant publikum pga. mangel på risikoforståelse. De havner i dilemmaene mellom sikkerhet og økonomi, og mellom sikkerhet og frihet. Men det handler om å finne rett balanse og hva som er sikkert nok (Engen et al., 2016).

3.1.1.3 Modeller for samfunnssikkerhet

Arbeidet med samfunnssikkerhet kan illustreres med modeller som gir oversikt over aktiviteter og tiltak som kan skape et resilient samfunn. To modeller presenteres her.

Regjeringens prosessmodell

Regjeringen beskriver samfunnssikkerhet som en prosess med kjede av aktiviteter, se figur.

Figur 03: Regjeringens prosessmodell (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016)

Styrken av det ene leddet avhenger av styrken på leddene foran. Det er derfor viktig å kjenne samfunnets styrker og svakheter (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016).

Samfunnsaktørene kan bidra til en eller flere aktiviteter. Brannvesenet er et godt eksempel da de er først og fremst en beredskapsaktør, men i senere tid har det brannforebyggende arbeidet blitt minst like viktig. I tillegg kan arbeidet virke inn på andre aktiviteter, f.eks. kan funn fra brannutredning ha en gjenopprettende effekt ved at de løser brannsaker.

De ulike aktivitetene innebærer:

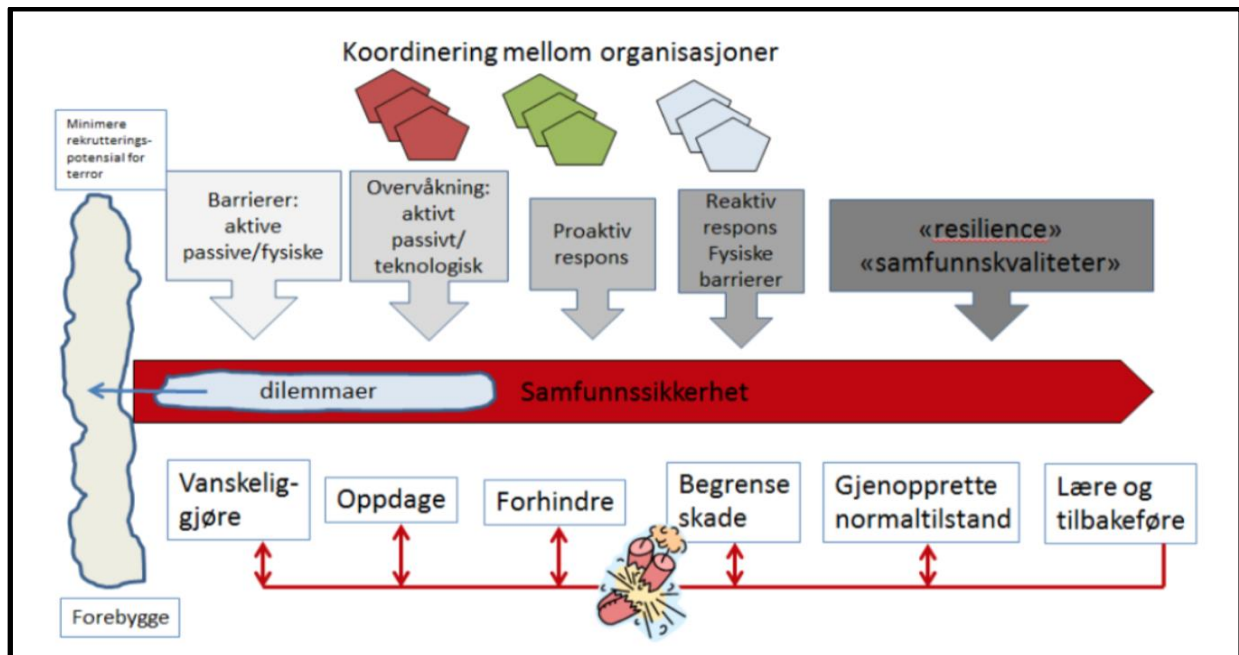
- Alt arbeidet skal være kunnskaps- og erfaringsbasert. Det må defineres hvilke samfunnsfunksjoner som må beskyttes for å ivareta grunnleggende verdier, samt utvikles metoder og analyser for innhenting av kunnskap om aktuelle trusler.
- Forebygging er tiltak for å redusere sårbarhet, slik at funksjonaliteten opprettholdes ved en hendelse. Det omfavner beskyttelsestiltak, reguleringer, standarder og holdningsskapende arbeid som skal redusere sannsynlighet og evt. konsekvenser.
- Beredskap innebærer tilgjengelige ressurser og materiell, planverk, øvelser, rutiner og prosedyrer dersom det uønskede likevel skulle inntreffe.
- Håndtering er god beredskap, både ved inntruffet og fare for uønsket hendelse. Dette innebærer observasjon, analyse, beslutninger, kommunikasjon, tildeling av ressurser og sikring av bevis.
- Gjenoppretting er å kartlegge skader og iverksette tiltak slik at man kommer tilbake til (en evt. ny) normaltilstand etter læring.
- Læring er evaluering av hendelser og øvelser for å sikre forbedringer.

Schiefloes helhetlige modell for samfunnssikkerhet

Schiefloes modell bygger på resiliens (Schiefloe, 2012) og tar utgangspunkt i kjente modeller fra sikkerhetsfaget; Turners stadiemodell og Reasons barrieremodell (Turner, 1978; Reason, 1990). Stadiemodellen viser til begrepet menneskeskapte katastrofer og hvordan ulykker utvikler seg over tid gjennom en kjede av hendelser. Reasons modell, "sveitserostmodellen" illustrerer at det er sårbarheter eller hull i alle barrierer, og en hendelse skjer når hullene tilfeldigvis ligger på rekke.

Schiefloes modell er opprinnelig laget for organisasjonssikkerhet, men kan også brukes på samfunnsnivå. Utfordringen er at arbeidet med samfunnssikkerhet er så fragmentert, hvilket krever en koordinering av ulike myndighetsorganer og organisasjoner (Schiefloe, 2012). Figuren under viser modellen og hvordan resiliens og gode samfunnskvaliteter bygges gjennom aktiviteter og barrierer i de ulike stadiene (boksene over og under

samfunnssikkerhetspilen) og ved samarbeid mellom ulike aktører (femkantene). Modellen tar også innover seg dilemmaer knyttet til sikkerhet-økonomi og sikkerhet-frihet.

Figur 04: Schiefloes modell for samfunnssikkerhet (Schiefloe, 2012)

Stadiene i modellen er:

- Forebygge; bruk av virkemidler som reduserer eller eliminerer rekruttering: f.eks. sosial samhandling og tidlig inngripen i utvikling av kriminelle ungdomsmiljøer.
- Vanskeliggjøre; ved bruk av aktive, passive og fysiske barrierer: f.eks. stengsler som hindrer adgang, alarmer, tilsyn, prosedyrer og krav om søknader.
- Oppdage; fange opp og tolke signaler, teknisk og manuell overvåking. Primær oppgave for politiet, men andre organisasjoner kan også ha en uformell varslingsoppgave, som f.eks. brannvesenet har overfor politi.
- Forhindre (proaktiv respons); reaksjon fra aktuelle aktører når noe oppdages, slik at hendelser kan stoppes, som f.eks. ved stenging av ulovlige virksomheter.
- Begrense skade (reaktiv respons); redusere virkninger etter hendelse ved f.eks. fysiske konsekvensreduserende barrierer og aktiv respons fra nødetater.
- Gjenopprette normaltilstand, fysisk, psykisk, medisinsk og sosialt: f.eks. funn fra brannutredning som kan oppklare brannsaker.
- Lære og tilbakeføre; datainnhenting, analyser og erfaringsoverføring, benytte læring til å forhindre og håndtere nye hendelser.

Stadiene i Schiefloes modell har likheter med aktivitetene i regjeringens prosessmodell. F.eks. kan stadiene begrense skade og gjenopprette normaltilstand tilsvare aktivitetene beredskap, håndtering og gjenoppretting. Dette er nærmere forklart under drøfting i kapittel 6.3.

3.1.2 Kriminalitet som trussel mot samfunnssikkerheten

Kriminalitet kan ut fra en juridisk synsvinkel forstås som brudd på normer for atferd slik de er nedfelt i lov (Wikström, referert i Bjørge, 2015, s. 15). Regjeringen skiller mellom vanlig og alvorlig kriminalitet. Alvorlig kriminalitet er et av regjeringens åtte satsingsområder for samfunnssikkerheten, og er f.eks. sabotasje og terror. Annen kriminalitet som vinnings- og ruskriminalitet defineres som vanlig kriminalitet, og er først og fremst en trussel for enkeltindivider. Men dersom reguleringen og institusjonene som er satt til å håndtere disse problemene feiler, kan samfunnssikkerheten trues da lav tillit til f.eks. helsevesen, politi og brannvesen kan føre til at befolkningen unngår disse institusjonene (Engen et. al., 2016). Brannvesenet arbeider med alle samfunnslag og alle typer mennesker i ulike livssituasjoner og sinnsstemninger, og vil i prinsippet kunne støte på flere typer vanlig, men også alvorlig kriminalitet. Noen aktuelle er brudd på byggeiers og -brukers brannforebyggende plikter, ildspåsettelse, arbeids-, rus- og vinningskriminalitet, biltyveri, vold og potensielt terror.

Kriminalitet regnes som en bevisst handling ut fra regjeringens definisjon av samfunnssikkerhet, som grovt skiller trusler mellom ulykker (utløst av naturen eller utslag av teknisk eller menneskelig svikt) og bevisste handlinger (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016). Sikkerhetsfaget skiller mellom safety (sikkerhet) og security (sikring). Ifølge en Skandinavisk forståelse av fagområdene hører kriminalitet under security, som knyttes til tilsiktede ondsinnede handlinger, mens safety handler om ulykker (Engen et al., 2016). Security regnes ikke i dag som selvstendig vitenskap pga. fragmentert kunnskap og uavklart definisjon (Smith & Brooks, 2013), men det er voksende interesse for faget pga. behov for bekjempelse av kriminalitet (Jore, 2017). En foreslått definisjon av security er: “Security can be defined as the perceived or actual ability to prepare for, adapt to, withstand, and recover from dangers and crisis caused by people’s deliberate, intentional, and malicious acts such as terrorism, sabotage, organized crime, or hacking.” (Jore, 2017, s.13)

Ut fra Jores (2017) definisjon kan kriminalitet regnes som en ondsinnet tilsiktet handling. Men mange ganger er de kriminelle handlingene ikke ondsinnede, men har en annen drivkraft, som f.eks. psykisk sykdom og/eller rusavhengighet, noe brannvesenet ofte ser ifb.

sitt arbeid i rusmiljøer. F.eks. kan drivkraften bak ran være behov for penger til narkotika. En gjenganger er påsatt brann av psykisk syke. Og Folkehelseinstituttet (2007) viser til en klar link mellom mennesker med ADHD og rusmisbruk og kriminalitet. Intensjonen er ikke ondsinnet, men drivkraften er indre uro, hyperaktivitet og impulsivitet.

Reason (1997) mener derfor man må skille tilsiktede handlinger mellom ondsinnede og ikke-ondsinnede. Figuren under demonstrerer skillet mellom fagene safety og security og hvordan man kan skille mellom ondsinnet og ikke-ondsinnede (Jore, 2017). Under security finner man ondsinnet politisk, organisert og opportunistisk kriminalitet. Under safety finner man ikke-ondsinnede lovbrudd og menneskelig svikt, som f.eks. brudd på prosedyrer for å spare tid. Grensene er ifølge Jore (2017) uklare, hvilket gjør det vanskelig å si om eksemplene over faller under safety eller security og skal behandles som en ulykke eller en ondsinnet hendelse.

Figur 05: Skillet mellom safety og security (Jore, 2017)

3.2 Kriminalitetsforebygging

Kriminalitetsforebygging kan forklares som systematisk satsning på å unngå kriminalitet i stedet for å reparere i etterkant (Kfk, 2017). Gjennom analyser kan man se hvor og hvordan problematferd og kriminalitet oppstår, for så å kunne sette inn målrettede tiltak rettet mot årsak til problemene (KRÅD, 2011). Tidligere ble kriminalitetsforebygging sett på som “myke” sosiale tiltak rettet i hovedsak mot barn og unge slik at de ikke begynner med kriminalitet (Bjørge, 2015). Et moderne syn er at kriminalitetsforebygging og kriminalitetsbekjempelse er to sider av samme sak. Kriminalitetsforebygging inkluderer da også etterretning, pågripelse, etterforskning og straff etter at den kriminelle handlingen har skjedd for å hindre at det skjer videre kriminalitet, samt å redusere skade etter kriminalitet. Det moderne synet understøttes av Lie (2015) som sier at det å arbeide i forkant og etterkant av et lovbrudd er blitt to likeverdige strategier for å hindre fremtidig kriminalitet.

Kriminalitet er en kompleks risiko da det ofte er en følge av eller årsak til andre problemer, som f.eks. helseutfordringer og brannsikkerhet (Kfk, 2017). Målet er å påvirke de faktorer som man mener har sammenheng med kriminalitet. Kriminalitetsforebygging handler derfor om å hindre lovbrudd, men også å forebygge atferd som kan være assosiert med lovbrudd (Lie, 2015). Det betyr at å jobbe forebyggende med rusmisbruk, også vil ha en kriminalitetsforebyggende effekt og vice versa (KRÅD, 2011).

Kriminalitetsforebygging er en primær oppgave for politiet. Men det er både faglig og politisk enighet om at politiet ikke klarer dette alene fordi politiets virkemidler har en begrensning (Lie, 2015; Bjørgo, 2015). Arbeidet krever et rikere spekter av virkemidler og aktører som sikrer mangfoldig innsats rettet mot både sosiale miljøer, enkeltpersoner og fysiske omgivelser (KRÅD, 2011). Aktørene må da forstå sin rolle i forhold til andre aktører og hvordan de kan samspille i det forebyggende arbeidet (Bjørgo, 2015).

3.2.1 Regjeringens strategi for kriminalitetsforebygging

Handlingsplanen setter som forutsetning for å lykkes et samarbeid på tvers av ulike samfunnssektorer hvor man ser byggende, forebyggende og kriminalitetsforebyggende innsats i sammenheng. Det er hovedvekt på å skape et inkluderende samfunn vha. kunnskap, samarbeid, tilstedeværelse og dialog (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013).

Handlingsplanen vektlegger spesielt arbeid med risiko- og beskyttelsesfaktorer og tidlig inngripen hos barn og unge. Et eksempel er tidlig intervensjon på rusfeltet der relevante tjenester skal bli mer kompetente i å oppdage risiko og gjøre noe med bekymringen. En tverretattlig strategi skal fremme psykisk helse, og tilskuddsmidler gis til frivillige aktører som foretar kriminalitetsforebyggende tiltak (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013).

Et annet viktig punkt er utvikling av kunnskap om kriminalitet og styrking av det tverretattlige samarbeidet med forbedring av analyser og deling av informasjon. Det erkjennes at politiet ikke er alene om å ha forebyggende virkemidler, samt at gevinstene av et arbeid ofte fremtrer andre steder enn der kostnadene påløper. Nært samarbeid mellom politi og kommune er essensielt, og det tilrettelegges for økt samarbeid med frivillige og private aktører. SLT-arbeidet i kommunene står sentralt (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013). Strategien fokuserer også på at strafferettslige reaksjoner må være raske, målrettet og tilpasset gjerningspersonen. Mange lovstridige har komplekse årsaker til deres kriminelle handlinger,

som rus, atferdsvansker og helseproblemer. Helhetlig oppfølging med tverrfaglig samarbeid skal hjelpe dem tilbake til et meningsfullt liv (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013).

3.2.1.1 SLT - kommunenes modell for kriminalitetsforebygging

Regjeringens handlingsplan viser til SLT-modellen (Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak) som ble utviklet av KRÅD (Det kriminalitetsforebyggende råd) på 1990-tallet for å gi kommunene et valgfritt verktøy til å samordne lokale rus- og kriminalitetsforebyggende tiltak, spesielt for barn og unge (KRÅD, 2011). Modellen vedkjenner at politiet har begrensede virkemidler, og at mange andre aktører arbeider for å sikre gode oppvekstvilkår. Men aktørene kjenner ikke hverandres arbeid. Det fører til kostbart dobbeltarbeid og dårlig informasjonsflyt, samt at mange ikke får hjelp til rett tid. SLT-modellen skal hjelpe kommunene med en helhetlig tilnæringsmåte og samordning av ressurser ved politi, kommune, frivillige og andre organisasjoner (KRÅD, 2011). Modellen brukes av de fleste kommuner i landet. Ni av RBRs tolv eierkommuner bruker modellen, men RBR er ikke bidragsyter.

3.2.2 Innsatsområder

Det kriminalitetsforebyggende arbeidet foregår på ulike nivå. En forståelse av nivåene er viktig for å se hvordan ulike virkemidler kan påvirke hverandre positivt og negativt. Noen aktører har tendenser til å se situasjonen kun ut fra eget ståsted, uten å se hvordan deres virkemidler kan gi bivirkninger på et annet nivå (Bjørgero, 2015).

I litteraturen finnes flere til dels like inndelinger. Hovedtrekkene er at primært nivå er bred forebygging mot hele befolkningen. På sekundært nivå er forebyggingen spisset mot grupper med identifisert risiko, og på tertiært nivå er forebyggingen rettet mot individer og grupper med identifiserte problemer (Kfk, 2017). Innsatsområdene er vist i tabell nedenfor med hva de ulike nivåene innebærer.

Primær/universell forebygging	Sekundær/selektiv forebygging	Tertiær/indikativ forebygging
Hele befolkningen, evt. store heterogene grupper som ikke er definert ut fra noen risikovurdering (f.eks. alle barn). Mål: hindre at problemer / negativ utvikling oppstår i hele samfunnet.	Personer i faresonen for å utvikle problemer med rus og kriminalitet, risikogrupper med høy risiko for problemer, eller allerede har tendenser til problemer. Mål: forhindre, snu eller begrense konsekvensene av et etablert problem eller en negativ utvikling.	Personer med identifiserte problemer, grupper og individer som utviser problematferd. Mål: begrense, stabilisere eller motvirke en forverring av situasjonen, eller å forebygge tilbakefall.

Tabell 01: Innsatsområder med ulike målgrupper (Kfk, 2017)

Innsatsområdene kan også deles inn etter hvilken type forebygging det er snakk om; byggende, forebyggende eller kriminalitetsforebyggende innsats (Kfk, 2017). Disse nivåene er illustrert nedenfor med forklaring på hva det innebærer og målsetting for arbeidet.

Byggende	Forebyggende	Kriminalitetsforebyggende
<p>Store og brede samfunnsbyggende tiltak.</p> <p>Mål: sikre god oppvekst, sikre det enkelte mennesket det å oppleve forutsigbarhet og trygghet, gi muligheter og utfordringer.</p>	<p>Styrket innsats og tiltak for å rette opp sider ved oppvekstmiljøet som ikke fungerer optimalt, f.eks. når noen faller utenfor, mobbing eller foresatte ikke stiller opp. Tiltak som barnevernstiltak og spesialundervisning i skolen.</p> <p>Mål: Forebygge problemer som har sammenheng med risiko for kriminalitet.</p>	<p>Målrettet innsats mot særlig utsatte situasjoner og miljøer med høy risiko. Fokus på å endre situasjoner som kan være kriminalitetsskapende. Fokus på sosiale, marginaliserende eller psykologiske faktorer ved ungdommen selv, foreldrene eller nære omgivelser.</p> <p>Mål: hindre at kriminelle handlinger skjer eller gjentas.</p>

Tabell 02: Innsatsområder med ulike typer forebygging (Kfk, 2017)

Slik inndeling kan samsvare med det brannforebyggende arbeidet. På første nivå jobbes det mot hele befolkningen med byggende holdningsskapende kampanjer. På neste nivå jobbes det forebyggende mot risikoutsatte grupper/bygg/områder ved å redusere risiko og sårbarhet for å hindre negativ utvikling, f.eks. tilsyn av §13 objekter. Og tredje nivå er oppfølging av risikoindivider for å avverge hendelser, f.eks. ved bruk av bekymringsmelding.

3.2.3 Risiko- og beskyttelsesfaktorer

Sentralt i den kriminalitetsforebyggende innsatsen er å redusere risikofaktorer og styrke beskyttelsesfaktorer. Risikofaktorer er forløpsindikatorer som har sammenheng med en eller flere typer problematferd tilknyttet f.eks. rus og kriminalitet. Og motsatt er beskyttelsesfaktorer faktorer som virker beskyttende/preventivt i forhold til en eller flere typer problematferd (Schanke, 2012). Faktorene deles inn i nivåer; individ, familie, jevnaldningsgruppe, skole og nærmiljø/samfunn (Nordahl, Sørli, Manger & Tveit, 2005). Relevante risikofaktorer er uklare regler og forventninger, inkonsekvent regelhåndhevelse og dårlige rollemodeller. Beskyttelsesfaktorer er få klare regler og regelhåndhevelse, tydelige forventninger, sosialt fellesskap og positive rollefigurer som er autoritative (proaktiv, støttende, relasjonsorientert, tydelig og konsekvent) (Nordahl et al, 2005). Ifølge Kvello (2010) er risiko- og beskyttelsesfaktorene som gjelder for utvikling av atferdsvansker, kriminalitet, vold, og rusmiddelproblemer er langt på vei de samme. Risikofaktorene utgjør

ikke en stor fare i seg selv, men kumulativ risiko er farlig og krever samordnede og samtidige tiltak på tvers av samfunnssektorer (Schanke, 2012). Kvello (2010) viser til at en beskyttelsesfaktor kan virke mot flere risikofaktorer, og at innsatsen må gjennomføres på de arenaer der vedkommende faktisk er.

3.2.4 Forebyggende kommunikasjon

Politiet har en voksende interesse for forebyggende kommunikasjon (Lie, 2015), som har til hensikt å vise støtte, respekt og empati (Eide & Eide, 2004). Forskjellen fra hjelpende kommunikasjon ligger i grad av autoritet, grensesetting og kontroll (Lie, 2015).

Brannvesenets autoritet tilsier at de også har en forebyggende kommunikasjonsform.

Forebyggende kommunikasjon krever evne til uttrykke seg tydelig slik at vedkommende forstår budskapet. Kommunikasjonen må være relevant og tilpasses målgruppe og situasjon (Eide & Eide, 2004). Kommunikasjonen foregår på mange arenaer (Lie, 2015). Synlighet, tilgjengelighet og oppsøkende arbeid er viktig for å innhente informasjon, men også for å skape tillit og trygghet. Man må ha en åpen og rolig fremtoning med bevisst kroppsspråk. Balansert bruk av humor virker avslappende på situasjonen (Lie, 2015).

Rett balanse mellom fag, empati og målsetting er viktig da det for noen er det viktig å kjenne empati, mens for andre betyr riktig og effektiv faglig behandling mest. Rett avveining i den enkelte situasjon fører til at vedkommende føler seg tatt på alvor og behandlet med omsorg, respekt og seriøsitet (Eide & Eide, 2004).

Tillit henger sammen med empati, respekt og ærlighet, og i en hjelpesituasjon er dette en gjensidig avhengighet (Lie, 2015). Tillit skaper følelse av trygghet og sikkerhet. Det skaper grobunn for gode relasjoner og samarbeid, noe som bidrar til bygging av beskyttelsesfaktorer. Det kan også virke problemløsende fordi tillit oppfordrer til utveksling av informasjon og større villighet til å la sine holdninger og atferd påvirkes (Karlsen, 2015).

Gjennom forebyggende kommunikasjon ønsker man å motivere til holdningsendring som igjen gir atferdsendring (Lie, 2015). Holdninger er tett knyttet til stolthet og prestisje, og kommunikasjonen må appellere til tre komponenter; tanker, følelser og handlinger. Informasjonen være relevant for at personen kan sette seg inn i situasjonen, f.eks. om konsekvenser av de kriminelle handlinger vedkommende driver med. Informasjonen må gis i

en trygg atmosfære hvor man kjenner alvor men også håp om bedring. Man må også skape rom for handling ved f.eks. å anerkjenne gode handlinger som gir personen mestringsfølelse.

3.2.4.1 Å gå utover sin profesjonelle rolle

Å “gå utover sin profesjonelle rolle” er ikke et virkemiddel i seg selv, men et begrep som kan ses i sammenheng med forebyggende kommunikasjon. Studier av psykisk syke har vist at å utfordre grensene for arbeidsrommet for den profesjonelle rollen, samt gjenopprette pasient og profesjonell hjelper som mennesker fremfor roller starter en bedringsprosess (Topor & Denhov, 2015). Dette innebærer at den profesjonelle oppfører seg mer som et medmenneske og nesten som en venn ved å vise interesse for pasientens personlighet. Det handler om å ta seg tid til vedkommende, lytte og ha en skikkelig samtale som to likeverdige personer, f.eks. snakke om felles interesser. Dette skaper en form for likeverdighet som gjør at pasienten føler seg akseptert og verdsatt. At det er uventet forsterker virkningen. Det handler mye om små hverdagslige handlinger eller å bruke litt av sin personlige tid for å hjelpe noen, hvilket gjør at vedkommende føler seg som et menneske fremfor et individ med forhåndsbestemt identitet, hvilket bekrefter personens kapasitet og personlige ressurser som starter en bedringsprosess.

Å bevege seg utenfor sin profesjonelle rolle kan relateres til uttrykket “å strekke strikken”, noe RBR har høstet anerkjennelse for. Nettopp det å vise medmenneskelighet og gjøre folk små hverdagslige tjenester er det som har hjulpet mange saker risikopersoner til et bedre liv.

3.3 En helhetlig modell for kriminalitetsforebygging

Professor i politivitenskap Tore Bjørgos har laget en modell for kriminalitetsforebygging (Bjørgo, 2015). Modellen bygger på forståelsen av at bekjempelse av kriminalitet krever en helhetlig strategi hvor flere virkemidler virker sammen og utgjør en serie barrierer som virker i et samspill. Virkemidlene er fordelt på mange aktører i samfunnet. Av den grunn har politiets virkemidler en begrensning, og hele samfunnet har en rolle i det kriminalitetsforebyggende arbeidet. Alle forebyggingsaktører; offentlige etater, frivillige organisasjoner, næringsliv, skole, foreldre mm. må forstå sin rolle i dette arbeidet, og modellen kan benyttes til å synliggjøre disse rollene (Bjørgo, 2015).

Modellen tar utgangspunkt i at kriminalitetsforebygging og -bekjempelse er to sider av samme sak og bygger på ni utvalgte mekanismer. Mekanismene fungerer som barrierer, som kan defineres som tiltak planlagt for å bryte et spesifisert uønsket hendelsesforløp (Aven, Røed & Wiencke, 2008). Men de er samtidig en forklaringsmodell for hvordan et virkemiddel gir virkning. Mekanismene utløses av en eller flere virkemidler, samtidig kan et virkemiddel utløse flere mekanismer. Mekanismene kan betraktes som strategikomponenter og settes sammen til en helhetlig strategi for en bestemt type kriminalitet. Konteksten er avgjørende for resultatet, altså: mekanisme + kontekst = resultat (Bjørgero, 2015), dvs. man må forstå de sosiale rammer og hvilket innsatsområde virkemidlene skal settes inn (Kfk, 2017).

3.3.1 Mekanismene

Mekanismen kan deles inn slik som vist under. Deretter er alle ni mekanismene beskrevet med eksempler på hvordan brannvesenet kan influere mekanismene.

Mekanismer som skal forebygge at en kriminell handling skjer

1. **bygge og vedlikeholde normative barrierer** mot å begå kriminelle handlinger
2. **redusere rekruttering** til kriminelle miljøer og aktiviteter gjennom å fjerne eller redusere samfunnsmessige og individuelle årsaker som fører til kriminalitet
3. **avskrekking**: få potensielle gjerningspersoner til å avstå fra kriminelle handlinger gjennom trussel om straff eller andre negative konsekvenser
4. **avverging** av kriminelle handlinger ved å stanse dem før de gjennomføres
5. **vanskeliggjøre gjennomføring av kriminelle handlinger** og beskytte sårbare mål

Mekanismer når en kriminell handling har skjedd

6. **inkapasitering (eller uskadeliggjøring)** ved å frata gjerningspersoner evnen (kapasiteten) til å gjennomføre nye handlinger
7. **redusere skadevirkninger** av kriminelle handlinger

Mekanismer for å hindre at en kriminell handling skjer igjen

8. **redusere gevinster** av kriminelle handlinger
9. **rehabilitering**: hjelpe personer som har vært involvert i eller straffet for kriminalitet til å slutte, og komme tilbake til et liv uten involvering i kriminalitet

1. Bygge og vedlikeholde normative barrierer

Mekanismen handler om å etablere mentale sperrer for ulovlige handlinger i form av selvkontroll, samvittighet og evne til å føle empati (Bjørgero, 2015).

Målgruppen er allmennbefolkningen, spesielt barn og unge, altså primærforebygging. Men også sekundær innsats mot risikogrupper kan ha en viktig vedlikeholdseffekt.

Aktuelle virkemidler er moralregler, lovregler og straffebestemmelser som kan understøttes av informasjon og opplæring, medieomtaler og holdningskampanjer. Virkemidler som kombinerer fakta og følelser har størst påvirkningskraft. Virkemidlene må formidles riktig og atferden må bekreftes gjennom sosial samhandling og fellesskap (Bjørgero 2015).

Aktørene er moralske autoritetspersoner som foreldre, lærere, barnehageansatte, fritidsledere, media, lovgivere og religiøse ledere. Men generelt er alle som formidler normene aktuelle aktører. Det har betydning hvem som utøver lovverket. Fortrinnsvis bør det være noen som representerer troverdige moralsystemer. Dersom befolkningen føler seg respektert, ivarettatt og godt behandlet av en institusjon, vil de i større grad føle på lojalitet og forpliktelse til institusjonen og føye seg etter institusjonens lover på generelt grunnlag (Bjørgero, 2015).

Brannvesenet kan sies å være moralske autoritetspersoner som representerer et moralsystem gjennom lovverket. Lovverket omhandler brannsikkerhet, men bygger på gode verdier og kan gi gode leveregler for sikkerhet generelt. Og brannvesenet har stor satsing mot hele befolkningen på informasjon og opplæring som spiller på både fakta og følelser.

2. Redusere rekruttering til kriminelle miljøer og aktiviteter

Mekanismen har store likheter med den første, og har til hensikt å gjøre folk mindre tilbøyelige for kriminalitet. Virkemidler, aktører og målgruppene vil derfor være mye de samme. Forskjellen er mer spissede virkemidler mot risiko-, sårbarhet- og beskyttelsesfaktorer (Bjørgero, 2015).

Ved å redusere risiko og sårbarhet og samtidig styrke beskyttelsen reduserer man såkalte push-faktorer som skyver folk ut av normalsamfunnet og ut i problematferd, og samtidig forsterke pull-faktorer som drar dem inn. Målgruppen er de som er utsatt for risiko- og sårbarhetsfaktorer, selv om tiltak gjøres på alle nivå (Bjørgero, 2015).

Primærnivå innebærer tiltak for å bedre dårlige oppvekstvilkår, sosiale skiller og andre negative samfunnsforhold som kan føre til kriminalitet (Justis- og beredskapsdepartementet,

2016). På sekundært og tertiært nivå jobbes det på gruppe- og individnivå med problematiske lokalmiljøer og tidlig inngripen hos barn som vokser opp med mange risikofaktorer. Moralske autoritetspersoner som gode rollemodeller står for primær forebygging, men ved problematferd er det nødvendig med inngripen fra f.eks. politi, konfliktråd, barnevern og øvrig sosialt hjelpeapparat (Bjørgero, 2015).

Det brannforebyggende arbeidet har mye likheter med kriminalitetsforebygging. På primært nivå styrker brannvesenet beskyttelsesfaktorer ved å bygge kunnskap og gode holdninger knyttet til brannsikkerhet. På sekundært og tertiært nivå jobber brannvesenet med å redusere den risikoen som er identifisert ved de enkelte grupper og individer. Brannvesenet jobber mye med årsakssammenhenger slik at det vil kunne påvirke positivt risiko-, sårbarhet- og beskyttelsesfaktorene for kriminalitet og annen negativ atferd.

3. Avskrekking gjennom trussel om straff eller andre negative sanksjoner

Avskrekking handler om å få folk til å avstå fra kriminelle handlinger ut fra frykt for de reaksjoner og konsekvenser handlingene vil medføre. Avskrekking virker kun på de som styres av mentale rasjonelle kalkyler og avveininger mellom mulige gevinster og kostnader (Myhrer, 2011). Dette handler dermed om sekundær- og tertiærforebygging (Bjørgero, 2015).

Man skiller vanligvis mellom to typer avskrekking; for de som selv har erfart straff og generell avskrekking for de som ser konsekvensene for de som straffes. Spesielt tre faktorer bidrar til avskrekking; oppdagelsesrisikoen, straffens alvorlighet og at straffen iverksettes raskt (Myhrer, 2011). Oppdagelsesrisikoen har størst avskrekkende effekt. Straffenivå handler om fengselsstraff, bøtelegging, inndragning og rettighetstap. Rettighetstap som stans av drift virker avskrekkende på økonomisk kriminalitet. Likevel er uformelle sosiale sanksjoner, å tape ansikt overfor familie og samfunnet forøvrig, minst like avskrekkende. Dermed blir familie, venner, arbeidsgiver og naboer sentrale aktører i tillegg til politi (Bjørgero, 2015).

Brannvesenet kan her være en viktig aktør. Brannvesenet jobber mot alle samfunnslag og har derfor gode muligheter for å oppdage lovbrudd når de er ute på redningsoppdrag, tilsyn, boligtilsyn, befaringer mm.. Brannvesenet kan straffe med pålegg og bøtelegging, men stenging av virksomheter, som kan iverksettes straks, vil nok ha sterkest avskrekkende effekt.

4. Avverging av kriminelle handlinger ved å stanse dem før de gjennomføres

Avverging går ut på å stanse pågående forsøk på kriminalitet, og det kan skje både før og etter at handlingen har krysset grensen for straffbar handling i rettslig forstand. Det dreier seg altså om tertiær og noe sekundær innsats (Bjørgero, 2015). Mekanismen deles i to faser; oppdagelse og intervensjon. Oppdagelse er første fase der den planlagte kriminelle handlingen blir avslørt av f.eks. en vakt, alarm eller politi. Den andre fasen er hvor gjerningsmannen enten avbryter forsøket og stikker av (avskrekking) eller blir pågrepet av politiet (uskadeliggjøring eller inkapasitering). Avverging kan altså aktivere andre mekanismer. Virkemidlene varierer med de to fasene handlingen er i (Bjørgero, 2015).

Mulige aktører er eksempelvis politi og vekterselskap. Men personlige relasjoner og tillit viser seg å være viktig. Mangel på tillit til politiet gjør at de ikke varsles eller får tips. Andre aktører som har bedre relasjoner og tillit i kriminelle miljøer må derfor på banen. Spesielt viktig er familie og venner, samt roller som lærere ungdomsarbeidere (Bjørgero, 2015).

Brannvesenets mulighet for å oppdage lovbrudd er stor, som omtalt under mekanisme nr. 3, og de vil kunne intervensere i hvilken som helst fase av en handling. Virkemidler kan være utrykning, stenging av virksomhet eller bolig, evt. påkalle politi hvis alvorlig. Brannvesenets tillit i befolkningen kan ha stor betydning, spesielt ifb. rusmiljøer.

5. Vanskeliggjøre gjennomføring av kriminelle handlinger og beskytte sårbare mål

Vanskeliggjøring (“target hardening”) går ut på å identifisere og redusere sårbarhet slik at muligheten til å begå kriminalitet reduseres eller fjernes. Det stiller høyere krav til aktørenes kapasitet til å omgå barrierene, og oppdagelsesrisikoen øker. De rasjonelle kost/nytte-kalkyler påvirkes slik at motivasjon forsvinner og handlingen avstås (Bjørgero, 2015).

Hovedprinsippet er at “huseiere” selv er ansvarlige for sine områder og er dermed hovedaktør, men vaktsselskaper og forsikringsselskaper kan leies inn. Boligentrepenører, håndverkere, politi og reguleringsmyndigheter kan bidra til å identifisere sårbarhet og skape robust infrastruktur. Dette er sekundær- og tertiærforebygging, men også primær innsats er aktuelt for å unngå unødvendige fristelser og anledninger (Bjørgero, 2015).

Tiltakene er sikkerhetsinnretninger som låser, adgangskontroll, alarm og vaktordninger, men også lovverk og regulering, som kommunale planer og i plan- og bygningsloven (Bjørgero,

2015). Enkle tiltak som å fjerne synlige verdisaker og rydde søppel gjør byggverk og nabolag “gjennomsiktig”, samt fjerner fristelser for potensielle pyromaner og tyver (Bjørø, 2015).

Mekanismen utgjør en del av kjernen i brannforebyggende arbeid som bygger på kartlegging av risiko og sårbarhet ved bygg, områder og grupper i samfunnet. Tiltak settes så inn for å reduserer sårbarheten. Brannvesenet er også høringsorgan for regelverksendringer.

6. Inkapasitering - å frata noen evnen til å begå en kriminell handling

Inkapasitering går ut på å uskadeliggjøre og frata noen kapasiteten til å gjennomføre kriminalitet. Det kan ses på som et ledd i avverging, og disse to mekanismene har derfor store likhetstrekk. Dersom avverging ikke virket og en kriminell handling har skjedd, er inkapasitering aktuelt. Dette er tertiærforebygging. Fengsling er et åpenbart virkemiddel, men andre virkemidler kan være f.eks. besøksforbud og våpenforbud (Bjørø, 2015).

For brannvesenet vil virkemidlene være tilsvarende som ved avverging, og stenging av virksomhet eller bolig er det mest nærliggende. Samarbeid med andre aktører kan gi muligheter for fengsling eller tvangsinnleggelse som en ytterste konsekvens.

7. Redusere skadevirkningene av kriminalitet

Reduksjon av skadevirkninger (“harm reduction”) virker etter en kriminell handling er skjedd. Skadereduserende tiltak kan bidra til å redde liv, redusere frykt og lidelse, minske verditap og gjenopprette normaltilstand. Tiltakene betegnes som forebyggende og proaktive fordi de øves på i forkant slik at de kan iverksettes straks (Bjørø, 2015). Skade omfavner materielle ødeleggelser, tap av penge- og affeksjonsverdier, fysiske og mentale skader. Organisert kriminalitet kan gi både økonomisk og psykososial skade i et samfunn, som igjen kan skape områder med høyere kriminalitet og rusmisbruk. Forebyggingsmekanismen må derfor ta for seg både økonomiske, psykiske og psykososiale skadevirkninger (Bjørø, 2015).

Målgruppen er direkte og indirekte ofre. Aktører er forsikringsselskaper, politiet, frivillige støtteorganisasjoner og andre som kan bidra i etterforskning, gi støtte til ofre og gi råd om tekniske sikkerhetsinnretninger og sikker atferd. Tiltakene er f.eks. forsikring, støtteorganisasjoner, rask medisinsk behandling, kriserespons, trygghetssamtale med politiet og sprøyterom for narkomane (Bjørø, 2015). Oppklaring av kriminelle hendelser har reparerende virkning for voldsofre. Solid etterforskning har dermed stor betydning for

gjenoppretting av trygghetsfølelse og bygging av tillit til politiet. Skaderedusering som forebyggingsmekanisme er underutviklet og har betydelig potensiale som et alternativ til den mer repressive formen for narkotikabekjempelse (Bjørgero, 2015).

Brannvesenet har her flere roller, først og fremst som beredskapsaktør. Brannvesenet rykker ut på alle typer hendelser. Deres oppgave er å redde liv og verdier, hvilket er å redusere skade. Likeså slokking av branner, førstehjelp og dykking etter savnede personer. I det forebyggende arbeidet kan nevnes informasjon etter brann som vil redusere mental skade. Og funn fra brannutredning kan hjelpe oppklare saker.

8.Redusere gevinstene fra kriminalitet

Reduksjon av gevinst er en effektiv måte å forebygge kriminalitet da det vil redusere motivasjon til å begå ny kriminalitet. Gevinst kan være økonomisk eller immateriell i form av sosial status eller politisk utbytte. Innsatsen er tertiær og noe sekundær. Virkemidler kan være inndragelse av økonomiske fortjenester og beslagleggelse av tyvegods. Immaterielle eksempler er fjerning av tagging, og ved terror kan folk unngå å handle slik terrorister vil (Bjørgero, 2015). Her finnes dermed mange aktører, fra politi til hele (Bjørgero, 2015).

Avhengig av type lovbrudd, alvorlighet og kontekst vil brannvesenet kunne bidra til å redusere gevinst, f.eks. å melde en større samling hasj-planter til politiet vil redusere gevinst for vedkommende. Stenging av virksomheter og ulovlige innkvarteringer vil redusere økonomisk gevinst. Når gevinsten er å gjøre skade, f.eks. påtante skoler, har brannvesenet en svært viktig rolle og forrige mekanisme er aktuell.

9.Å slutte med kriminalitet: “desistance“ og rehabilitering

Mekanismen kan også beskrives som desistance (“avstå”), disengagement (“deengasjement”) eller “exit-prosesser”, og får stadig større oppmerksomhet i kriminologiske fagmiljøer.

Kriminalitet kan ses på i et karriere-perspektiv da kriminelle ofte aldri ut av kriminalitet.

Men man ønsker gjerne å nå dem før “pensjonistalder” (Bjørgero, 2015).

Forskning viser at exit- og disengasjement-prosesser er et samspill mellom såkalte push-faktorer (negative forhold og omstendigheter som gjør det lite attraktivt å forbli i den voldelige gruppen) og pull-faktorer (positive muligheter som trekker mot et mer tilfredsstillende alternativ). Nøkkelen blir å forsterke disse faktorene. I tillegg må man redusere barrierene for at kriminelle blir rehabilitert tilbake til samfunnet. Viktige virkemidler

er f.eks. ettervern i fengslene, men også alternative reaksjonsmåter overfor unge lovbrøyttere, som konfliktråd og oppfølgingsteam. Aktører er Kriminalomsorgen, skolen, politiet, samt andre offentlige og private institusjoner som kan engasjere tidligere straffedømte og hjelpe dem knytte kontakter i prososiale nettverk (Bjørgero, 2015). “Avledning” er en variant av mekanismen som går ut på å bytte ut den kriminelle aktiviteten med en lovlig aktivitet uten at den kriminelle føler han mister noe f.eks. ekstremsport, hvis de søker spenning, eller politikk hvis det er politiske motiver (Bjørgero, 2015).

Brannvesenet har ingen tildelt rolle her i dag. Men som vist til tidligere er det nær sammenheng mellom brannfare, rus og kriminalitet, og brannvesenet jobber med årsakssammenhenger. RBR har sett at det å vise medmenneskelighet har utgjort en forskjell for risikopersoner som gjør at de tar bedre valg for seg selv.

3.4 Oppsummering teori

Samfunnssikkerhet handler om samfunnets evne til å håndtere de trusler det står overfor. Arbeidet med samfunnssikkerhet innebærer derfor å skape et motstandsdyktig, eller resilient, samfunn, som innebærer å redusere sårbarhet og styrke robustheten i samfunnet. Tillit til myndighetene styrker robustheten, og en risikobasert regulering av samfunnssikkerhet kan skape resiliens gjennom å gi den enkelte større eierfølelse som skaper en mer proaktiv sikkerhetsstyring. Samfunnssikkerhetsarbeidet innebærer flere aktiviteter som må fungere sammen. Disse bygger på kunnskap og innebærer forebygging, beredskap, håndtering, gjenoppretting av normaltilstand og læring. Aktivitetene krever et tverretattlig samarbeid mellom ulike aktører. Modeller for samfunnssikkerhet gir oversikt over aktiviteter og tiltak som kan bidra til å skape et resilient samfunn.

Både brann og kriminalitet utgjør trusler for samfunnssikkerheten, og kriminalitet regnes som en bevist handling. Kriminalitet kan ut fra et juridisk synspunkt forstås som brudd på for atferd slik de er nedfelt i lov (Wikström, referert i Bjørgero, 2015, s. 15). Sikkerhetsfaget skiller mellom security og safety, og her havner kriminalitet havner under fagområdet security som en ondsinnet tilsiktet hendelse. Men det er uklare skiller i fagene, og da mange kriminelle handlinger har en annen drivkraft enn ondskap, bør man skille tilsiktede hendelser mellom ondsinnede og ikke-ondsinnede. Noen kriminelle handlinger kan da anses som ulykker.

Kriminalitet er en kompleks risiko og ofte en følge av eller årsak til andre problemer, som rus og helseutfordringer. Brannfare er ofte en følge av disse. For å bekjempe kriminalitet (og brann) må man derfor rette oppmerksomheten mot atferd og faktorer man mener har sammenheng med kriminalitet. Dette innebærer å redusere risikofaktorer og styrke beskyttelsesfaktorer, som viser seg å være veldig like for flere typer problematferd. Relevante risikofaktorer kan være mangel på rollemodeller og uklare regler og forventninger. Beskyttelsesfaktorer er positive rollefigurer, regelhåndhevelse og tydelige forventninger. På lik linje som med samfunnsikkerhet generelt krever det kriminalitetsforebyggende arbeidet et samarbeid mellom aktører hvor de ulike aktørene legger sammen virkemidler til en helhetlig strategi. Det må jobbes på flere nivåer, dvs. mot ulike målgrupper med byggende, forebyggende og kriminalitetsforebyggende innsats.

Et moderne syn er at kriminalitetsforebygging og -bekjempelse er to likestilte strategier for å hindre fremtidig kriminalitet. Det innebærer å hindre at kriminalitet skjer, redusere skade hvis det skjer og hindre at det skjer igjen. Bjørgos (2015) modell for kriminalitetsforebygging inneholder ni forebyggingsmekanismer. Disse omfatter: å bygge normative barrierer og redusere rekruttering til kriminelle miljøer; å oppdage, avskrekke, avverge og vanskeliggjøre kriminelle handlinger; å redusere skade og gevinst; å uskadeliggjøre gjerningspersonen; og å hjelpe kriminelle ut av miljøet.

Politiet har stort fokus på forebyggende kommunikasjon i sitt forebyggende arbeid. Den har til hensikt å vise støtte, respekt og empati, og er mer autoritær enn hjelpende kommunikasjon. Begrepet å gå utenfor sin profesjonelle rolle kan knyttes til forebyggende kommunikasjon og omhandler hvordan det å strekke seg litt lenger enn forventet kan skape en bedringsprosess. Dette innebærer å utfordre arbeidsområdet i den profesjonelle rollen, samt det å gjenopprette pasient og profesjonell hjelper som mennesker fremfor roller. Dette skjer i form av små hverdagslige handlinger og å vise medmenneskelighet.

4.0 DESIGN OG METODE

Kapittelet redegjør for valg av forskningsstrategi og metode. Jeg forklarer hva jeg har studert og hvordan. Alle valg og vurderinger tatt underveis i arbeidet forklares, samt det reflekteres rundt styrker og svakheter ved valgt design, rollen som forsker i egen organisasjon, oppgavens validitet, reliabilitet og etiske aspekter. Nedenfor vises mine metodiske valg.

- Problemstilling: Hvordan
- Forskningsstrategi: Abduktiv med innslag av induktiv datainnhenting
- Metode: Casestudie
- Tilnærming: Kvalitativ
- Datakilder: Intervju og dokumentstudier (datatriangulering)
- Konklusjon: Mulige tolkninger

Jeg har benyttet et forskningsdesign i tråd med Norman Blaikies syn (Blaikie, 2010, s.13); “... a technical document that is developed by one or more researchers and is used by them as a guide or plan for carrying out research project”. Forskningsdesignet har fungert som en veileder som sikrer kontroll over prosessen og sammenheng mellom valgt problemstilling, datainnsamling og dataanalyse. I følge Blaikie (2010) er forskningsspørsmålene det viktigste elementet i forskningsdesignet da de gir føringer for hele prosessen (Blaikie, 2010). Thagaard (2002) mener det optimale er å finne en balanse mellom fleksibilitet, som gir anledning til å utforske interessante temaer underveis, og struktur som sikrer tilstrekkelig avgrensing. En slik balanse har vært nødvendig i denne oppgaven da jeg brukte mye tid på å definere forskningsspørsmål og forskningsdesign. Valgt tema viste seg å bli både mer interessant og utfordrende enn antatt fordi temaet virker lite utforsket. Dette ga et “luksusproblem” i form av valgmuligheter når det kom til vinkling av oppgaven, valg av teori og datakilder. Jeg har derfor valgt å skrive oppgaven som om dette er en første av mange innenfor samme tema.

4.1 Tema, problemstilling og forskningsspørsmål

Hensikten med oppgaven er å undersøke *hvordan* brannvesenets brannforebyggende arbeid også kan ha en kriminalitetsforebyggende virkning, og hvordan brannvesenets innsats kan bidra til å styrke samfunnsikkerheten.

Det var Bjørgos (2015) kriminalitetsforebyggende modell i kombinasjon med egne observasjoner i brannvesenet som satte meg på idèen for oppgaven. Modellen er derfor sentral i oppgaven. Temaet har dermed stått støtt gjennom hele prosessen, mens problemstillingen og forskningsspørsmål er blitt justert i takt med økt kunnskap og innsikt.

Da Bjørgos modell var utgangspunktet for oppgaven, tar det ene forskningsspørsmålet for seg hvordan det brannforebyggende arbeidet kan influere mekanismene i Bjørgos modell. For å besvare dette var det først nødvendig å trekke paralleller mellom fagområdene brann og kriminalitet. Derfor ble forskningsspørsmål 1 knyttet til relasjonen mellom brann- og kriminalitetsforebyggende arbeid, etterfulgt av forskningsspørsmål 2 som tar for seg hvordan brannvesenets brannforebyggende arbeidet kan influere Bjørgos modell. Med ny kunnskap om brannvesenets arbeid var det så interessant å se hvordan brannvesenets totale arbeid kan skape resiliens og styrke samfunnssikkerheten, hvilket utgjør forskningsspørsmål 3.

4.2 Forskningsstrategi

Ulike forskningsstrategier representerer ulik logikk for å besvare forskningsspørsmål, eller ulike tankesett og måter å trekke konklusjoner på (Blaikie, 2010). Blaikie skiller mellom induktiv, deduktiv, retroduktiv eller abduktiv forskningsstrategi, men disse kan også kombineres. De to strategiene retroduktiv og deduktiv besvarer hvorfor-spørsmål som er nyttig dersom man ønsker å forklare noe. Induktiv og abduktiv strategi besvarer hva-spørsmål, og abduktiv besvarer i tillegg hvordan (Blaikie, 2010). Jeg har i denne oppgaven valgt å bruke både abduktiv og induktiv forskningsstrategi da begge egner seg for å undersøke et sosialt fenomen (Blaikie, 2010). Hovedvekten er på abduktiv fordi jeg forsøker å beskrive *hvordan* noe fungerer.

I oppgaven studerer jeg et sosialt fenomen; hvordan brannvesenets arbeid kan virke kriminalitetsforebyggende og styrke samfunnssikkerheten. Ifølge Blaikie (2010) er en abduktiv strategi godt egnet når man ønsker å forstå og beskrive et sosialt fenomen, hvor man setter seg inn i aktørens perspektiv på verden og prøver å forstå de meninger, motiver og intensjoner som ligger bak beslutninger, aktiviteter og atferd. Jeg hadde et bredt utvalg av informanter, både innenfra og utenfra brannvesenet, for å kunne undersøke brannvesenets metoder og virkningen av disse sett fra flere ulike synsvinkler. Jeg forsøkte så å sette meg inn

i informantenes posisjon og “nullstille” mine egne fortolkninger og forventninger for å forstå deres perspektiver og handlinger.

Den induktive forskningsmetoden gir ikke rom for tolkninger, men det gjør abduksjon (Blaikie, 2010). Gjennom tolkning kan man rekontekstualisere et fenomen, hvilket betyr å finne ny forståelse av den aktuelle hendelsen (Dey, 2004). Dey sier ”Using abductive inference is thus a matter of interpreting a phenomenon in terms of some theoretical frame of reference. This can be one of several possible interpretations, depending on the theory we adopt” (Dey, 2004, s. 91). Jeg har prøvd å rekontekstualisere ved å se på hvordan brannforebyggende arbeid kan virke kriminalitetsforebyggende. Min tolkningsramme var bestemt av utvalgt teori, metodevalg, tid tilgjengelig og rolle som forsker i egen organisasjon. Min tolkning av dataene er bare en av flere mulige da andre forutsetninger og valg utgjør en annerledes ramme og kan resultere i andre fortolkninger av datagrunnlaget (Dey, 2004).

Den induktive strategien kommer til syne i datainnsamlingen, som i praksis vekslet mellom abduktiv og induktiv strategi. Basert på egne observasjoner hadde jeg en forestilling av hvilken teori som var aktuell for oppgaven, men jeg innså underveis i prosessen at problemstillingen kunne vinkles i ulike retninger. Teoriutvalg var utfordrende, og jeg måtte derfor måtte la de empiriske data være med på å styre retningen i oppgaven. Både problemstilling og teorivalg ble som følge av dette justert etter funn i datainnsamlingen. En induktiv strategi er en prosess som går fra datainnsamling til teori (Blaikie, 2010), basert på antakelser om at teorier kan utvikles på grunnlag av akkumulerte empiriske studier (Thagaard, 2002). Forskeren har ofte ikke bestemt relevant teori i forkant, og har en åpen problemstilling som formes underveis, og relevant teori velges da ut fra funn etter datainnsamling (Larsen, 2017). En abduktiv strategi ligger mellom induktiv og deduktiv, hvor deduksjon innebærer at teori testes opp mot data (Thagaard, 2002). Ifølge Larsen (2017) regnes abduksjon som en pragmatisk tilnærming hvor det veksles mellom induksjon og deduksjon, en vanlig tilnærming fordi man er gjerne preget av personlige observasjoner og erfaringer som gir teoretiske antakelser og personlige forventninger.

4.3 Metode

Det finnes flere ulike alternative metoder for samfunnsvitenskapelig forskning, f.eks. casestudie, spørreundersøkelser og statistisk analyse (Yin, 2014). Jeg har valgt casestudie som

metode for denne oppgaven. I litteraturen er det noe ulik forståelse av hva casestudier innebærer, men et utbredt perspektiv er undersøkelser av fenomener i sin naturlige sammenheng og hvor undersøkelsene er basert på flere datakilder (Thagaard, 2002). Det finnes ingen fasit for valg av metode, men Yin (2014, s. 4) sier “The more your questions seek to explain some present circumstance (e.g., “how” or “why” some social phenomenon works), the more the case study research will be relevant.” Yin sier videre at casestudie er enda mer relevant om du skal foreta en omfattende dybdestudie av et sosialt fenomen. Når undersøkelsen utføres i sin naturlige sammenheng har forskeren mindre kontroll og påvirkning på situasjonen (Yin, 2014). Oppgaven foretar et dybdestudie av et sosialt fenomen. Det studeres i sin naturlige kontekst som er brannvesenet arbeidsområde, dvs. ved RBR og hos aktører/personer som brannvesenet er i befatning med. Det undersøkes *hvordan* brannforebyggende arbeid kan virke kriminalitetsforebyggende og styrkende på samfunnssikkerheten. Og flere datakilder benyttes, både intervjuer og dokumentstudier.

4.4 Tilnærming

I oppgaven er det valgt en kvalitativ fremfor en kvantitativ tilnærming fordi det dreier seg om en fenomenologisk undersøkelse med en åpen tilnærming og dybdestudier av få enheter (Larsen, 2017). Jeg var ute etter dybde i form av tekst (mykdata) fremfor bredde i form av tall (harddata) fordi jeg var ute etter å finne et mønster for hvordan noe foregår og ikke hvor mange som mente hva (Larsen, 2017). Men i analysen så jeg at informantene ga relativt like svar på noen av spørsmålene. Det ga meg mulighet til også å presentere noen kvantitative data, f.eks. om det var en eller alle som mente noe bestemt. Dette ble styrket med kvalitative data. På denne måten fikk tilnærmingen preg av en metodetriangulering. Ifølge Larsen (2017) vil i en metodetriangulering en metodes styrke veie opp for den andre metodens svakhet. I denne oppgaven gjelder dette bare delvis. En full kvalitativ undersøkelse for å følge opp de kvantitative ville gjort Larsen påstand om metodetriangulering sann for denne oppgaven.

4.5 Datakilder og -innsamling

Hensikten med datainnsamling er å generere informasjon og kunnskap for å besvare problemstillingen. Datakilder kan deles inn i primær, sekundær og tertiær data hvor disse er henholdsvis data generert av forskeren selv, data som allerede er generert og data som

allerede er generert og analysert (Blaikie, 2010). I hovedsak er det benyttet primær data i form av intervjuer, men også sekundær data i form av dokumentstudier (Blaikie, 2010). To datakilder (eller flere) betegnes av Yin (2014) som datatriangulering, hvilket styrker validiteten i undersøkelsen.

Datainnsamling fra intervjuer utgjorde de viktigste empiriske data for oppgaven. Det er fordi jeg ønsket å vurdere en reell virkning av brannvesenets virkemidler. Intervjuene ville kunne fortelle meg om informantenes opplevelse av hvordan virkemidlene virker og hvilke resultater de så. Dokumentstudiene ga meg hovedsakelig svar på hvordan arbeidet foregår og hvilken hensikt det har. Samlet sett kunne jeg vurdere om virkemidlenes hensikt og virkning stemmer overens, og om de har en annen (kriminalitetsforebyggende) virkning utover det som var tiltenkt. Bakgrunnen for dette er at hensikt og reell effekt ikke alltid stemmer overens, men vi tror likevel det ut fra etablerte sannheter. Og man ser ikke alltid den fulle virkningen ut fra eget perspektiv (Bjørøgo, 2015).

4.5.1 Strategisk utvalg av informanter

Da selve idèen til oppgaven er basert på egne observasjoner, hadde jeg en tanke om hvilke virkemidler og arbeidsområder som var mest relevante. Jeg valgte derfor ut informanter fra RBR som har disse arbeidsområdene som sitt hovedfelt, og som kunne uttale seg generelt om RBRs virkemidler. Utvalgte virkemidler er beskrevet i kapittel 2 og dreier seg om tilsyn, informasjon, Trygg hjemme, bekymringsmeldinger, bolig-/risikotilsyn, øvelse og opplæring og uttrykninger. Ideelt sett ville jeg dekket alle områder, men der ble tid min begrensning. Strategisk utvalg av informanter betyr at man velger informanter etter egenskaper og kvalifikasjoner som er relevante for problemstillingen (Thagaard, 2002).

Jeg forsøkte å få til en 360° tilnærming hvor jeg valgte ut både interne og eksterne informanter. Jeg intervjuet totalt 16 personer; ni kollegaer fra RBR, tre kolleger fra andre brannvesen i landet, tre samarbeidsaktører og en rusmisbruker som har fått hjelp av RBR. RBR informantene ville kunne gi informasjon om hensikt og erfaringer sett innenfra fra ulike områder. Samarbeidspartnerne og rusmisbrukeren ville kunne beskrive virkemidlene fra utsiden og si noe om virkninger av virkemidlene, uten å vite hensikten. Informantene fra andre brannvesen ville kunne gi et sammenligningsgrunnlag for RBR.

Jeg startet med de interne informantene og benyttet meg av snøballmetoden (Thagaard, 2002) da mine kolleger ga innspill til og tilgang på sentrale samarbeidsaktører. Alle informantene var å betrakte som nøkkelinformanter fordi de alle hadde noe unikt å bidra med.

Hovedkriteriet var at de hadde befattning med de utvalgte områdene og nært kjennskap til RBRs arbeid. Dvs, informantene fra andre brannvesen hadde kjennskap til arbeidsområdene, men mindre kjennskap til RBR. Utover det var kriteriet nok erfaring til å kunne uttale seg om området, uten at erfaringstid ble spesifisert. Da problemstillingen i oppgaven handler om kriminalitet, var erfaring knyttet til kriminalitet eller kriminelle miljøer også et kriterium for de eksterne samarbeidspartnerne. Tabellen nedenfor angir hvem som ble intervjuet, deres roller og hvilke kriterier som ble stilt.

Nøkkelinformant	Rolle	Kriterier for strategisk utvalg
1-9	Ansatte ved RBR	<ul style="list-style-type: none"> Leder, fagansvarlig, koordinator eller rådgiver innenfor utvalgte arbeidsområder: tilsyn, informasjon, Trygg hjemme, bekymringsmeldinger, bolig-/risikotilsyn, øvelse og opplæring og uttrykninger Fra beredskap, stab, seksjon tilsyn eller seksjon feiing og boligtilsyn
10-12	Ansatt ved akrim, Ordenspolitiet og gatemagasinet Asphalt	<ul style="list-style-type: none"> Ledende stilling ved sentral samarbeidsaktør innenfor utvalgte arbeidsområder Tilknytning til kriminalitet og/eller miljøer tilknyttet kriminalitet
13	Rusmisbruker og Asfaltselger	<ul style="list-style-type: none"> Rusmisbruker som har fått hjelp fra brannvesenet
14-16	Branninspektør ved et annet brannvesen	<ul style="list-style-type: none"> Branninspektør/leder ved et lite/mellomstort/stort brannvesen i en annen kant av landet Erfaring med utvalgte områder Litt kjennskap til RBR

Tabell 03: Oversikt over informanter

4.5.2 Intervju

I forkant av intervjuene ble det laget en intervju-guide (vedlegg). Denne ble testet på en av informantene. Etter testen ble guiden redigert noe, hovedsakelig ordlyd og spørsmålenes rekkefølge. Det ble utviklet fire noe ulike intervjuguides for informantene 1-9, 10-12, 13 og 14-16 (ihht. tabell 03 over).

En induktiv tilnærming for datainnsamling gjorde at jeg kunne la funnene fra intervjuene være med og styre oppgavens teorivalg. Valg av semi-strukturert intervju med åpne spørsmål ga meg fleksibiliteten jeg trengte. Det sikret en viss struktur, men ga samtidig rom for å avvike fra denne dersom det dukket opp noe mer interessant underveis. Samtidig kunne jeg gå

mer i dybden der jeg ønsket og få en bedre forståelse for informantene (Blaikie, 2010). Det ga også rom for å rettlede og forklare noen av spørsmålene, noe jeg så behov for fordi informantene var ukjente med begrepene som lå til grunn for mange av spørsmålene. Men jeg forsøkte å legge opp spørsmålene i en naturlig rekkefølge som gjorde at informasjonen jeg søkte kom uten at jeg behøvde å forklare for mye. Semi-strukturert intervju ga også mulighet til å gå tilbake på et senere tidspunkt hvis jeg trengte mer informasjon.

Da jeg begynte med intervjuene innså jeg at intervjuguiden i stor grad ville fungere mer som en sjekkliste. Mange av informantene hadde mye på hjertet, og flere spørsmål ble besvart gjennom eksempler og historier. I starten prøvde jeg å følge guiden min mer slavisk, men da ble samtalen litt stakkato og svarene korte. Jeg prøvde derfor å la praten flyte naturlig og følge opp der informantene var innom de tingene jeg var interessert i.

RBR informantene ble intervjuet på brannstasjonen. Samarbeidspartnere ble intervjuet på deres arbeidsplass. Rusmisbruker ble intervjuet ved gatemagasinet Asphalt sine lokaler. Og informantene fra andre brannvesen ble intervjuet over telefon. Informantene signerte en samtykkeerklæring (vedlegg) som forklarte personvern og deres rettigheter som informanter ihht. Norsk senter for forskningsdata (NSD). Det ble brukt lydopptak for å kunne konsentrere meg om informantene, og intervjuene ble transkribert kort tid etter. Lydopptak viste seg å være lurt fordi jeg fikk ved å høre svarene igjen en bedre forståelse av hva de hadde sagt. Det gjorde det også mulig å sitere informantene. Lydopptak ble derfor viktig for oppgavens reliabilitet. Notater og lydopptak lagres til oppgaven leveres inn, ihht. samtykkeerklæringen.

4.5.3 Dokumentstudie

Dokumentstudier brukes hovedsakelig for å støtte og forsterke bevis fra empirien fra intervjuer og evt. andre empiriske data, ifølge Yin (2014). Dokumentstudier er derfor relevant for de fleste casestudier (Yin, 2014). Funn fra følgende dokumentstudier er presentert:

- RBR Styrende dokument: Mål og ledelse
- RBR Styrende dokument: Strategidokument for forebyggende avdeling 2018-19
- RBRs årsrapport 2018
- Rapport fra NBLF/BVSRs studietur til MFRS i England

Dokumentstudiene gir informasjon om hvordan RBRs arbeid foregår og hvilken hensikt det har. Det gir også informasjon om noen resultater. Rapporten fra MFRS gir informasjon om et

brannvesen som har et bevisst forhold til det kriminalitetsforebyggende arbeidet, og hvor RBR har hentet noen erfaringer fra. Noen funn fra dokumentstudiene er lagt under kapittel 2.0 for å gi leseren en introduksjon til RBR. Resten er presentert under kapittel 5.0 Empiri. Kapitlene må derfor ses under ett.

4.5.4 Dataanalyse

Intervjuene ble først transkribert i sin helhet, deretter sortert og systematisert. Fordi jeg under intervjuene syntes jeg fikk bedre svar ved å bruke intervjuguiden som en sjekkliste, var det behov for et omfattende sorteringsarbeid av intervjuresultatene. Jeg fant ofte at et av informantenes svar kunne besvare flere spørsmål, mens andre ganger var det nødvendig å se flere svar under ett for å få en helhet. Det var tydelig at både oppgaven og jeg hadde modnet underveis i intervjuene, slik at kvaliteten på intervjuresultatene varierte. Dette førte bl.a. til at noen spørsmål ble fjernet, mens andre ble satt sammen for å besvare mine forskningsspørsmål. Deretter satte jeg opp en matrise med forskningsspørsmål langs en akse og intervjuobjektene langs den andre aksene og fylte inn intervjuansvarene.

4.6 Metodiske betraktninger

4.6.1 Forsker i egen organisasjon

I denne oppgaven har jeg vært forsker i egen organisasjon ved å studere deler av RBR. Men jeg har også vært forsker i egen kultur da jeg har studert RBRs arbeid utad og samarbeid med andre aktører, samt forhold ved andre brannvesen (Thagaard, 2002). På samme tid opplevde jeg til tider at jeg *ikke* var forsker i egen organisasjon/kultur fordi jeg enda er relativt ny i brannvesenet. Det betyr at jeg er kjent med store deler av arbeidet ved RBR, men har noen huller i fagkunnskapen, uten å helt vite hvilke. I de tilfellene følte det som å være en student med eksklusiv tilgang på informasjon.

Å være forsker i egen organisasjon/kultur har sine fordeler og ulemper. For meg har den største fordelen vært knyttet til motivasjon. Å være forsker i egen organisasjon har gitt meg en unik mulighet til å sette meg godt inn i mitt nye arbeidsfelt og forstå sammenhenger jeg ellers ikke ville gjort. Jeg har med dette fått en bredere og dypere forståelse av brannvesenets arbeidsmetoder som vil være nyttig i mitt fremtidige arbeid. En annen stor fordel har vært

tilgang på informasjon og informanter, samt en forståelse av informantene fordi vi var innenfor samme fagfelt og hadde mange like erfaringer (Thagaard, 2002).

Det har vært noe utfordrende å skille mellom rollene kollega og forsker. Ideelt sett burde alle intervjuene funnet sted på et nøytralt sted utenfor arbeidssted og med sivil bekledning, men rent praktisk var dette vanskelig å gjennomføre. I stedet poengterte jeg min rolle som student og forsker ved starten av intervjuet, både for informantenes del og min egen. Jeg understreket samtidig min noe tynne fagkompetanse på noen av områdene. Hensikten var å få tak i de viktige detaljene som kan virke selvsagte. Dette fungerte nokså bra, men jeg opplevde noen ganger at informantene tok for gitt at jeg hadde god kunnskap om et bestemt område (Thagaard, 2002). Det gjorde at noen oppfølgingsspørsmål ble vanskelige eller kunstige å stille. Dette gjaldt f.eks. rundt virkemidlenes hensikt og resultater av arbeidet.

Ved de interne intervjuene (som jeg foretok først) følte det i starten kunstig å innta en intervjurolle, og det kunne lett gå over i løsere prat. Det tok derfor litt tid før intervjuet kom skikkelig i gang. Jeg innså derfor raskt at det å sette av noen minutter til løsere prat før intervjuet startet var hensiktsmessig. Det ble som en “ice-breaker” og en myk start hvor vi gjorde oss ferdige med løst prat før intervjuet startet. Starten på selve intervjuet ble markert ved å sette på båndopptaker og poengtere at nå var intervjuet startet.

En åpenbar utfordring ved å være forsker i egen organisasjon er at man har antagelser om hvordan ting fungerer og styrer spørsmålene i den retning, evt. tolker svarene dit hen. Det kan også påvirke informantene slik at de svarer slik de tror jeg ønsker for å “hjelp” meg til “riktig” konklusjon. Dette var jeg hele tiden oppmerksom på under intervjuene, spesielt siden jeg også måtte forklare noen sammenhenger og begreper underveis i intervjuene. Jeg prøvde derfor å spørre åpne spørsmål og be om eksempler fra virkeligheten som understreket svaret deres.

4.6.2 Validitet og reliabilitet

4.6.2.1 Validitet

Validitet handler om relevans og gyldighet, og i en kvalitativ studie betyr dette bekreftbarhet, troverdighet og overføringsverdi (Larsen, 2017). Dette innebærer at man faktisk har undersøkt det man sier man skal undersøke, at de tolkningene man har gjort er gyldige for den

virkeligheten som er studert og at funnene kan overføres til andre grupper enn de som har deltatt i undersøkelsen (Larsen, 2017).

Min studie bygger på empiri med sekundærdata fra dokumentstudier og primærdata fra intervjuer (Blaikie, 2010) med totalt 16 informanter. Dette kategoriseres som datatriangulering som styrker validiteten i en studie (Yin, 2014).

For å sikre at jeg undersøkte det jeg sa jeg skulle undersøke ble det stilt flere spørsmål knyttet til alle forskningsspørsmålene. Innledningsvis ble det stilt åpne spørsmål der informantene kunne selv fortelle og gi eksempler, deretter ble mer direkte oppfølgingsspørsmål stilt. Et forsøksintervju ble utført for å sikre at jeg var på rett vei. Utvalg av informanter var selvsagt viktig for validiteten, derfor ble det satt visse kriterier for informantene. For å få bredde i dataene prøvde jeg å tenke i et 360° perspektiv, som beskrevet over. De ulike informantene ga perspektiver sett både innenfra og utenfra, samt litt på siden av RBR. Dette ga meg et mer helhetlig bilde av RBRs arbeidsmetoder.

For å sikre gyldighet av mine tolkninger oppsummerte jeg underveis hva jeg hadde hørt slik at informantene kunne bekrefte eller korrigere, samt evt. tilføye ved behov. Jeg prøvde å se sammenhenger i de svarene de ga ved å spørre f.eks. "Er det slik å forstå at du mener at A fører til B pga. C..?" Dette var bevisst måte å forsikre både meg og informantene om at svarene var oppfattet og tolket riktig. En viss konsistens i svarene ga meg i tillegg en bekreftelse på at jeg hadde oppfattet svarene riktig. Og noe fleksibilitet gjennom hele prosessen hvor jeg gjorde små endringer i intervjuene etterhvert, ga et bedre grunnlag for kunne tolke og trekning av slutninger basert på mine data (Larsen, 2017). Gyldighet ble sikret ved at tok jeg opp alle intervjuene på båndopptaker og transkriberte alle intervjuene innen kort tid. Jeg beholdt lydopptakene slik at jeg evt. kunne gå tilbake og høre dem igjen.

Problemstillingen i oppgaven var utfordrende å forstå for de fleste informantene fordi den tar noe som hører til i en kontekst (brann) og over i en annen kontekst (kriminalitet). Samtidig var noen av begrepene ukjente. Det var også utfordrende for meg fordi jeg måtte forklare begreper uten å lede informantene for mye. I tillegg måtte jeg ha fokus på konteksten brann samtidig som jeg måtte ha en mental forestilling av metodene i kontekst av kriminalitet.

En viss konsistens mellom svar fra informantene fra RBR og andre brannvesen tyder på en mulig overføringsverdi, men den vil variere med brannvesenets størrelse, geografisk område, organisering, lokale utfordringer og arbeidsmetoder.

4.6.2.2 Reliabilitet

Høy grad av reliabilitet viser til nøyaktighet og pålitelighet (Larsen, 2017). Jeg har derfor så langt som mulig forsøkt å skape en systematisk, nøyaktig og gjennomsiktig prosess (Larsen, 2017) med åpenhet og ærlighet rundt mine valg.

Stor grad av konsistens i svarene gjør at jeg tror en annen forsker ville ha kommet til lignende funn i en tilsvarende undersøkelse av RBRs arbeidsmetoder. Likevel må det påpekes enkelte forhold som kan ha påvirket reliabiliteten i oppgaven negativt. For det første at idèen til oppgaven bygger på egne observasjoner og antagelser om hvordan ting henger sammen. Videre har jeg har skrevet oppgaven alene og tolkningene er derfor kun mine egne uten at jeg har hatt mulighet for å diskutere dem med noen. Kjennskapet til en del av informantene kan også ha påvirket svarene da informantene muligens har svart det de tror jeg ønsker å høre. Jeg har vært bevisst disse forholdene og forsøkt å i størst mulig grad stille åpne spørsmål og gi informantene mulighet for å bekrefte eller korrigere underveis i intervjuene. Noen begreper og sammenhenger måtte forklares for å få tak i rett informasjon, men jeg prøvde å begrense dette til et minimum. Jeg har også forsøkt å stille meg åpen og ikke la meg styre av egne oppfatninger slik at jeg påvirket informantene.

4.6.3 Ethiske aspekter

Alt jeg har foretatt meg i forbindelse med denne forskningsprosessen har vært preget av et genuint ønske om å gjøre ting riktig. Den tilliten mine informanter har vist meg ved å dele sine erfaringer har gjort at jeg har kjent på stor takknemlighet og stort ansvar for å fremlegge resultatene riktig. Samtidig har jeg vært opptatt av å ikke glorifisere brannvesenets rolle selv om jeg kjenner på en stolthet over å være en del av det.

Rollen som student og forsker samtidig som å være kollega og ansatt ved RBR har vært utfordrende. Man skal kjenne til sitt arbeidsfelt samtidig som man skal stille seg helt åpen. Og som kollega er man nær, men som student skal man være nøytral.

Forskningsprosjektet behandler personopplysninger, og prosjektet er derfor meldt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD). Jeg utarbeidet en samtykkeerklæring for informantene som forklarte deres rettigheter som informanter. Denne ble gjennomgått med alle informantene og signert ifb. med intervjuene. All innhentet data er håndtert ihht. disse skrivene.

Alle intervjuene er anonyme, men når det er sagt, vil det i miljøet være mulig å identifisere intervjuobjektene. Dette ble diskutert med informantene, samtidig som jeg understreket mine gode intensjoner med oppgaven. Ingen av informantene hadde problemer med å bli gjenkjent, men det ble likevel sagt at evt. avslørende personlige forhold som fremkom under intervju ikke skulle tas med i oppgaven. Det ble også vist respekt der informanten selv sa ifra når deler av intervjuet ikke skulle tas med i oppgaven.

4.6.4 Styrker og svakheter

Det er underveis i kapittel 4 kommentert styrker og svakheter ved mine valg. Noen av disse oppsummeres her.

Mange valgmuligheter rundt valgt tema og at jeg var preget av egne observasjoner gjorde at jeg hadde en noe åpen problemstilling som ble formet underveis. Jeg hadde derfor behov for noe fleksibilitet i mine metodiske valg. Valg av en abduktiv strategi med innslag av induksjon i datainnsamlingen ble derfor fornuftig. Induksjon går fra data til teori som ga mulighet for å velge teori etter funn fra innsamlet data. Abduksjon ga mulighet for tolkning i motsetning til induksjon (Blaikie, 2010). Snøballmetoden (Thagaard, 2002) ga fleksibilitet i utvalg av relevante informanter. Et semi-strukturert intervju ga meg fleksibilitet til å følge opp interessante utsagn fra informantene, samt mulighet for å forklare begreper. Og lydopptak ga meg fleksibilitet til å senere velge ut hva jeg trengte av data.

Kvalitativ metode lot meg gå i dybden for å finne forklaring på mitt sosiale fenomen. Med noe støtte fra kvantitative data, ble det skapt en form for metodetriangulering, der en metodes styrke veier opp for den andre metodens svakhet (Larsen, 2017). Jeg hadde også en datatriangulering hvor dokumentstudier ga støtte til intervjuene, hvilket styrker validiteten. Mitt 360° syn og strategiske utvalg av informanter ga ytterligere styrke.

Å være forsker i egen organisasjon ga meg økt motivasjon, tilgang på informanter, samt forståelse for språkbruk og kontekst. Samtidig ga det utfordringer i form av at det var vanskelig å balansere rollene som kollega og forsker. Muligheten for at jeg har ledet informantene, at de har svart hva de tror jeg ønsker, og at jeg har vært forutinntatt og gjort utvalg på bakgrunn av egne observasjoner er absolutt tilstede. Dette er forhold jeg har vært bevisst på og forsøkt å motvirke ved bruk av mange eksempler for å støtte besvarelsen. Som nevnt over skapte dataene mulighet for å presentere noen kvantitative data som skapte en metodetriangulering. Når det er sagt, kan de kvantitative dataene være noe svake da dette ikke var noe jeg var oppmerksom på under intervjuene, dvs. spørsmålene ble ikke stilt på en måte

for å få fram kvantitative data. De dataene som presenteres er derfor noe upresise, som "de fleste" og "mange".

Utvalget av informanter hadde både sine fordeler og ulemper. Ulempene med bruk av snøballmetoden (Thagaard, 2002) var at utvalget av eksterne informanter ble til dels påvirket av personlige relasjoner og tilgjengelighet. I tillegg skulle jeg gjerne ha intervjuet enda flere informanter innenfor både RBR, samarbeidspartnere, andre brannvesen og andre som har vært i befatning/fått hjelp av RBR for å styrke dataene. Mulig det ville gitt andre svar. Men min opplevelse er at svarene pekte mye i samme retning, slik at jeg tror et større og annerledes utvalg ville gitt noenlunde samme resultat.

Det å være alene om oppgaven har også vært utfordrende da jeg har slått sammen to fagområder (brann og kriminalitet) som for meg har vært relativt nye og ukjente. Jeg har til tider kjent på et savn etter en diskusjonspartner, og det kan være en svakhet at tolkningene i oppgaven er kun mine egne.

5.0 EMPIRI

I dette kapittelet presenteres funn fra intervjuene og dokumentstudier. Dette må ses i sammenheng med kapittel 2 som også bygger på intervjuresultater og empiristudier.

5.1 Relasjonen brann - kriminalitet

5.1.1 RBRs erfaring med kriminalitet

Av intervjuene fremkommer det at alle RBR informantene har erfaring med kriminalitet ifb. med det brannforebyggende arbeidet, selv om omfang og type kriminalitet varierer stort.

RBR jobber mye i rusmiljøer gjennom Trygg hjemme arbeidet, og det bekreftes sterk relasjon til kriminalitet i disse miljøene. Behovet for penger til narkotika tvinger rusmisbrukerne til å begå kriminelle handlinger. Informant rusmisbruker sier: “Du er jo bare nødt”. Informant fra politiet sier man her ofte finner “reir” med mange typer kriminalitet, f.eks. vinnings- og narkotikakriminalitet, ran og prostitusjon. Og rusen medfører aggressivitet, vold og trusler. Befatning med disse typene kriminalitet bekreftes av informantene.

Informantene ved RBR sier vinningskriminalitet er en gjenganger som ses som nye varer i form av elektronikk, klær og sykler midt blant rot og søppel. Narkotikakriminalitet i form av produksjon og distribusjon er noe RBR kommer over fra tid til annen, og informantene beretter om mindre “hasj-plantasjer” i boliger. Videre forteller de at prostitusjon, vold og trusler forekommer som følge av rusmisbruket. Informant bekymringsmeldinger forteller om en dame som ble truet på livet av sin egen sønn. Sønnen ringte mens RBR var hos moren og sa han kom for å drepe henne. RBR varslet politiet og gjemte seg med moren hos en nabo, og etterpå kjørte de henne til krisesenteret med politiet bak.

I tilfeller der RBR vet det er vold, er politiet med for beskyttelse. Ingen informanter hadde erfaring med vold mot barn, men barnevernet varsles tidvis pga. uverdige forhold i boet.

RBR er bidragsyter til akrim-senteret, dvs. RBR er ikke et formelt medlem men har et samarbeid med akrim på lik linje som de har med andre aktører. De varsler hverandre om bekymringsverdige forhold innenfor andre aktørers regelverk og går ved behov sammen på aksjoner, f.eks. mot ulovlige bilverksteder. Informant fra akrim forteller at arbeidslivskriminalitet deles i to hvor den ene typen er kriminalitet i arbeidslivet. Dvs. brudd på arbeidslivets lover om rettigheter og plikter for arbeidstakere, skatter og avgifter,

trygdeordninger og stønader, altså svindel, bedrageri, skatteunndragelse og sosial dumping. Den andre typen er tradisjonell kriminalitet som tas med inn i arbeidslivet, som f.eks. vinning, narkotika og smugling. Ofte er disse typene i kombinasjon. Dette er komplekse saker hvor brudd på brannlovverket ofte inngår og hvor RBR dermed spiller en viktig rolle i å felle den kriminelle aktøren, ifølge informanten fra akrim.

Informantene ved RBR forteller at sosial dumping, ulovlig arbeidskraft og svart arbeid er gjengangere ved boligtilsyn. Dette viser seg ofte som utenlandske håndverkere som kjører i biler uten logo. Det berettes om oppdagelser av ulovlige innkvarteringer hvor det er funnet mennesker innkvartert på loft, i kjellere og i andre bygg som ikke er godkjent som boliger. Det mangler røykvarslere, slokkeapparater og rømningsveier, og noen bygg er direkte helsefarlige pga. muggsopp og manglende sanitærforhold. Forholdene skyldes ren kynisme fra eier og ikke mangel på kunnskap, ifølge informantene.

Noen informanter viser til at brudd på byggeiers og -brukers plikter er vanlig å finne i tilsynssammenheng. Som regel skyldes dette mangel på kunnskap og risikoforståelse, men noen ganger er det bevisst. Ved arrangementer er det ikke uvanlig å se lovbrudd knyttet til persontall, vakthold og avskrudd brannalarm. RBR informantene ser også lovbrudd knyttet til farlig stoff, og hver nyttår går RBR kontroll på lokale utsalgssteder av fyrverkeri.

Miljøkriminalitet nevnes også. Informant bekymringsmelding oppdaget en gang ulovlig utslipp med høyt innhold av miljøgifter fra et privat verksted i en garasje. Kjemikaliene rant via et rør i garasjen og ut i en grøft som førte til våtmarksområder. RBR innhentet en prøve fra utslippet som ble overlevert leder for kommunens miljøvern avdeling.

Informant beredskap forteller de har hatt en del erfaringer med biltyverier, kjøring i påvirket tilstand og trafikkovertrедelser. Inni stjålne biler finnes ofte tyvegods, rusmidler og sprøyter. Informanten forteller om en gang de oppdaget en Porsche i veldig høy hastighet. Politiet ble varslet, og RBR fulgte etter bilen. Bilen stanset etter en stund og sjåføren stakk av, men RBR stod der til politiet kom. Bilen viste seg å være stjålet. Informanten mener

Påtente branner er selvsagt RBR i befatning med. Informant fra beredskap sier at noen ganger er det åpenbart påtente, andre ganger har det brent for mye til at en kan si noe sikkert.

Informant brannutredning sier mange saker blir stående som uoppklarte fordi bevismaterialet er brent opp. Men det er forhold som tyder på kriminell handling, f.eks. rus og psykiatri, tomme og strømløse hus, flere arnesteder, samt avslag på reguleringsplaner/byggeprosjekter.

De fleste av informantene ved RBR uttrykker i starten av intervjuene at de har problemer med å se relasjonen mellom brann og kriminalitet. De sier det er full oppmerksomhet på brannsikkerhet, ikke kriminalitet. Kriminaliteten registreres i noe grad, men de tenker lite over det med mindre det er veldig alvorlig. Derfor meldes ikke alle lovbrudd til politiet. De mener mange lovbrudd ikke kan anses som kriminalitet selv om det er gjort med vilje, eksempelvis av psykisk syke, berusede eller noen i en presset livssituasjon. Man må i stedet se stort på det, se helheten og mennesket bak problemet og i stedet ta tak i årsakene til problemet. De mener det er viktigst å ivareta tilliten for å kunne hjelpe disse menneskene. Informant bekymringsmelding sier: "Tilliten til en person har større samfunnsverdi enn å melde 2 gram i aluminiumsfolie. Derimot vil vi melde 20 nye sykler i en skitten leilighet, spesielt hvis det er snakk om gjengangere."

5.1.2 Erfaringer fra Merseyside Fire and Rescue Service (MFRS)

MFRS i England har siden 2001 vært kjent for sin store endringsprosess og sitt innovative, risikobaserte og samfunnsengasjerte forebyggende arbeid. Dette arbeidet ble satt i gang etter en periode med sosiale og økonomiske nedgangstider hvor de opplevde lav tillit i befolkningen og angrep på kjøretøy og personell ved utrykninger. Samtidig var dødsbranntallet høyt. I sammenheng med at NOU 2012:4 Trygg hjemme kom ut i 2012 besøkte RBR MFRS for å lære av deres nye arbeidsform og erfaringer. Funnene nedenfor er fra rapporten fra besøket (Hetle & Eik, 2012).

MFRS utviklet en rekke nye virkemidler, som nye metoder for kartlegging, oppsøkende arbeid og hjemmesjekk, brannetterforskning og opplæring av barn og unge. Det ble utviklet samarbeid med andre offentlige instanser for å nå bedre ut til folk som har behov for veiledning, f.eks. skoler, helsesenter etc. Det ble også gitt opplæring til de andre etatene slik at de selv kunne foreta brannsjekk for sine klienter. Det ble ansatt flere i MFRS med tverrfaglig kompetanse som f.eks. sosionomer, sosiologer, integrerte personer med fremmedkulturell bakgrunn og døvetolker. Frivillige ble benyttet, bl.a. til ryddehjelp hos ressurssvake mennesker.

Flere virkemidler og programmer rettet mot barn og unge ble utviklet, eksempelvis informasjon til de minste for å lære dem hva som er farlig, informasjon til ungdom med adferdsutfordringer og brannmenn som engasjerte seg som trenere i idrettsklubber. Hensikten

var å bygge kunnskap som får de unge til å tenke sikkerhet for lokalsamfunnet, redusere uønskede alarmer og antisosial oppførsel som påsatt brann, redusere vold mot brannmannskap og skape positive rollemodeller.

“Youth Engagement Team” er et landsdekkende program for unge med antisosial atferd. Programmet fokuserer på brannsikkerhet og å skape gode relasjoner for å forebygge vold mot brannvesenet. “The Prince’s Trust TEAM Program” er et 12 ukers program for ungdom 16-25 år med identifiserte risikofaktorer ift. brann, slik som kriminelle, rusmisbrukere, arbeidsledige og ungdom som har falt utenfor samfunnet. Målet er å gjøre dem til gode samfunnsborgere gjennom sosial ferdighetstrening, samarbeid og selvutvikling slik at de lettere reintegreres i samfunnet og finner sin plass i arbeidslivet. Ungdommene settes i situasjoner som fremtvinger samarbeid og de er mye ute i naturen. Kurset er en suksess og ca. 90% fullfører. Hvert år er ca. 40.000 unge med på ulike programmer, og rundt 80% går videre til utdanning, opplæring, arbeid eller engasjement hos frivillige organisasjoner.

“Community Fire Station” er åpne brannstasjoner for befolkningen hvor de kan benytte seg av treningsfasiliteter og møterom. Dette bidrar til å heve statusen for brannvesenet, noe de ser motvirker vold mot brannmannskap og kjøretøy. MFRS ser at informasjon som virkemiddel er helt essensielt, f.eks. etter større branner reiser et vaktlag ut til branntomten med informasjon og for å besvare spørsmål.

Mye av arbeidet kan ses på som en glidende overgang mellom brannforebyggende arbeid og sosialt arbeid. Men som MFRS selv sier: “Somebody have to do it!” En evaluering av arbeidsmetodene viste at 97% følte seg tryggere og fornøyde med rådene de fikk. MFRS så en sterk reduksjon av dødsbranntallet og opplevde en langt større tillit i befolkningen ved at angrepene på personell og kjøretøy gikk kraftig ned.

Både erfaringene fra MFRS og NOU 2012:4 Trygg hjemme har likheter med og har lagt føringer for Trygg hjemme arbeidet ved RBR, eksempelvis oppsøkende arbeid, hjemmebesøk, bekymringsmeldinger, informasjon etter brann og brannutredning i tillegg til det store samfunnsengasjementet og samarbeidet med andre etater.

5.2 Bjørgos modell for kriminalitetsforebygging

5.2.1 RBRs tilnærming og kommunikasjon

Informantene ble spurt om å beskrive RBRs tilnærming og kommunikasjonsform, og det fremkommer at RBR har en særegen tilnærming og kommunikasjonsform sammenlignet med andre aktører.

Som myndighet blir RBR beskrevet av de eksterne informantene som uformell og “nedpå” med god balanse mellom det å utøve myndighet og vise medmenneskelighet. De er bevisst sin rolle og bruker myndigheten for det den er verdt ved behov, samtidig som de har evne til å se mennesket og se helheten. Informant fra politiet sier: “RBR sier det som det er og konstaterer fakta. De er flinke til å plassere problemet der det hører hjemme. Samtidig er de tydelige på at de vil hjelpe vedkommende.” Videre beskrives de ansatte ved RBR som kunnskapsrike, ryddige, tydelige, enkle å ha med å gjøre, og med gode personlige egenskaper og kommunikasjonsferdigheter. Informant fra politiet beskriver dem som fremoverlente og “ad hoc”, dvs. påkoblet, tar initiativ og reagerer med en gang, i motsetning til andre aktører. Informant fra akrim mener RBR viser god risikoforståelse og er flinke til å lese folk og tilpasse seg ulike situasjoner. De har en rolig fremtoning og viser folk respekt og forståelse i sårbare situasjoner ved å være tålmodige, åpne, lyttende og spørrende uten å være pågående eller dømmende. De har en positiv vinkling og mild tilnærming, ifølge informanten.

Flere informanter mener ærlighet kjennetegner RBR. En informant sier: “Hvis personen er ruset eller psykotisk må man si noe man vet virker, men i 99% av tilfellene kommer det fra hjertet.” Informant rusmisbruker sier RBR er de eneste som aldri har løyet for ham, og at de lover bare det de faktisk kan innfri. Bruk av humor blir også trukket fram som noe som preger RBR. Flere informanter opplever at humor kan roe ned en stresset situasjon og skape relasjoner. De sier samtidig det gjelder å føle seg fram, det er viktig å vise folk at man tar dem på alvor. En kommentar var: “Folk er så forskjellige at man må gjerne innom hele spekteret med empati, humor og den høye stemmen, og gjerne frem og tilbake før en relasjon oppnås.” Evne til å vise ydmykhet for, anerkjenne og skryte av den lokale kunnskapen blir også nevnt av flere informanter, og trekkes frem som et viktig ledd i motivasjonen.

Det fremkommer av intervjuene at RBR har et svært bevisst forhold til blikkontakt og kroppsspråk. Noen har en form for “mikro-strategi” hvor de steg for steg føler seg fram og

bygger relasjon og tillit til vedkommende. En informant forteller han alltid tar vedkommende i hånden mens han ser dem i øynene og smiler. Han spør hva vedkommende jobber med og hvilke interesser han har, på let etter en felles plattform. Han forteller: “Under et risikotilsyn svarte beboer han var tidligere offshore-arbeider. Jeg svarte; da jobbet du med det samme som meg; sikkerhet. Da så jeg i øynene hans at jeg hadde han.” En annen informant forteller hvordan han skrur på alle sanser og leter etter noe å bygge en relasjon på, ved å stille spørsmål, kommentere et bilde på veggen eller en fiskestang i rommet, hva som helst. Han sier han bruker blikkontakt og kroppsspråk bevisst, f.eks. å snakke i samme øyehøyde for å komme på samme fysiske nivå som vedkommende. Han velger ordene med omhu for å vise sine gode hensikter. Han sier: “Man må by litt seg selv, ha en god porsjon selvironi og være litt uhøytidelig. Det krever at man er påskrudd og har antennene ute.” I et tilfelle kom RBR og politiet hjem til en beboer som lå og sov: “For å ufarliggjøre situasjonen satte jeg meg ned på kne foran beboeren mens politiet trakk seg bak. Jeg sa med rolig stemme at vi har forståelse for at denne situasjonen er ubehagelig. Du skal få litt tid til å summe deg og få deg klær, så venter vi utenfor til du er klar.” Da beboeren kom ut, takket RBR han for at han hadde tatt så godt imot dem og ikke reagert med sinne. Beboeren hadde da svart: “Det var fordi dere behandlet meg med respekt, og da ville jeg vise respekt tilbake.”

Informantene mener gode kommunikasjonsevner er essensielt for å skape relasjoner og for å overføre et budskap. Et folkelig språk brukes bevisst for å gjøre lovverket forståelig. Informant fra informasjon sier både den verbale og skriftlige kommunikasjonen uttrykker omsorg og spiller på både fakta og følelser, men den spisses og avveies i enhver situasjon. Overfor en oljegigant vil kommunikasjonen i hovedsak være faktabasert relatert til lovverk og krav, mens i utrykningssituasjon eller informasjon etter brann spilles det på følelser og empati. Informant beredskap forteller han benytter enhver anledning til å “så noen empati-spirer” med kommunikasjon basert på følelser. Han mener RBR har stor troverdighet og berører folks følelser fordi kommunikasjonen bygger på egne opplevelser.

Informantene viser til brannvesenets fortrinnsvis mildere tilnærming, men at de også vil bruke sin myndighet og autoritet for det den er verdt dersom folk ikke innretter seg. I saker hvor man åpenbart har med kyniske mennesker å gjøre, vil virkemidler som stenging av virksomheter og utleieboliger være det eneste som virker fordi det skaper stort bryderi og økonomisk tap for byggeier. Informant fra beredskap sier de også til tider må ta den strenge

tonen, eksempelvis dersom de rykker ut på en fest som er kommet ut av kontroll. En PLIVO-situasjon vil selvsagt også kreve en helt annen tilnærming.

5.2.2 Å strekke strikken

Uttrykket å “strekke strikken” brukes ofte ifb. med RBRs tilnærming og behandling av saker. Informantene ble spurt hva det betyr for dem og hvordan det foregår.

De fremkommer av intervjuene at uttrykket kan bety flere ting. De fleste relaterer uttrykket til bekymringsmeldinger, og til betydningen å vise medmenneskelighet og/eller tenke kreativt. Uttrykket brukes i komplekse saker hvor man forsøker å finne årsak til problemet. Samtidig må man se hvilke begrensninger formelle virkemidler har overfor de som ikke er i stand til å ivareta egen sikkerhet og mangler respekt for samfunnets lover og regler. Informantene sier at her vil ikke “vanlige” formelle virkemidler ha ønsket effekt. Men derimot det å vise litt ekstra oppmerksomhet eller gjøre vedkommende en liten tjeneste, som det å kjøre personen til legen, kan utgjøre en forskjell som får personen i stand til å bedre ta vare på seg selv. En informant sier: “Noen ganger blir den konkrete tjenesten symbolsk. Hensikten er å vise at vi bryr oss. Ofte er det bare det som skal til for at de tar bedre vare på seg selv.”

Det var dette som skjedde med informant rusmisbruker. Han forteller hvordan RBR hjalp han til legen da han var syk. Selve handlingen bidro til bedring av helsetilstanden, men det handlet mer om at RBR så han, brydde seg og tok seg tid. Han sier at forholdet til RBR oppleves ekte. “Han (ansatt ved RBR) blir liksom mer som en kompis. Hadde jeg blitt arrestert og fått en telefon, da hadde jeg ringt RBR.” RBRs tilnærming beskrives av rusmisbrukeren som helt unikt i hjelpeapparatet. Han mener alle etater burde lære av brannvesenet, det hadde vært bra for samfunnsøkonomien. Dette synet bekreftes av informant fra Asfalt. Det å behandle folk som medmennesker, by på seg selv og gi litt av sin egen tid, f.eks. ved å være tilgjengelig på telefon, mener han gjør den store forskjellen. Han sier: “Jeg vet hva mange av disse har gjort og kunne ha behandlet dem deretter. Men jeg velger å se bort fra det og behandle dem slik jeg gjør med alle andre. Behandler du folk med respekt, får du respekt tilbake. Det er så enkelt. Og sånn jobber også RBR.”

Noen informanter mener å “strekke strikken” betyr å ikke gi opp og følge noen over tid. Mange ganger er RBR egentlig ferdige med sin innsats, men et genuint ønske å hjelpe noen ytterligere gjør at de holder kontakten. En informant sier: “Vi tar tak i en hånd og slipper den ikke før personen har det bra eller noen andre som kan hjelpe mer har overtatt den hånden.”

Det fortelles om et tilfelle der RBR hadde utbedret brannsikkerheten i en rusbolig og det var etablert god relasjon til beboer. RBR hadde da sagt: “Dette har jeg ikke noe med, men jeg møter mange i din situasjon som er kommet så langt til havs at de ikke er å redde. Men hos deg opplever jeg full kontakt og ser virkelig en stor mulighet til å komme deg ut av rusen og tilbake til et normalt liv.” Rusmisbrukeren åpnet seg og dialogen var i gang. De finner fiske som felles hobby og RBR sier: “Da ser jeg fram til å møte deg ved elva i nær fremtid.” Da kom tårene, vedkommende sa han aldri hadde opplevd lignende fra en offentlig tjenestemann.

Et par informanter mener uttrykket kan beskrive hvordan RBR behandler folk og tar imot henvendelser fra publikum. En informant refererer til tilbakemeldinger fra publikum som sier RBR er imøtekommende, serviceinnstilt og løsningsorienterte. RBR prøver alltid å hjelpe eller sette dem i kontakt med noen som kan hjelpe. En kommentar var: “Det er viktig å være på tilbudssiden og gi dem den informasjonen de trenger for å oppnå kontakt med rett instans og videreformidle sin bekymring. Ikke minst takke dem for henvendelsen. Det er et grunnfundament i ethvert samfunn å hjelpe. Vi løser ikke alltid problemet, men personen sitter igjen med en følelse av å blitt hjulpet, og at de bidro med noe samfunnsnyttig. Indirekte har jeg da kanskje bidratt til å hindre en hendelse. Det er samfunnsikkerhet.” En annen informant sier: “Jeg har tro på “Pay it forward”. Det du gjør for noen i dag, vil noen andre gjøre for deg i morgen.”

Å “strekke strikken” betyr også å utfordre lovverket, ifølge flere informanter. Ved overhengende fare for liv og helse, kan RBR se seg nødt for å stenge et bygg umiddelbart, selv om hjemmelsgrunnlaget er noe tynt. En informant ved RBR sier: “Lovverket ligger i bunn, men det jobbes utover det. Man utfordrer lovverket, både eget og andres. Det må handles her og nå og man må unngå kunstige problemstillinger. Det krever å være uredd, løsningsorientert og kreativ, og ikke la seg stoppe av bekymring for regninger, hjemler og taushetsplikt, men i stedet våge å utfordre konvensjoner og etablert praksis og ikke ta nei for et nei.” Å utfordre lovverket mener flere av informantene er bra, inkludert politiet, fordi lovverket må følge vår dynamiske verden og fordi enkelte aktører trenger å “vekkes” innimellom. En informant mener ulik praksis av taushetsplikt og opplysningsplikt blant aktørene skaper utfordringer for samarbeid, og at mange gjemmer seg bak taushetsplikten av redsel for å gjøre feil. Av den grunn har informanten utfordret andre aktører og fått noen negative reaksjoner på dette, men konklusjonen blir som regel at “målet helliger middelet”. Det hender også at aktører tar kontakt med RBR og ber dem ta tak i saker som faktisk ligger

under deres eget ansvarsområde. Informanten kaller dette “voksenopplæring” fordi han har vært nødt til å forklare dem deres eget lovverk. Andre informanter mener imidlertid det ikke er behov for å utfordre lovverket så mye, at det stort sett holder å informere og motivere. En variant av denne betydningen som kom fram var å bevege seg i “gråsonene” mellom aktørene. Det vises til at det finnes et gap mellom aktørene i hjelpeapparatet som kan kalles gråsoner. Noen informanter mener RBR er flinke til å fylle disse gråsonene med å knytte kontakt med andre aktører, varsle andre aktører ved behov og ved å holde i saker til de er ivaretatt av en annen aktør.

5.2.3 RBRs samarbeid med andre etater

Samarbeid med andre aktører er sentralt både i beredskapssammenheng og i det brannforebyggende arbeidet. Det finnes derimot lite konkrete føringer for arbeidet, med unntak av PLIVO (Nasjonal prosedyre for pågående livstruende vold), den første operative samarbeidsprosedyren mellom politi, helse og brann på taktisk nivå (DSB, Politiet & helsedirektoratet, 2015). Informantene ved RBR og samarbeidsaktørene ble bedt om å beskrive samarbeidet med politi, akrim og Asfalt og andre aktører.

Informant fra beredskap beskriver samarbeidet med de andre nødetatene som knirkefritt. Han mener dog at brannvesenet har overtatt noe arbeid fra politiet, f.eks. dirigering ved trafikkulykker. Brannvesenet blir som en altnuligmann som bidrar der det trengs. Det hender at politiet tar RBR beredskap med på oppdrag, f.eks. ved savnede personer og selvmordskandidater. Ved et tilfelle bistod RBR politiet med båt for å innbringe en kriminell.

I det forebyggende arbeidet finnes noe formelt samarbeid, f.eks. HMS-aksjonen hvert andre år hvor HMS-etatene har samordnet tilsyn under felles regelverk (Internkontrollforskriften). Innenfor Trygg hjemme arbeidet er det et formelt samarbeid med kommunene gjennom samarbeidsavtaler. Utover dette er samarbeidet uformelt. Informantene fra RBR forteller at over tid har de utviklet godt samarbeid med enkeltpersoner hos flere aktører. Dette er “JA-mennesker” som beskrives som “folk som vet hvorfor de er på jobb”, dvs. folk som ser verdien i et godt samarbeid og strekker seg litt lenger for å hjelpe. Disse personene har havnet på den uoffisielle “JA-lista”. Det er i dag spesielt godt samarbeid med politiet, akrim og aktører knyttet til rus og helse. En informant forteller at det jobbes med å få et mer formelt system på plass, slik at det ikke blir så personavhengig.

Informant fra politiet forteller at samarbeidet startet med at RBR kontaktet ordenspolitiet ifb. med tilfeller hvor det var et kriminelt belastet miljø. Politiet ble med for beskyttelse, men så etterhvert at de også hadde interesse av disse stedene. Deretter ble kommunen koblet på da det var behov for å gi disse menneskene bedre omsorg. Noen er aktørene ute sammen, andre ganger bare informeres det om tiltak som er gjort. Informanten sier det har utviklet seg en forståelse av at flere aktører må på banen for å bryte med negativ atferd, men mener likevel helsevesenet hemmes av taushetsplikt og jobber mest ut fra hvor de selv ser utfordringer. Han mener mange kriminelle gjengangere har helseutfordringer og er i rehabilitering. Man må derfor se på årsakssammenhenger og spørre hvorfor de begår lovbrudd og hvorfor de er syke?

RBRs samarbeid med akrim har flere likhetstrekk med hva som er beskrevet over. Akrim består av fem likestilte medlemmer (arbeidstilsynet, politiet, kemner, NAV kontroll og skatte-etaten), men har mange bidragsytere og samarbeidspartnere. RBR er en av disse. Informant akrim beskriver RBR som en svært viktig bidragsyter og var et av "lokomotivene" som bidro til å skape et samarbeid allerede før akrim i Stavanger ble etablert i 2015.

Ifølge informanten er det enorm styrke i akrim-samarbeidet når flere aktører jobber sammen og samtidig med de samme sakene. Samarbeidet medfører stor portefølje av virkemidler, på det meste kan 13-14 aktører samles. Hun forteller hvordan det bygges sak mot den kriminelle aktøren hvor ulike virkemidler danner en strategi. Aktøren klarer da ikke å stå imot. Og hvis det finnes huller i regelverket, blir de ihvertfall funnet da. Det vurderes selvsagt om det er en person som har tråkket litt feil, da velges en pragmatisk løsning. Men dersom det er en sentral trusselaktør som ikke har evne eller vilje til å innrette seg "er vi nasi og teppebomber aktøren", sier hun. Hun sier virkemidlene varierer mye, ofte er det snakk om enkle banale virkemidler, hva som helst som kan sette aktørene ut av spill. Her spiller RBR en helt avgjørende rolle, f.eks. med stenging pga. manglende brannsikkerhet, som kan føre til økonomisk tap, skadet omdømme og i ytterste konsekvens kroken på døra for den kriminelle virksomheten. Informanten poengterer at det ikke bare vurderes trusselen på stedet, men også saken eller nettverket bak. Akrim ønsker å bli sterkere operativt, hvilket innebærer å være ute på veien, følge opp tips, føre tilsyn og kontrollere. Her spiller RBR en utrolig viktig rolle da de allerede har en slik arbeidsform.

En annen samarbeidspartner er gatemagasinet Asfalt som tilbyr rusmisbrukere en plass å være og mulighet for å tjene penger gjennom å selge gatemagasinet Asfalt. Informanten fra Asfalt sier samarbeidet med RBR har ingen fast form, men RBR kommer innom på besøk og

arrangerer tidvis sosiale arrangementer med innslag av brannforebyggende innhold i Asfalts lokaler, f.eks. Brannquiz før jul. Han forteller at RBR gjerne byr på godsaker og musikalsk underholdning i den anledning, og hvilket har ført til en forståelse av at RBR betyr “pizza og trekkspill”. Ved disse anledningene prater RBR med rusmisbrukerne og tilbyr dem brannsjekk i hjemmet deres. Ved behov kontakter Asfalt RBR for en befaring.

5.2.4 Resultat av RBRs brannforebyggende arbeid

Resultatet av det brannforebyggende arbeidet kan si noe om hvordan det påvirker kriminalitet. Men mangelfull lokal brannstatistikk gjør dette vanskelig fordi BRIS først ble tatt i bruk i 2016. Informantene mener nasjonal statistikk kan si noe om resultatene da RBR følger omtrent samme trender. Denne viser at dødsbranntallet i Norge er kraftig redusert fra tellingen startet i 1979 med 91 døde til 39 i 2018 (DSB, 2019). Men det brenner fremdeles like mye. Det er en voksende bredde i utrykninger som kan deles i tre nesten like store deler; ulykker, brann og andre oppdrag hvor helseoppdragene øker mest (DSB, 2019a). Lokalt har dødsbranntallet ligget på 0-6 siden 2013.

I et dynamisk samfunn vil det alltid være naturlige variasjoner. Statistikk viser derfor ikke hele bildet da flere forhold ikke kan måles i tall. Informantene ble derfor spurt hvilke resultater de ser av det forebyggende arbeidet og hvilke forbedringsområder som finnes.

Alle informantene ved RBR opplever god effekt av arbeidet og viser til nedgang i nasjonalt dødsbranntall, positiv mediaomtale, gode skriftlige og muntlige tilbakemeldinger fra publikum og samarbeidspartnere, samt en økende mengde henvendelser og oppdrag lokalt. Informantene fra informasjon sier de mottar mye positiv tilbakemelding og etterspørselen etter informasjonsoppdrag øker. De sier bl.a. at Bjørnis er blitt svært populær blant de minste og Bjørnis mottar egne fanbrev og stadig nye forespørsler om besøk. I 2018 hadde RBR stor suksess med å invitere 500 barnehagebarn til “Drømmedag med Bjørnis” i SASIRO, og han har besøkt barneklubben ved Stavanger universitetssykehus og gitt dem en Bjørnis lekebrannbil. Publikum benytter RBRs hjemmeside og Facebook flittig, noe bl.a. mange “likes” og stort engasjement i brann saker på Facebook viser.

I tilsynssammenheng oppleves omfanget av avvik som nokså uendret siste årene. Spesielt utelivsbransjen er utfordrende med stadig nye eiere. Den nye risikobaserte forebyggende forskriften gjør at RBR kan bedre prioritere ressursene. Det oppleves som fornuftig av informantene, men resultatet av dette vil først vise seg om noen år. En informant sier RBR

mottar gode tilbakemeldinger fra kommunene om at RBRs arbeid har økt kunnskapen og bedret holdninger. Samarbeidet med kommunene har ført til stor økning i bekymringsmeldinger og tettere samarbeid mellom de kommunale etatene.

De fleste informantene viser til at med oppsøkende arbeid og allsidige virkemidler har RBR etablert kontakt med mange sårbare grupper og enkeltpersoner. Informant fra Asfalt mener RBR har bedret sikkerheten i mange rusboliger, økt kunnskap om brannsikkerhet, samt bedret holdninger og atferd blant rusmisbrukerne. Ikke minst har det skapt stor tillit til brannvesenet som myndighet. Informant bekymringsmeldinger sier at mange rusmisbrukere selv nå tar kontakt med RBR ved bekymringsverdige forhold. Informant rusmisbruker forteller hvordan RBRs innsats utgjorde en stor forskjell for han. Tidligere var kriminalitet en del av hverdagen for å skaffe penger til narkotika. Nå er han pasient ved LAR (legemiddelassistert rehabilitering) SUS og tjener penger på å selge Asfalt. Han mener at RBRs arbeid startet denne endringen, og at RBR bidrar til å gi rusmisbrukere en tryggere og mer betydningsfull hverdag ved å bry seg. RBR har mottatt mange personlige tilbakemeldinger, så som: "...uten din hjelp hadde jeg ikke levd i dag, ...jeg har fått et nytt liv, ...jeg har nå fått kontakt med familien min igjen, ...jeg har nå begynt å bruke leiligheten min igjen istedenfor å bruke den som en bunkers å gjemme seg i...". I 2018 mottok RBR Funkisprisen for sitt bidrag til å heve livskvaliteten for rusavhengige, og RBRs koordinator for bekymringsmeldinger fikk prisen Årets brannmann for sitt arbeid med å forebygge brann hos risikogrupper.

Samarbeid med andre aktører er betraktelig styrket og vokst i omfang siste årene, noe en stadig lengre "JA-liste" viser til. Det gir resultater på flere områder. Informant fra politiet sier de har fått veldig mye ut av samarbeidet fordi etatene jobber mye i samme miljøene, snakker med samme folkene og har som mål å hjelpe dem ut av en vanskelig tilværelse. Informanten sier: "RBR bidrar direkte til reduksjon av kriminalitet og har mange ganger spart oss for mye arbeid. Kriminaliteten er allerede etablert når RBR kommer inn i bildet, og de bidrar med å avdekke kriminelle forhold, hindre gjentakelser, oppklaring av kriminelle forhold og redusere skade som følge av kriminalitet. I hovedsak dreier det seg om kriminalitet knyttet til rus og vold, men ofte finner man reir med mange typer kriminalitet." Han forteller at politiet har lært RBR hva de skal se etter med et "politiblikk", samtidig som at politiet foretar enkle brannforebyggende tiltak. Dette var ikke et tema for få år siden. Samarbeidet omtales av informanten som næringsrikt hvor aktørene nyttiggjør hverandres kunnskap, profesjonalitet og regelverk. Samtidig er det utbredt respekt for hverandres arbeidsområder med

oppmerksomhet på at rollene ikke skal forveksles. Det er ingen “tyster-fora”. Politiet har forståelse for at brannvesenet er avhengig av tillit og derfor ikke melder alle lovbrudd.

Informant akrim bekrefter også at RBR bidrar til reduksjon av arbeidskriminalitet, samt at RBRs engasjement smitter over på andre aktører og har positive ringvirkninger for samarbeidet. Samarbeidet beskrives av informanten som unikt, sømløst, har ingen grenser og er utelukkende positivt. Hun mener RBR er uvurderlige som samarbeidspartnere og informasjonskanal, samt at RBR har bidratt mye til det som preger akrim i dag; god varslingskultur, større forståelse av hverandres arbeidsområder og en forståelse av at “vi er solidarisk ansvarlige”. Videre sier hun: “RBRs forståelse av sin rolle inn i det kriminalitetsforebyggende arbeidet er helt unik. Dette skyldes personlig engasjement i forebyggende avdeling ved RBR, men også en ledelse som har hatt tro på arbeidet.”

5.2.4.1 Forbedringsområder

Informantene ble spurt hvilke forbedringsområder de så ved RBRs brannforebyggende arbeid. Svarene kan kort oppsummeres med at RBR bør gjøre mer av alt, mer oppsøkende arbeid og mer spisset mot målgruppene. Noen ting skilte seg spesielt ut under intervjuene.

Noen mener det er behov for bedre informasjonsflyt med system for innhenting av data, analyser, evaluering av arbeidet og erfaringsoverføring for å sikre forbedring av arbeidet. Kunnskap hentes i dag fra Brannutrednings-rapporter, årsrapporter og statistikk (BRIS). En kommentarer at RBR jobber mye i ytterkanten av lovverket, og det er behov for juridisk oppgang av grenseskillene for arbeidet. Det er også behov for mer kunnskap om tilsiktede hendelser og i større grad se brann sikkerhet som en del av samfunnsikkerheten. MFRS i England trekkes fram, hvor fokus på mangfold i brannvesenet og arbeid med vanskeligstilt ungdom har hatt positive effekter på både brann og kriminalitet (Hetle & Eik, 2012). En informant mener brannutredningsgruppen har behov for mer kunnskap, spesielt rundt tilsiktede hendelser og sammenhenger mellom påsatte branner og mangel på oppfylte krav hos byggeier og -bruker. Et pågående arbeid mellom politidirektoratet, Kripes, DSB, riksadvokaten, flere politidistrikter og brannvesen ser på hvordan man kan sikre brannsakkyndige i fremtiden, og ønsket er krav om regionale brannetterforskningsgrupper. Noen informanter mener også at RBR bør bli flinkere til å legge mer ansvar på folk, og be dem tenke mer selv. Et par informanter mener RBR, evt. sammen med politiet, burde kunne tilby mer generell sikkerhetsopplæring for befolkningen, spesielt for barn og unge.

5.2.5 Erfaringer fra andre brannvesen i Norge

Tre ansatte fra forebyggende avdeling ved andre brannvesen ble intervjuet for å gi et sammenligningsgrunnlag for RBR. De viktigste funnene er beskrevet.

I store trekk viser svarene likheter med RBRs forebyggende arbeid, selv om arbeidet preges av brannvesenets geografisk plassering og størrelse. Det som skiller seg ut er Trygg hjemme arbeidet og samarbeid med akrim. Informantene mener RBR er kommet langt ift. samarbeid med kommunene og andre aktører. RBR kalles et “foregangsbrannvesen” pga. sine kreative virkemidler og sterke støtte fra ledelsen.

Det fremkommer en usikkerhet knyttet til samarbeid med andre aktører, taushetsplikt og opplysningsplikt. De mener at for en etat som har kontakt med alle nivå i samfunnet, oppleves mangel på veiledning for hvordan man skal varsle andre aktører. DSB burde kommet med en veiledning for situasjoner man bør være oppmerksom på, hvem man kan varsle og hvordan. En informant opplever også mangel på opplæring for hvordan forebyggende avdeling skal opptre i akutte situasjoner. Informanten mener det forventes av publikum at man skal kunne hjelpe dersom det skjer en hendelse, men at kun beredskap som har nødvendig opplæring. Dette er viktig mtp. tillit i befolkningen.

Av intervjuene fremkommer litt ulik erfaring med kriminalitet, men vanlig kriminalitet som vinnings- og rus- og arbeidslivskriminalitet er vanlig å støte på. En informant forteller om et virkemiddel som utpeker seg i denne sammenheng. “Fadderbygg” er rettet mot risikoutsatte grupper, f.eks. rusmisbrukere, der et vaktlag velger et bygg som de blir “faddere” for. Opplegget har ingen fast form, men ved anledning stikker vaktlaget innom for en uformell prat rundt brannikkerhet og sjekk av boligene. I begynnelsen var beboerne skeptiske, men etterhvert ble det etablert personlige relasjoner og tillit, og antall alarmer har gått betraktelig ned. Det er viktig at det er samme vaktlag som kommer hver gang, og at de kommer i utrykningsklær. Erfaring tilsier striper og stjerner skaper avstand, mens utrykningsklær og brannbil signaliserer hjelp. Samme brannvesen arrangerer også pølsefest for rusmisbrukere på stasjonen, som har vært veldig populært.

5.3 Hvordan kan brannvesenets arbeid styrke samfunnets resiliens?

5.3.1 Rolle i samfunnet

I tråd med endringer av samfunnet har også aktørenes roller endret seg. Informantene ble spurt hvilken rolle de mener brannvesenet har i samfunnet i dag, og hva de tror mannen i gata mener. De ble også spurt hvordan brannvesenet kan være en rollefigur for befolkningen som fronter et moralsystem, samt hvordan befolkningens tillit til brannvesenet er.

Informant fra beredskap forteller hvordan arbeidsoppgavene har hatt en eksplosiv utvikling siste årene. Nedslagsfeltet blir stadig videre og det er nærmest ingen grenser for oppdrag. Deres ressurser, fysiske styrke og brede kompetanse gjør at de også blir tatt med på oppdrag med andre aktører som politiet. Informanten mener brannvesenet har en multirolle som gjør dem til en "altnuligmann" som bidrar der det trengs. De skaper et bindeledd mellom aktører, og et lim i samfunnet. Han mener videre dette har skapt en avhengighet i samfunnet, på godt og vondt, da det skaper stor belastning for brannmannskapet. PLIVO nevnes som et eksempel, hvor det forventes at brannvesenet skal kunne gripe inn dersom politiet ikke er på plass. Informanter fra forebyggende mener denne multirollen gjelder også det forebyggende arbeidet. En kommentar var at arbeidet i senere tid har fått et større preg av sosialt arbeid.

Samtlige informanter tror folks kjennskap til brannvesenets rolle er begrenset til brann, redning av katten i treet og trafikkulykker, til tross for senere tids mediaomtaler. En informant sier: "Hadde vi bare gjort det folk tror vi gjør, hadde vi ikke hatt det omdømmet vi har i dag." Han forteller videre at for noen år tilbake hadde RBR en runde i eierkommunene med spørsmål om hvilke ønsker de hadde til RBR utover det som var lovpålagt. Det kom fram at kommuneledelsen ikke skjønnte omfanget av brannvesenets oppgaver. Informanten sier: "Når selv ikke de vet, kan du tenke deg hva mannen i gata vet. Det kan virke som at folk ikke forstår strukturen, at alle driver med beredskap og at vi gjør litt forebyggende innimellom."

Informantene var samstemte i at brannvesenet fungerer som en rollefigur i samfunnet. De er den gode hjelper som alltid er der, som en storebror som passer på de mindre. Brannvesenet fremmer gode verdier, oppfordrer folk til å bry seg og ta grep om egen og andres sikkerhet. Satsingen på de yngste med Bjørnis ble trukket særlig fram. Han anses som en rollefigur fordi han fremmer gode verdier og dermed sår gode vaner tidlig. Informantene mener

brannvesenets regelverk og budskap kan anses som et moralsystem fordi det bygger på gode verdier som kan ha positive ringvirkninger for samfunnssikkerheten generelt. En kommentar var: “Vårt regelverk skaper en ramme for sikkerhet, og så løper vi rundt og dytter folk innenfor rammen. På en god måte. For det er måten vi gjør det på som er viktig.” Det kommer dermed frem at tilnærmingen er like viktig som budskapet. En kommentar var: “Istedenfor å stå med pekefingeren inspirerer vi folk til å gjøre de rette tingene ved å hjelpe dem til å se verdien i det, som en god venn som gir et godt råd.” På den måten mente flere informanter brannvesenet kunne fremstå som en rollefigur. Et syn var at samfunnet hadde vært fattig uten brannvesenet. Ikke bare fordi de gir trygghet, men fordi brannvesenet er en etat som viser omsorg og følelser. Det bidrar med varme i samfunnet og sprer gode verdier.

En informant mener brannvesenet kan fremstå som rollefigur pga. tilliten som bygger på summen av alle gode gjerninger brannvesenet har gjort opp gjennom tidene og den heltestatusen dette har gitt dem. Dette forsterkes med brannvesenets likebehandling og ingen skjult agenda. Informanten sier: “Ved utrykning står vi ikke og roper: Har dere forsikring?!”

Samtlige informanter opplever at brannvesenet har stor tillit i befolkningen og at folk blir glad når brannvesenet kommer. En kommentar var: “Ungene vinker, mødrene smiler og fedrene er glad for at vi kommer og hjelper.” Flere informanter mener den etablerte tilliten gjør at brannvesenet kan gå rett inn i en bolig eller en situasjon, og ofte må brannvesenet gå fremst og bane vei for andre aktører, f.eks. politiet. I mange tilfeller slipper kun brannvesenet inn. En informant sier: “Vi har tillit ute som gir nøkkel inn. Vi trenger ikke alltid gjøre vedtak, bare informere og anbefale. De hører på oss.” Det finnes selvsagt unntak, men mange virksomheter tar kontakt for å be om råd og besøk. Informantene opplever også at folk henvender seg til RBR istedenfor de rette instanser pga. en større tillit til brannvesenet.

Noen mener tilliten kan forklares med omsorg, på lik linje som med sykepleiere. Andre mener den skyldes en mildere fremgangsmåte ved å vise forståelse fremfor å være dømmende. En informant mener tilliten bygger på brannvesenet synlighet og tilgjengelighet og at de viser at de har lyst til å prate med folk. Flere informanter mener ærlighet og troverdighet har skapt tilliten i samfunnet. For noen målgrupper er ærlighet viktigere enn for andre, f.eks. rusmisbrukere. Dette er en gruppe mennesker som har opplevd mange skuffelser og som har mistet troen på folk. Informant ved Asfalt og informant rusmisbruker sier at for å oppnå tillit til dem, må du bevise at du kan innfri dine løfter. Man må aldri love noe man ikke kan innfri,

men i stedet bryte det ned i små porsjoner, eksempelvis skru opp en røykvarsler, ta en telefon osv. og på den måten bygge tillit stein for stein. Tidsaspektet er en del av bildet. Informant rusmisbruker sier: “Når RBR lover noe drøyes det ikke i ti uker, det skjer samme dag.” Å vise noen over tid at du er der for dem, kan være avgjørende for tillit. Dette er RBR flinke på, de gir ikke opp et tilfelle før de vet vedkommende er i trygge hender, viser intervjuene.

Et synspunkt som kommer fram er at brannvesenets tillit bygger mye på en sterk “hands on”-tilnærming, typisk for håndverkere som brannvesenet tradisjonelt har bestått av. En informant mener enkelte målgrupper krever en “håndverkers tilnærming” i form av handling her og nå, uten å ha nødvendigvis analysert alle muligheter først. Da kan det være for sent. Informanten sier videre at et brannvesen har bruk for bredde med flere yrkesgrupper, men man må sikre en god balanse for å ivareta tilliten. Personlige egenskaper må alltid veie tyngst, og det er viktig å finne rett mann eller kvinne til rett jobb.

Flere informanter fremhever brannvesenets avhengighet av tillit for å kunne hjelpe, hvilket gjør at brannvesenet er forsiktige med å melde lovbrudd. Alle informantene er enige om at rollen som redningsmann ikke må forveksles med politirollen. “Hvis vi blir reservepoliti, mister vi tilliten til folket. Av den grunn er det vanlig at vedkommende gis en mulighet til å utbedre kritikkverdige forhold før vi evt. melder politi.” Informant fra politiet mener det er viktig å ikke blande rollene. Informant beredskap mener brannvesenet kan sympatisere med politiet, men skal ikke gjøre jobben deres.

5.3.2 Risiko, sårbarhet og robusthet

For å få et bredere syn på brannvesenets rolle i samfunnet ble informantene spurt hvordan brannvesenets arbeid kan redusere risiko og sårbarhet, samt styrke robustheten.

Informantene sier å redusere risiko og sårbarhet er kjernen i brannvesenets arbeid. Arbeidet bygger på risikokartlegginger av samfunnet i form av ROS-analyser og andre observasjoner som identifiserer risiko. Den forebyggende forskriften er risikobasert, slik at alt arbeidet er konsentrert rundt de områder og målgrupper som har flest risikofaktorer knyttet til seg. I tillegg har brannvesenet hjemmel i lovverket til å komme inn overalt og anledning til å ta tak i akutte situasjoner med høy risiko ved f.eks. bekymringsmeldinger og risikotilsyn. Arbeidet tar for seg både teknisk risiko og risikofatferd ift. brann.

Videre sier informantene at i sammenheng med alle typer tilsyn, befaring, hjemmebesøk, hospitering, arrangement mm. vil brannvesenet påpeke svakheter ved bygg, virksomhet og atferd. Gjennom lovverket krever brannvesenet at forholdene utbedres slik at risiko reduseres eller fjernes. Det gis også informasjon om hvordan objektene selv kan beskytte seg mot uønskede hendelser. Det kontrolleres at virksomheter har et velfungerende systematisk sikkerhetsarbeid med kartlagt risiko, barrierer og handlingsplan for å redusere risiko. På denne måten mener informantene at brannvesenet har et bevisst forhold til hvilke verdier som må beskyttes i samfunnet og hvilke sårbarheter som er knyttet til dem. Et eksempel som nevnes er verneverdige områder. I gamle Stavanger har RBR sammen med kommunen gjennomført et omfattende arbeid i form av risikokartlegging og ulike barrierer som varmekamera og ny ordning for søppelhåndtering. Andre eksempler som nevnes er en egen tilsynsgruppe for samfunnsskrittiske objekter, og at RBR foretar vurderinger knyttet til farlig stoff, eksplosiver og fyrverkeri. Brannutredning nevnes også, hvor det utvinnes kunnskap om risiko og sårbarhet knyttet til bygningsmaterialer, atferd og barrierer.

Et par informanter viser til at RBR gir innspill ift. risiko i mange ulike fora. Som høringsorgan for regelverk har de anledning til å styrke og evt. tette huller i regelverket. RBR gir innspill til nye byggverk, tunneler, arrangementer mm. hvor de påpeker forhold som tilkomst og vannforsyning, men også andre sikkerhetsforhold som tilsiktede handlinger. Ut fra erfaring med tidligere hendelser vet de hva som har ført til unødige konsekvenser.

Flere informanter mener informasjon reduserer risiko ved å gjøre folk bevisste på hvordan de skal unngå brann. En informant sier: "Det gjør at folk tenker seg om en ekstra gang før de setter på vaskemaskinen eller laderen på natta. De holder det mer ryddig og fjerner de treplankene som står inntil husveggen. Og de sjekker røykvarslere og sikrer rømningsveier." Noen mener informasjonen også bygger robusthet ved bygging av kunnskap og gode holdninger i befolkningen ift. brann og sikkerhet generelt. De mener folk blir mer ansvarliggjorte og tenker mer selv istedenfor å overlate alt ansvaret til myndighetene. En informant trekker frem at bruk av et folkelig språk gjør at regelverket blir forstått, samt at informasjonen når hele befolkningen og starter med de minste slik at gode rutiner og holdninger sås tidlig. En informant mener anerkjennelse av lokal kunnskap motiverer ytterligere sikkerhetsarbeid og dermed bygger robusthet.

De fleste informantene trekker fram at beredskap i seg selv skaper robusthet. Noen av informantene mener brannvesenet skaper robusthet ved å fremstå som rollefigurer for befolkningen, samt at budskapet og brannregelverket gir gode retningslinjer for generell sikkerhetstenkning. Noen mener brannvesenet skaper robusthet gjennom sin tilnærming og kommunikasjonsform da det skaper tillit i befolkningen og et varmere samfunn. De har tro på at en mykere og forståelsesfull tilnærming der brannvesenet gir folk en sjanse til å rydde opp selv, vil gi positive ringvirkninger som ikke bare vil styrke brannsikkerhet, men også samfunnssikkerheten generelt.

Noen informanter mener RBR skaper robusthet ved å være sterke pådrivere i samarbeid med andre aktører. Det gjør at myndighetene står tettere sammen slik at det gir positive ringvirkninger for flere områder. Tilliten til brannvesenet kan smitte over på andre aktører og gi dem en vei inn i områder de ellers ikke ville kommet inn i.

5.5 Oppsummering empiri

Her oppsummeres hovedtrekkene ved de empiriske funnene fra dokumentstudier og intervjuer i kapittel 2 og 5.

Brannvesenet står sentralt i arbeidet med samfunnssikkerhet sammen med de andre operative ressursene, og ivaretar kommunenes ansvar for brannsikkerhet. Brannvesenets oppgaver omfatter innsatsstyrke ved hendelser, tilsyn og feiing, informasjons- og motivasjonstiltak og annet forebyggende arbeid.

Informantene viser til nær kontakt med kriminalitet i det brannforebyggende arbeidet. Mest vanlig er påsatt brann, vinnings-, rus- og arbeidslivskriminalitet, og det forekommer spesielt i rusmiljøer. De er likevel tilbaketrukkne med å melde politiet av hensyn til tillit og fordi de mener forhold som rus og psykisk sykdom gjør at det ikke kan betraktes som kriminalitet.

RBRs forebyggende arbeid bygger mye på NOU 2012:4 Trygg hjemme og erfaringer fra MFRS i England. MFRS opplevde høyt dødsbranntall og voldelige angrep mot brannvesenet grunnet lav tillit i befolkningen. Med omfattende kartlegging og nye innovative virkemidler greide de å øke tilliten og redusere både dødsbranntallet og angrepene. Det forebyggende arbeidet er basert på ROS-analyser og en risikobasert tilnærming som gir fleksibilitet ift. tiltak og ressursbruk, hvilket har ført til en dreining fra kvantitet til kvalitet i arbeidet.

De viktigste virkemidlene i denne oppgaven er tilsyn, informasjon, Trygg hjemme, bekymringsmeldinger, boligtilsyn, brannutredning, øvelse og opplæring og utrykninger. Regelverkets straffebestemmelser er pålegg, mulkt og stenging av bygg. I tillegg mener informantene at brannvesenets unike tilnærming og kommunikasjonsform, samt evne til å strekke seg litt lenger enn forventet, gjør at de når fram til utfordrende grupper og individer. De mener brannvesenet fremstår som rollefigur i samfunnet med god balanse mellom myndighet og medmenneskelighet, og de formidler et “moralsystem” som bygger på gode verdier. Dette mener de gir brannvesenet en stor tillit i befolkningen som gjør at de får innpass overalt og mange ganger foretrekkes fremfor andre aktører. Det trekkes også frem at brannvesenet er en pådriver innenfor samarbeid, som er med på å skape et “lim” i samfunnet.

Resultatene det vises til er nedgang i dødsbranntall, gode tilbakemeldinger og mer etterspørsel av oppdrag fra publikum. I tillegg har RBR har vunnet priser for sitt arbeid med å bedre rusmisbrukeres hverdag. Politi og akrim mener RBR direkte bidrar til forebygging og reduksjon av arbeidslivskriminalitet og kriminalitet tilknyttet rusmiljøer. RBR ses på som et foregangsbrannvesen av andre brannvesen innenfor Trygg hjemme arbeid og samarbeid med akrim og andre aktører. Forbedringsområder ved RBR som trekkes fram er informasjonsflyt, analyser, evaluering og erfaringsoverføring, samt juridisk gjennomgang av arbeidet.

Brannvesenet beskrives som en “altnuligmann” som bidrar der det trengs, hvilket har skapt en avhengighet i samfunnet. Likevel tror informantene synet til mannen i gata på brannvesenet er begrenset til branner, redning av katten i treet og trafikkulykker. Informantene er samstemte i at brannvesenet er en viktig bidragsyter til å redusere risiko og sårbarhet og bygge robusthet i samfunnet. Dette begrunnes med at alt brannforebyggende arbeid er risikobasert som gir en god oversikt over sårbarheter i samfunnet knyttet til bygg, områder, grupper i samfunnet og atferd. De mener tiltakene reduserer sårbarhet og bygger robusthet, og informasjon står sentralt. De mener videre at brannvesenet skaper robusthet ved sin beredskapsstyrke, ved å være pådrivere i samarbeid og med sin posisjon og tillit i samfunnet. De fremstår som en rollefigur, som en “storebror” eller “den gode hjelper”. Den rollen sammen med å formidle et budskap bygget på gode verdier gjør at de har en sterk røst som gjør at folk lytter til dem.

6.0 ANALYSE OG DRØFTING

I dette kapitlet besvares forskningsspørsmål og problemstilling med teori og funn fra intervjuer og dokumentstudier. Kapitlet er delt i fire hvor de første tre delkapitlene besvarer forskningsspørsmålene før trådene samles i siste del for å besvare problemstillingen.

6.1 Relasjonen brann - kriminalitet

En forståelse av relasjonen mellom brann og kriminalitet er nødvendig for å forstå hvordan det brannforebyggende arbeidet kan virke kriminalitetsforebyggende. Med unntak av påsatt brann hadde flere informanter problemer med å se relasjonen. Det var derfor nødvendig å forklare begrepene kriminalitet og kriminalitetsforebygging slik de er brukt i denne oppgaven.

Både brann og kriminalitet ligger under fagområdet samfunnssikkerhet og anses som uønskede hendelser som truer grunnleggende verdier (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016). Regjeringens definisjonen av samfunnssikkerhet skiller mellom tre typer hendelser. Disse er enten 1) utløst av naturen, 2) utslag av tekniske eller menneskelige feil eller 3) bevisste handlinger. Kriminalitet faller inn under 3) bevisste handlinger. Brann derimot kan falle inn under alle disse tre typene og være f.eks. 1) utløst ved lynnedslag, 2) utslag av svikt i elektrisk utstyr eller feil bruk av utstyr, eller 3) påsatt brann eller terror. I så måte kan både brann og kriminalitet være utslag av bevisste handlinger som truer samfunnssikkerheten.

Oppgaven tar utgangspunkt i en definisjon på kriminalitet som sier at kriminalitet kan ut fra et juridisk synspunkt forstås som brudd på normer for atferd slik de er nedfelt i lov (Wikström, referert i Bjørge, 2015, s. 15). Definisjonen omfavner dermed både lovbrudd som ikke er gjort med hensikt og bevisste handlinger. Informantene mener de fleste bruddene på brannlovverket skyldes manglende kunnskap og risikoforståelse, og trekker fram brudd på byggeiers- og brukers plikter som vanlig å finne i tilsynssammenheng. Noen ganger er det bevisste valg, f.eks. ved arrangementer med lovbrudd knyttet til persontall, vakthold og brannalarm. Mer alvorlig er ulovlige innkvarteringer. Informantene forteller om oppdagelser av innkvartering av mennesker på loft, i kjellere og i andre bygg som ikke er godkjent som boliger, hvor det mangler røykvarslere, slukkeapparater og rømningsveier. Det samme gjelder ulovlige bilverksteder som mangler sikkerhetsinnretninger, rømningsveier og kjemikaliehåndtering, i tillegg til at man finner tilfeller av ulovlig arbeidskraft og sosial dumping. Det nevnes også et tilfelle med miljøkriminalitet hvor det var ulovlig utslipp av

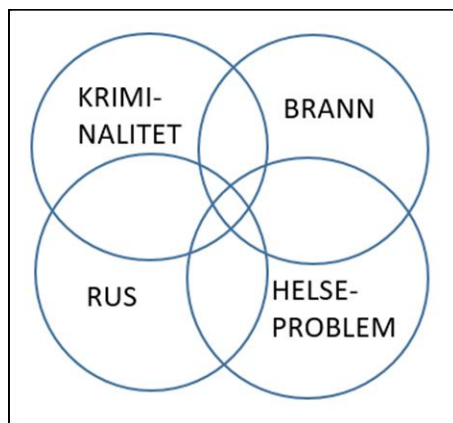
kjemikalier fra et privat verksted. De mange eksemplene informantene nevner viser at brannvesenet er i befatning med flere typer lovbrudd, både som bevisste handlinger og som resultat av manglende kunnskap.

Regjeringen skiller mellom alvorlig og vanlig kriminalitet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016). Alvorlig kriminalitet er f.eks. voldelig ekstremisme og terror, dvs. hendelser som i seg selv utgjør en stor trussel for hele samfunnet og dermed en felles utfordring for alle samfunnssikkerhetsaktørene. Lokalt har ikke RBR reell erfaring med alvorlig kriminalitet, men funn viser at det forebyggende arbeidet tar høyde for trusselen. Eksempelvis er Risavika definert av DSB som et potensielt trusselmål i Norge. Her utførte RBR høsten 2017 en farlig stoffaksjon med oppmerksomhet rundt eksterne forhold, hvor de fant at nesten ingen av virksomhetene hadde vurdert terrortrusselen. Det nevnes også at RBR har egen arbeidsgruppe for samfunnskritiske objekter.

Vanlig kriminalitet er alle andre typer kriminalitet, som i hovedsak utgjør en fare for individet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016), men Engen et al. (2016) påpeker at av hensyn til befolkningens tillit til myndighetene, er det viktig at disse håndteres riktig. Intervjuene viser at RBRs reelle befatning med kriminalitet dreier seg om vanlig kriminalitet. Mest vanlig er vinnings-, narkotika- og arbeidslivskriminalitet, vold og trusler, prostitusjon, biltyveri og trafikkforseelser, men potensielt kan de være i befatning med de fleste typer vanlig kriminalitet pga. nærheten til folk og hendelser.

Informantenes eksempler viser at kriminalitet er nært knyttet til det brannforebyggende arbeidet. RBR informantene sier videre at brudd på brannregelverket har sterk tilknytning til både rus, helse og kriminalitet. Dette sammenfaller med Kfk (2017) som sier at kriminalitet ofte er en følge av eller årsak til andre problemer. Informant fra politiet bekrefter sammenhengen og sier mange av disse menneskene er i en rehabiliteringsfase og mangler evne til å ivareta egen sikkerhet. Dette viser at både brann og kriminalitet er komplekse risiko. Kompleksiteten er mest tydelig i rusmiljøene. Informanter fra politiet, Asfalt og rusmisbruker sier behovet for penger til narkotika tvinger frem kriminalitet, og at man her ofte finner "reir" med flere former av kriminalitet som vinnings- og narkotikakriminalitet, ran og prostitusjon. Informant rusmisbruker sier "man er jo bare nødt". RBR sier en gjenganger er vinningskriminalitet som ses som nye og dyre klær og elektronikk i ellers skitne og rotete hjem. Produksjon og distribusjon av narkotika er ikke uvanlig å se og det gis eksempler på funn av mindre hasj-plantasjer i boliger. Narkotikarusen medfører aggresjon, vold og trusler.

En informant forteller om en gang de måtte beskytte en kvinne fra sin egen sønn. Påsatte branner er en selvsagt gjenganger, og RBR finner ofte tydelige tegn på påsatt brann, spesielt ifb. med rus og psykisk sykdom. Andre ganger er bevismaterialet brent opp. Informant fra brannutredning mener mange flere branner enn hva som kommer fram i statistikken er påtent, men bevisene mangler. Han sier at forhold som tyder på påtenning er branner i strømløse hus, flere arnesteder, ikke godkjent byggesak eller avslag på reguleringsplan/byggeprosjekt. Arbeidslivskriminalitet er et annet eksempel på kompleksitet. Informant fra akrim forteller hvordan arbeidslivskriminalitet kan deles i to. En del handler om brudd på arbeidslivets lover som svindel, bedrageri og sosial dumping. Den andre er tradisjonell kriminalitet som dras inn i arbeidslivet, som vinnings- og narkotikakriminalitet. Disse er ofte i kombinasjon. Hun sier videre at brudd på brannlovverket ofte er en følge av dette, og at brannvesenet derfor kan ha en avgjørende rolle i flere saker. Denne kompleksiteten knytter sammen problemområdene brann og kriminalitet og kan illustreres som et “risikokonglomerat”, som vist nedenfor.

Figur 06: Et “risiko-konglomerat”

Pga. denne kompleksiteten mener Lie (2015) og Kfk (2017) at man må i det kriminalitetsforebyggende arbeidet forsøke å påvirke de faktorene og den atferden man mener har sammenheng med kriminalitet. Ifølge KRÅD (2011) vil det å forebygge rus dermed også ha en kriminalitetsforebyggende effekt. Dette er i tråd med brannvesenets filosofi. RBR informanter mener at å jobbe med sammenhengen mellom brann, psykisk sykdom og rus ved bruk av kreative virkemidler, ser de en positiv påvirkning på disse menneskene som igjen bedrer brannsikkerheten. Dette skjedde med informant rusmisbruker som forteller hvordan RBR hjalp han til legen og ganske enkelt behandlet han som et medmenneske fremfor en rusmisbruker. Rusmisbrukeren er i dag LAR-pasient og tjener penger på salg av gatemagasinet Asphalt fremfor kriminalitet.

Denne kompleksiteten gjør at brannvesenet ikke anser alle lovbruddene de møter som kriminalitet, og behandler dem istedet som utslag av andre problemer. En informant sier brannlovverket danner en ramme for sikkerhet, og brannvesenets rolle er å dytte befolkningen på innsiden av rammen.

I sikkerhetsfaget skiller man mellom safety og security, hvor det ifølge Engen et. al. (2016) er en forståelse i Skandinavia av at sikringsfaget omhandler tilsiktede ondsinnede handlinger og safety handler om ulykker. Kriminalitet vil i så måte falle inn under sikring. Ifølge Jores (2017) forslag til definisjon av hendelser som tilhører sikringsfaget, er dette tilsiktede, bevisste og ondsinnede hendelser. Reason (1997) mener man også må skille bevisste handlinger mellom ondsinnet og ikke-ondsinnede. Informantene viser til at kriminalitet i rusmiljøer ikke (nødvendigvis) er drevet av ondskap, men av behov for narkotika eller ønske om å døyve mental smerte. Folkehelseinstituttet (2007) kan også vise til at psykisk sykdom som ADHD er blitt koblet til rusmisbruk og kriminalitet, hvor drivkraften er indre uro, hyperaktivitet og impulsivitet. En måte å se dette på er en form for en mental svikt. Menneskelig svikt regnes som årsak til ulykker og faller inn under safety-faget. Hvis menneskelig svikt også kan bety menneskelig mental svikt, kan disse uønskede hendelsene falle inn under safety-faget og regnes som ulykker. Det betyr også at noen kriminelle handlinger kan falle inn under hva regjeringen kategoriserer (i sin definisjon for samfunnssikkerhet) som uønskede hendelser utløst av menneskelige feil (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016).

Brannvesenets syn på årsakssammenhenger gjør at mange av disse sakene ikke meldes til politiet. En annen grunn er at brannvesenets evne til å hjelpe avhenger av tillit, ifølge informantene. De sier at å melde saker til politiet ødelegger tilliten, og at tillit er nødvendig for å finne en løsning sammen med vedkommende. Dette er i tråd med Karlsen (2015) som sier at tillit skaper følelse av trygghet og sikkerhet, som igjen skaper grobunn for gode relasjoner, samarbeid og konfliktløsning. Informant fra politiet sier politiet har forståelse for denne tillitsavhengigheten, spesielt når man jobber med kriminelle som er psykisk syke. På den måten ser man at brannvesenet jobber mye med å bedre forholdene for kriminelle, uten at det anses som direkte som kriminalitetsforebygging.

I denne oppgaven er det benyttet et moderne syn på kriminalitetsforebygging, som ifølge Bjørge (2015) sier at kriminalitetsforebygging og -bekjempelse er to sider av samme sak. Det betyr at forebyggingen omfatter både å hindre at kriminalitet skjer, redusere konsekvenser

hvis det likevel skjer og hindre at det skjer igjen, dvs. både “myke” sosiale tiltak i tillegg til etterretning, pågripelse, etterforskning og straff. Lie (2015) støtter dette og mener at det å arbeide i forkant og etterkant av et lovbrudd er blitt to likeverdige strategier for å hindre fremtidig kriminalitet. Dette synet på kriminalitetsforebygging kan sies å samsvare med det brannforebyggende arbeidet hvor brannforebygging og -bekjempelse er to sider av samme sak, dvs. å hindre at brann oppstår, redusere konsekvenser hvis det likevel skjer og hindre at det skjer igjen. Arbeidet innebærer i stor grad såkalte “myke” sosiale tiltak som holdningsskapende kampanjer kombinert med sosiale tiltak i nær kontakt med publikum som f.eks. Åpen brannstasjon. I tillegg innebærer det “etterforskning” med undersøkelse av årsak til branner og brudd på brann-regelverket med bruk av tilsyn og brannutredning, samt “pågripelse” og “straff” i form av utrykninger, pålegg og stenging av virksomheter og boliger. Å tenke forebygging i vidt format er dermed en stor likhet i det kriminalitets- og brannforebyggende arbeidet.

Det fremkommer av intervjuene at brannvesenet og politiet jobber mye i samme områder. Med område menes enten geografisk område, miljø eller målgrupper. Kfk (2017) viser til at kriminalitetsforebyggende arbeid kan deles inn i innsatsområder som angir målgrupper eller type forebyggende arbeid hvor det skilles mellom byggende, forebyggende og kriminalitetsforebyggende innsats. Første nivå er byggende eller primær/universell innsats rettet mot hele befolkningen med brede samfunnsbyggende tiltak som skal hindre negativ utvikling og skape et inkluderende samfunn. Neste nivå er forebyggende eller sekundær/selektiv innsats spisset mot grupper med identifiserte risikofaktorer ift. rus og kriminalitet for å snu negative trender og forhindre at risikogruppene faller utenfor miljøet. Det siste nivået er kriminalitetsforebyggende eller tertiær/ indikativ innsats mot grupper eller individer med problematferd. Målet er å begrense, stabilisere eller motvirke en forverring av situasjonen (Kfk, 2017). En slik fordeling kan også benyttes for det brannforebyggende arbeidet. I grove trekk kan arbeidet deles i tre; 1) befolkningen, 2) §13 særskilte brannobjekter, risikoutsatte grupper og andre satsningsområder og 3) risikogrupper og - individer som krever ekstra innsats. Område 2) er et hovedfelt i det brannforebyggende arbeidet identifisert ut fra ROS-analyser. Dette utgjør arbeidsområdene på nivå i figur 02 (Rogaland brann og redning IKS, 2018b). Hensikten er å redusere sårbarhet og styrke robusthet ved disse gruppene og objektene, og virkemidlene er tilsyn, hjemmebesøk, informasjon mm.. Dette kan betraktes som selektiv/sekundær eller forebyggende innsats. Område 3) er tilfeller med høy risiko og behov for ekstra innsats og er typisk saker tilknyttet

bekymringsmeldinger og risikotilsyn. Dette blir en form for indikativ/tertiær og brannforebyggende innsats som har til hensikt å motvirke, stabilisere og begrense en brannfarlig situasjon. Men brannvesenet ønsker å være i forkant og nå ut til hele befolkningen. Område 1) blir da å betrakte som universell/primær eller byggende innsats gjennom informasjon og annen opplæring. Tabellen under viser forenklet hvordan dette kan se ut for brannvesenet.

Type innsats (hvem)	Universell/ primær forebygging	Selektiv / sekundær forebygging	Indikativ / tertier forebygging
Type innsats (hva)	Byggende innsats. Mål: Bygge kunnskap og gode holdninger	Forebyggende innsats. Mål: Redusere sårbarhet og styrke robusthet, hindre negativ utvikling	Brannforebyggende innsats. Mål: Strakstiltak for å avverge hendelser og redusere konsekvenser
Målgruppe	Hele befolkningen, kan være rettet mot noen utvalgte tema eller grupper som f.eks. småbarnsforeldre	Risikoutsatte grupper §13 bygg Arrangementer Boliger med ildsted	Identifiserte individer som utgjør en brannfare for seg og andre, evt gjengangere
Virkemidler	-Nasjonale og lokale informasjonskampanjer, generelle eller rettet mot tema som båt, camping, komfyrvakt etc.; Åpen brannstasjon, Brannvernuka, Bjørnis etc. -Øvelse og opplæring	-Tilsyn, revisjon, befaring, boligtilsyn etc. -Informasjon -Trygg hjemme/ oppsøkende arbeid i form av hjemmebesøk, hospitering i kommunen, besøk i rusmiljøer, arrangementer	-Bekymringsmeldinger -Risikotilsyn -Utrykninger -Informasjon

Tabell 04: Innsatsområder for det brannforebyggende arbeidet

Dersom man sammenligner tabell 04 med tabell 01 og 02 (i kapittel 3) som viser tilsvarende innsatsområder for kriminalitetsforebygging, kan man se at det brannforebyggende arbeidet kan bidra positivt til kriminalitetsforebygging. F.eks. på primært nivå kan det å bygge kunnskap og gode holdninger bidra til å skape gode oppvekstvilkår. På sekundært nivå kan reduksjon av sårbarhet i samfunnet bidra til å rette opp sider ved oppvekstmiljøet som ikke fungerer optimalt. Og på tertiært nivå kan strakstiltak mot risikopersoner hindre kriminalitet.

Forståelse av en slik fordeling av innsatsområder er viktig for å se hvordan ulike virkemidler kan påvirke hverandre positivt og negativt. Bjørge (2015) mener mange aktører kun ser situasjonen ut fra eget ståsted. Dette er også RBRs erfaring. En informant sier dette ofte er

årsak til at RBR “strekker strikken” og utfordrer andre aktørers lovverk. Informant fra politiet sier helseetaten jobber mest ut fra der de selv ser utfordringer. En informant sier at selv RBRs eierkommuner har manglende forståelse av RBRs arbeidsomfang, noe som er kommet fram under diskusjon av hvilke oppgaver kommunene ønsker RBR skal dekke. Regjeringens handlingsplanen for kriminalitetsforebygging viser også til aktørenes manglende kjennskap til hverandres arbeid (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013), hvilket også ligger til grunn for utvikling av SLT-modellen for kommunene (KRÅD, 2011). Hele ni av RBRs 12 eierkommuner har innført SLT-modellen uten at RBR er bidragsyter, hvilket kan tyde på mangel på kjennskap til omfanget av RBRs arbeid. En fullstendig oversikt over innsatsområder for aktuelle kriminalitetsforebyggende aktørenes ville kunne være et godt utgangspunkt for samordning av ressursene, hvor man da kan gjøre en gap-analyse.

Både brannvesenet og politiet er underlagt Justis- og beredskapsdepartementet, som har en samordningsrolle for samfunnssikkerhet og beredskap (Justis- og beredskapsdepartementet, 2009). Samfunnssikkerhet er et av regjeringens satsningsområder, og i arbeidet med å skape et motstandsdyktig samfunn fremheves spesielt et tverrfaglig samarbeid mellom aktører (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016). Brannvesenet og politiet er således knyttet sammen i arbeidet med samfunnssikkerhet, noe som gjenspeiles både i regjeringens handlingsplan for kriminalitetsforebygging og regjeringens strategi for brannsikkerhet (Justis- og beredskapsdepartementet 2013; Justis- og beredskapsdepartementet 2009). Arbeidet med samfunnssikkerhet bygger på beredskapsprinsippene, og samvirkeprinsippet sier at de ulike myndigheter, virksomheter og etater har et selvstendig ansvar for å sikre samvirke med relevante aktører under forebygging, beredskap og krisehåndtering (DSB, 2009). Utover dette finnes lite føringer for hvordan arbeidet konkret skal foregå.

RBR har sett at et samarbeid med andre aktører har god innvirkning på brannsikkerheten. De har derfor etablert godt samarbeid med mange aktører som politi, akrim o.a. aktører innen rus og helse. Det eneste formelle samarbeidet tilknyttet kriminalitet gjelder brannutredning, og i 2015 ble det inngått en samarbeidsavtale politi og brannvesenet. Informant fra brannutredning sier RBR bistår politiet med å finne brannårsak og dermed hjelper å løse brannsaker. Utover dette finnes flere uformelle samarbeidsordninger som er kommet på plass grunnet engasjerte ildsjeler fra begge sider. En RBR informant viser til den stadig voksende uformelle “ja-lista” med “folk som vet hvorfor de er på jobb”. Relevant for denne oppgaven er spesielt samarbeidet med politiet, akrim og gatemagasinet Asfalt.

Samarbeidet med politiet bygger på at brannvesenet og politiet jobber mye i de samme miljøene. Informant fra politiet sier de dermed har et felles mål om å bedre leveforholdene for disse menneskene. Han mener at RBR har spart politiet for mye arbeid i etterkant og at de i stor grad bidrar med å avdekke kriminelle forhold, hindre gjentakelser av kriminalitet, oppklaring av kriminelle forhold og reduserer skade som følge av kriminalitet. Informant fra akrim mener RBR er en uvurderlig samarbeidspartner og informasjonskanal til akrim. De er et "lokomotiv" i samarbeidet og har i stor grad ført til en forståelse av at aktørene er "solidarisk ansvarlige". Hun mener RBRs forståelse av sin rolle i det kriminalitetsforebyggende arbeidet er helt unik. Informant fra Asfalt og rusmisbruker bekrefter hvordan RBRs tilnærming hjelper rusavhengige og gir dem håp om et bedre liv slik at de tar bedre og sikrere valg for seg selv, hvilket bedrer både brannsikkerhet og kriminalitet. De to prisene RBR har mottatt for sitt rusarbeid understreker dette.

Det gode samarbeidet med andre aktører kan dermed forklares med en felles forståelse av problemene, likhetstrekk i målsettinger og føringer og en forståelse av at sammen blir de sterkere. Informantene forklarer at aktørenes ulike virkemidler settes sammen til helhetlige strategier hvor både kriminalitet, brannfare og evt. andre problemer bekjempes. De beskriver samarbeidet som næringsrikt hvor aktørene nyttiggjør hverandres kunnskap, profesjonalitet og regelverk, og på den måten kan samarbeidet ses på som et symbiotisk forhold.

I relasjonen mellom brann og kriminalitet viste noen informanter til erfaringer fra MFRS (Hetle & Eik, 2012) hvor de opplevde høye dødsbranntall og voldelige angrep på brannvesenet pga. manglende tillit i befolkningen. Ved bruk av alternative og innovative virkemidler, som bl.a. oppsøkende arbeid og flere sosiale tiltak, reduserte de både dødsbrannene og volden. RBRs forebyggende arbeid i dag har mange likhetstrekk med MFRS, f.eks. hjemmebesøk og sosiale tiltak i rusmiljøer.

6.2 Bjørgos modell for kriminalitetsforebygging

Generelt kan det sies at brannvesenet kan influere alle mekanismene i modellen i større eller mindre grad. Enkelte punkter går igjen i mekanismene. Det henvises derfor noen steder til tidligere mekanismer slik at mekanismene må ses i sammenheng med hverandre.

6.2.1 Kriminalitetsforebyggende mekanismer

1. Bygge og vedlikeholde normative barrierer

Mekanismens hensikt er å skape mentale sperrer for ulovlige handlinger i form av selvkontroll, samvittighet og evne til å føle empati. Bjørgo (2015) sier aktuelle aktører er moralske autoritetspersoner som formidler et moralsystem i form av moralregler, lovregler og straffebestemmelser. Brannvesenet kan være en svært aktuell aktør for denne mekanismen da de har autoritet som myndighet og forvalter et eget lovverk.

Bjørgo (2015) fremhever det har betydning hvem som utøver lovverket. Noen som føler seg respektert, ivaretatt og godt behandlet, vil lettere føye seg etter institusjonens lover på generelt grunnlag ut av lojalitet. Fra intervjuene fremkommer det at brannvesenet har en helt spesiell rolle i samfunnet. De er redningsmenn og fremstår som helter, hvilket gjør dem troverdige og gir dem tillit og respekt i befolkningen. De er godt likt, og informant fra beredskap sier: "Ungene vinker, mødrene smiler og mennene er glad for at vi kommer og hjelper." Denne tilliten gjør at brannvesenet mange ganger foretrekkes fremfor andre aktører, ifølge informantene. Det viser seg når flere aktører er ute sammen, samt ved at folk tar kontakt med brannvesenet fremfor andre aktører, selv om de vet saken hører til under en annen institusjons arbeidsområde.

Ifølge Bjørgo (2015) krever mekanismen primær og noe vedlikeholdende sekundær forebygging mot befolkningen og enkelte grupper som barn og unge. Virkemidlene er moral- og lovregler, straffebestemmelser samt informasjon, opplæring, medieomtaler og holdningskampanjer. RBR informantene viser til at brannvesenet har krav om å informere i alle ledd (Brann- og eksplosjonsvernloven, §11) og jobber ut mot hele befolkningen i form av informasjonskampanjer som skal informere, motivere, bygge kunnskap og gode holdninger, som igjen vil føre til varig sikker atferd. Flere virkemidler er rettet mot barn og unge, og brannbamsen Bjørnis trekkes fram som rollefigur for de minste fordi han vekker barns interesse for brann sikkerhet og møter barns behov for trygghet og omsorg ved hendelser. Brannvernuka og 6.klasse undervisning gis som andre eksempler på virkemidler for barnehager og skoler. Informantene mener brannlovverket kan ses på som et moralsystem da det gir retningslinjer for sikkerhet generelt og bygger på verdier som empati og likeverd. Det har også straffebestemmelser, selv om brannvesenet foretrekker en mykere tilnærming.

Informant fra informasjon viser til at RBRs kommunikasjon er i tråd med den nasjonale kommunikasjonsstrategien for brannsikkerhet (DSB, 2013b) ved at kommunikasjonen foregår på målgruppens arenaer med oppsøkende arbeid f.eks. på skoler, i virksomheter og hjemme, og det brukes målgruppens kanaler som internett, Facebook, avis etc. Videre brukes et klart og folkelig språk som gjør at brannvesenets lovverk er forståelig, og det benyttes visuelle effekter som demonstrasjoner og filmer.

Funnene viser at RBR har en forebyggende kommunikasjonsform, som ifølge Eide & Eide (2014) har til hensikt å vise støtte, respekt og empati. RBRs kommunikasjon er ifølge informantene tilpasset målgruppen, tydelig og relevant, og har god balanse mellom autoritet og medmenneskelighet, slik både Eide & Eide (2014) og Lie (2015) viser til. Lie (2015) sier kommunikasjonen skal foregå som oppsøkende arbeid der man viser tydelig ønske om kontakt med bruk av bevisst kroppsspråk, rolig og avslappet fremtoning, folkelig språk og bruk av humor der det passer. Hun påpeker at tilnærmingen skal i hvert tilfelle ha rett balanse mellom empati, fag og målsetting (Lie, 2015). Funnene viser at RBRs brannforebyggende arbeid foregår hovedsakelig som oppsøkende arbeid, f.eks. hjemmebesøk og på arenaer der folk er som kjøpesenter, eldresenter etc.. Informant fra akrim mener RBR er flinke til å lese folk og tilpasse seg ulike situasjoner. De har en rolig fremtoning og viser folk respekt og forståelse i sårbare situasjoner ved å være tålmodige, åpne, lyttende og spørrende uten å være pågående eller dømmende. Informant rusmisbruker trekker frem ærlighet som viktig egenskap ved RBR. Og RBR informanter trekker frem at en bevisst bruk av kroppsspråk og humor bygger tillit, som igjen skaper følelse av trygghet og sikkerhet. De mener det gjør det lettere å komme fram til en løsning og nå fram med sitt budskap, hvilket er i tråd med Karlsen (2015) og Rousseau et al. (1998).

Lie (2015) sier å skape holdningsendring gjennom kommunikasjon krever appell til både tanker, følelser og handling. Intervjuene viser til at RBR gjør dette gjennom relevant informasjon bygget på reelle hendelser som spiller på både fakta og følelser. Informasjonen gis i trygge rammer, fortrinnsvis på deres arena gjennom oppsøkende arbeid. F.eks. i etterkant av brann drar RBR ut til området og snakker med naboer for å informere. RBR appellerer til handling ved anerkjennelse av lokal kunnskap og prestasjon, sier informantene.

2.Redusere rekruttering til kriminelle miljøer og aktiviteter

Bjørge (2015) sier denne mekanismen har store likhetstrekk med den første. Disse mekanismene må derfor ses i sammenheng. Forskjellen er mer spisset innsats mot risiko-,

sårbarhet- og beskyttelsesfaktorer som skal redusere såkalte push-faktorer som skyver folk ut av samfunnet og ut i problematferd, og samtidig forsterke pull-faktorer som drar dem inn. Forebyggingen foregår på alle nivå (Bjørger, 2015).

Funnene viser at brannvesenets arbeid er risikobasert og bygger på ROS-analyser, som i seg selv kan anses som virkemidler for å redusere risikofaktorer. Jore (2015) sier en risikobasert tilnærming gir fleksibilitet, hvilket gir brannvesenet mulighet for å tilpasse ressurser og verktøy, samt håndtering av akutte saker. Kvello (2010) viser til store likheter mellom risiko- og sårbarhetsfaktorer knyttet til atferdsvansker, kriminalitet, vold, og rusmiddelproblemer. Den nære relasjonen mellom brannfare og disse problemområdene gjør at faktorene også kan gjelde brann. Noen risikofaktorer er ifølge Nordahl et al. (2005) uklare regler og forventninger, inkonsekvent regelhåndhevelse og dårlige rollemodeller. Kvello (2010) sier videre at den forebyggende innsats må gjennomføres på de arenaer der vedkommende er. Intervjuene viser til at RBRs arbeid kan redusere risikofaktorer ved sitt oppsøkende arbeid mot risikoutsatte grupper og individer. Gjennom informasjon skapes bevissthet om lovkrav, risiko og hvordan de selv kan beskytte seg, f.eks. informasjon rettet rusmisbrukere. Kvello (2010) mener den enkelte risikofaktor utgjør ingen fare, men derimot kumulativ risiko, hvilket ifølge Schanke (2012) krever samordnede tiltak på tvers av samfunnssektorer. Funnene viser at brannvesenet har godt samarbeid med aktuelle aktører og er flinke til å melde saker videre, slik at samarbeidet kan anses som forlengelse av brannvesenets arbeid.

Beskyttelsesfaktorer er ifølge Nordahl et al. (2005) få klare regler og regelhåndhevelse, tydelige forventninger, og positive autorative rollefigurer. RBR kan sies å være en positiv autorativ rollefigur som myndighet som forvalter eget lovverk bygget på gode verdier. Informantene mener brannvesenet kan fremstå som rollefigur pga. sin helterolle og mykere tilnærming. Brannvesenet har ingen skjult agenda, bare et genuint ønske om å hjelpe som gjør at folk er glade i dem. RBR mottar mange personlige takkemeldinger, Bjørnis mottar egne fanbrev og folk etterspør mer informasjonsoppdrag og besøk. Intervjuene viser at brannvesenet har en unik tillit i befolkningen, og ifølge Karlsen (2015) skaper tillit grunnlag for gode relasjoner og samarbeid, som igjen bidrar til bygging av beskyttelsesfaktorer. Brannvesenet kan bygge beskyttelsesfaktorer med sitt budskap fordi de er tydelige og har klare regler for sikkerhetsatferd, ifølge informantene. Informant fra politiet fremhever at RBR sier det som det er, konstaterer fakta og plasserer problemet der det hører hjemme. En informant mener budskapet bygger på gode verdier og spiller på både fakta og følelser,

hvilket er med på å skape et varmere samfunn. Samtidig brukes et folkelig språk gjør regelverket forståelig, slik at krav, forventninger og evt. konsekvenser tydeliggjøres. Det oppfordrer til ansvar for egen sikkerhet, i tråd med risikobasert reguleringsform (Jore, 2015). Kvello (2010) sier samme beskyttelsesfaktor kan virke mot flere risikofaktorer. Intervjuene viser til at brannvesenet bygger beskyttelsesfaktorer på alle nivå med informasjonstiltak, og det enkle budskapet kan utgjøre en beskyttelsesfaktor som kan virke mot flere risikofaktorer.

Uttrykket “å strekke strikken” brukes ofte om RBRs arbeid. Informantene viser til flere betydninger, bl.a. å vise medmenneskelighet, kreative virkemidler, følge noen over tid, fylle “gråsonene” mellom aktørene i hjelpeapparatet og utfordre regelverket. En informant sier han utfordrer ofte taushetsplikten og eget og andre aktørers lovverk fordi det gir fortgang i saker og en umiddelbar reduksjon av risiko. Intervjuene viser at RBR er kreative og har evne til se hvordan små hverdagslige tjenester kan være det lille som gir en bedre tilværelse for vedkommende, samt at de følger opp folk over tid og slipper ikke saken før vedkommende er trygg eller ivaretatt av noen andre i hjelpeapparatet. RBR opplever at dette skaper en endring hos vedkommende som gjør de tar bedre vare på seg selv og egen sikkerhet. Dette kan relateres til hva Topor & Denhov (2015) kaller “å gå utenfor sin profesjonelle rolle” som innebærer å utfordre arbeidsrommet for den profesjonelle rollen, samt å gjenopprette vedkommende og profesjonell hjelper som mennesker fremfor roller ved å vise medmenneskelighet og interesse, samt by litt på seg selv. Det kan føre til en bedringsprosess ved vedkommende, hvilket kan betraktes som å skape beskyttelsesfaktorer.

3. Avskrekking gjennom trussel om straff eller andre negative sanksjoner

Bjørge (2015) sier denne mekanismen virker på de som mangler mentale barrierer. Ifølge Myhrer (2011) bidrar tre faktorer til avskrekking; oppdagelsesrisiko, straffens alvorlighet og at straffen iverksettes raskt. Straff kan være i form av fengselsstraff, bøtelegging, inndragning og rettighetstap som stans av drift av egen virksomhet, samt uformelle sosiale sanksjoner. Dette er altså sekundær og tertiær forebygging.

Under kapittel 6.1 vises det til at brannvesenet kan potensielt oppdage all type kriminalitet pga. sin nærhet til folk og hendelser. Brannvesenet er den etaten som er først på plass i mer enn 50% av tilfellene når alle etatene blir kalt ut (Rogaland brann og redning IKS, 2019), og at de kan ha befattning med alle faser av en hendelse. De vil derfor ofte være den som

oppdager kriminelle handlinger. 110-sentralen er også naturlig å nevne da de mottar mange meldinger som kan være relatert til kriminalitet.

Informantene viser til at brannvesenet bruker fortrinnsvis en mildere tilnærming, og en informant mener tilliten til brannvesenet er så sterk at de mange ganger ikke er nødvendig å fatte vedtak, de trenger bare å komme med en anbefaling. Men lovverket har straffebestemmelser som brukes ved behov. Disse straffebestemmelsene er pålegg om utbedring, mulkt, stenging av virksomheter og boliger, og i verste fall fengsling (Brann- og eksplosjonsvernloven, §§ 37, 39, 40, 42). For mennesker som mangler mentale sperrer viser informantenes erfaring at det kun er straff i form av stenging av virksomheter og boliger som virker avskrekkende fordi det skaper bryderi og gir økonomisk tap for vedkommende. Samarbeid med politi og akrim gir anledning til å påkalle sterkere krefter. Informantene sier at noen ganger bygges sak sammen med andre aktører, andre ganger kan kjennskap til samarbeidet med f.eks. politi i seg selv virke avskrekkende nok. Hvis personen ikke innretter seg, kan brannvesenet “true” med å melde forholdet som i verste fall kan det ende med tvangsinnleggelse eller fengsling. RBRs straff kan iverksettes raskt. Ved overhengende brannfare fattes enkeltvedtak der og da slik at virksomheten eller boligen stenges straks. Informant fra politiet sier RBR er veldig “ad hoc”, de tar tak med en gang. Informant fra beredskap mener brannvesenet kan virke avskrekkende i sin massive fremtoning med stor bil i stor fart, sirene og verktøy, f.eks. i PLIVO-situasjon. Og ved utrykning på fester som er gått ut av kontroll kan det å komme inn med utrykningsklær og høy stemme virke avskrekkende nok til at vedkommende roer seg ned. Brannvesenet kan også ha en rolle ift. sosiale sanksjoner. Det hender at media trekker fram virksomheter ifb. brannvesenets aksjoner, hvilket kan skade virksomhetenes omdømme.

Bjørge (2015) påpeker at straff som forebyggende mekanisme har sine begrensninger, f.eks. for handlinger gjort i affekt. Dette kan ses i sammenheng med Reason (1997) som mener man må skille bevisste handlinger mellom ondsinnet og ikke-ondsinn, som også er i tråd med Kfk (2017) og Lie (2015) som sier man må isteden jobbe med de faktorene og atferden som har sammenheng med kriminalitet. Som drøftet under kapittel 6.1 er brannvesenet ofte i befatning med saker hvor drivkraften bak handlinger er noe annet enn ondskap, f.eks. rus eller psykisk sykdom. Brannvesenet har sett at i disse tilfelle hjelper ikke straff, og dette er typiske tilfeller hvor brannvesenet vil “strekke strikken”, som nevnt over.

4. Avverging av kriminelle handlinger

Bjørgo (2015) sier mekanismen handler om å stanse en kriminell handling, før eller etter at den har krysset grensen for straffbar handling. Dette innebærer oppdagelse og intervensjon, og kan aktivere mekanismer som avskrekking og inkapasitering. Dette er tertiær forebygging.

Denne mekanismen blir nokså lik avskrekking for brannvesenets del, og mulighet for oppdagelse er omtalt over. Funnene viser at intervensjon i fysisk forstand er kun aktuelt ifb. PLIVO-situasjoner hvor brannvesenet kan intervensjon hvis politiet ikke er kommet og skytevåpen ikke brukes. I andre situasjoner har ikke brannvesenet politimyndighet til å gripe inn. Informant fra beredskap sier de kan kun anmode vedkommende til å vente på politiet, og forsøke å lede folk bort.

Informantene forteller om oppdagelse av kriminalitet ifb. med oppsøkende arbeid. En informant forteller om en gang de måtte intervensjon i en trusselsituasjon. En kvinne ble truet på livet i eget hjem av sin egen sønn over telefon, mens RBR var tilstede. De varslet politiet og gjemte seg hos en nabo til politiet kom. Å tilkalle politiet kan også anses som intervensjon, ifølge informantene. RBR har ved flere tilfeller oppdaget og varslet om ulovlig arbeidskraft, hvilket kan avverge flere tilfeller. Det er også oppdaget små hasj-”plantasjer” som er meldt til politiet. Informant fra politiet sier at RBR direkte bidrar til å avdekke kriminelle forhold og hindre gjentakelser. Informant fra akrim trekker fram hvordan det er stor styrke i samarbeidet når flere aktører jobber sammen og samtidig med samme sak. Og brannvesenet kan ofte kan ha en avgjørende rolle i komplekse saker med brudd på mange regelverk. Utover dette blir stenging av bygg en form for intervensjon. Og informant fra brannutredning viser til at deres bistand kan hjelpe politiet å løse brannsaker, som evt. kan avverge nye påsatte branner.

Bjørgo (2015) sier aktørene er typisk politi og vakselskaper, men også nære relasjoner da tillit er essensielt. Funn viser at tillit i befolkningen gjør at RBR kommer til i miljøer der politiet ikke slipper like godt til, f.eks. rusmiljøer. Brannvesenet kan dermed få informasjon som kan bidra til å avverge lovbrudd. Informant fra politiet forteller at samarbeidet med brannvesenet har hjulpet politiet inn steder de før ikke hadde samme innpass. Han forteller politiet har begynt å foreta enkel brannsjekk i risikoboliger, hvilket gir dem anledning til å komme inn og sjekke forholdene på et senere tidspunkt. På denne måten gir politiets samarbeid med RBR dem en større mulighet for å intervensjon.

5. Vanskeliggjøre kriminelle handlinger og beskytte sårbare mål

Mekanismen går ifølge Bjørgo (2015) ut på å identifisere og redusere sårbarheter slik at kravene til gjerningsmannens kapasitet økes og motivasjonen reduseres. Aktørene er huseiere, vaktelskaper, politi og andre som kan identifisere sårbarhet. Innsatsen er sekundær og tertiær, og virkemidlene kan variere fra regelverk til fysiske sikkerhetsinnretninger.

Funnene i oppgaven viser at denne mekanismen er sentral for brannvesenet da alt arbeidet bygger på kartlegging av sårbarheter i samfunnet. Informantene viser til kontinuerlig og målrettet arbeid med reduksjon av sårbarhet ved bygg, områder og utsatte grupper og enkeltindivider i samfunnet. I tilsynssammenheng påpekes sårbarheter og informeres om lovkrav slik at byggeiere selv kan sette inn tiltak og ta ansvar for egen sikkerhet, i tråd med den risikobaserte tilnærmingen (Jore, 2017). Både tilsiktede og utilsiktede hendelser tas høyde for. Men som tilsynsmyndighet kan ikke brannvesenet gi tekniske løsninger utover å henvise til lovverk og standarder. Det gir en viss begrensning i denne mekanismen, da det blir opp til byggeierne selv å finne løsninger og utbedre forholdene.

Informantene mener dog arbeidet hever sikkerhetsnivået på generelt grunnlag. Eksempelvis arbeidet med trehusbebyggelse i gamle Stavanger. Tiltak som bedre søppelhåndtering og varmekamera vil kunne øke oppdagelse og minske mulighet for påsatt brann og andre typer kriminalitet. Farlig stoffaksjonen i Risavika 2017 nevnes, hvor det ble identifisert barriere-mangel mot tilsiktede hendelser. Informant fra brannutredning sier de bidrar med kunnskap om sårbarheter knyttet til materialer, atferd og sikkerhetsbarrierer som bygges inn i det forebyggende arbeidet. Hvis det f.eks. avdekkes sårbarheter ifb. skolebrann, tas denne kunnskapen med ut på skoleerfaringer.

Informantene sier også at som høringsmottakere ved lovendringer kan de redusere svakheter i lovverket. Og de gir innspill til byggeplaner, bygget på erfaringer fra hendelser.

Bjørgo (2015) mener sosial sårbarhet knyttet til organisert kriminalitet er en del av denne mekanismen. Tiltakene vil være sosiale tiltak, og tillit til aktørene er viktig for å skape gode relasjoner til mulige gjerningspersoner, ofre og de som står dem nær. Denne sosiale sårbarheten kan knyttes til mekanisme nr. 2; å hindre rekruttering til kriminalitet ved å redusere risikofaktorer og styrke beskyttelsesfaktorer. Virkemidler som omtalt under mekanisme 2 (og 1) vil derfor også være gjeldende her. Spesielt kan det trekkes fram sosiale tiltak som Åpen brannstasjon. Erfaringer fra MFRS er også naturlig å nevne her. Hetle & Eik (2012) nevner i sin rapport tiltak der brannkonstabler engasjerer seg som trenere for ungdom i

utsatte miljøer, samt åpen brannstasjon hvor befolkningen kan bruke fasiliteter som treningsrom og møterom.

6. Inkapasitering - å frata noen evnen til å begå en kriminell handling

Ifølge Bjørgo (2015) går inkapasitering ut på å frata noen kapasitet til å begå kriminalitet. Dette er tertiær forebygging, og typiske virkemidler er fengsling og våpenforbud. Politiet er en åpenbar aktør, men andre aktører kan besitte virkningsfulle verktøy. Mekanismen er aktuell dersom avverging ikke virket og den kriminelle handlingen likevel skjedde.

Denne mekanismen blir for brannvesenets del lik avverging og til dels avskrekking, hvor stenging av bygg og samarbeid med andre aktører er aktuelt. Fengsling er nevnt som en straffebestemmelse i lovverket (Brann- og eksplosjonsvernloven, §42), men ingen av informantene har erfaring med dette og viser til at brannvesenet ikke skal ta politiets rolle. Et par informanter nevner tvangsinnleggelse som inkapasitering og viser til at i komplekse saker med psykisk sykdom kan brannvesenet varsle helsevesenet.

7. Redusere skadevirkningene av kriminalitet

Mekanismen tar ifølge Bjørgo (2015) utgangspunkt i at ikke alle hendelser kan avverges, men skadereuserende tiltak kan bidra til å redde liv, redusere frykt og lidelse, minske verditap og bidra til å gjenopprette normaltilstand. Tiltakene anses som forebyggende og proaktive da de settes inn og øves på i forkant av hendelser. Både økonomiske, psykiske og psykososiale skadevirkninger må håndteres, og målgruppen er ofrene. Aktørene er alle som bidrar med forsikring, støttegrupper, krisehåndtering, etterforskning, oppklaring av saker mm..

Funnene viser til at brannvesenet vil ha flere oppgaver knyttet til denne mekanismen. Først og fremst med beredskapsstyrke og kriserespons, førstehjelp og grovrydding mm. Informant fra beredskap forteller hvordan brannvesenet ved hendelser blir en "altnuligmann" som bidrar med hva det måtte være behov for, f.eks. trafikkdirigering. De vil også gi politiet opplysninger om hendelsen som kan oppklare saker. Et annet eksempel som gis er redningsdykking hvor brannvesenet leter etter savnede personer.

Informantene viser til at beredskap har kontinuerlig øvelser, samt årlig samtrening med nødetater (PLIVO-øvelser). Det trekkes fram at seksjon øvelse og opplæring tilbyr sikkerhetsopplæring for private virksomheter og institusjoner som gjør dem i bedre stand til å

ivareta egen sikkerhet. Det samme gjør brannvesenets ulike informasjonstiltak. En informant nevner informasjon etter brann hvor han møter mye ubearbeidede, og hvor informasjonen kan avhjelpe dette. Brannutredning vil gi kunnskap som benyttes i forebyggende arbeid og dermed kan redusere evt. fremtidig skade. Informasjon kan også hjelpe krimteknisk oppklare brann saker som kan redusere skade for ofrene.

8.Redusere gevinstene fra kriminalitet

Bjørger (2015) sier mekanismen går ut på å redusere gevinst etter en kriminell handling og dermed redusere motivasjon for å nye handlinger. Gevinsten er økonomisk eller immateriell i form av sosial status eller politisk utbytte. Dette er tertiær forebygging, og virkemidlene er beslaglegging av tyvegods, inndragelse av økonomiske fortjenester og unngå å handle slik terrorister ønsker. Aktørene er mange, fra politiet til hele befolkningen ved terror.

Funnene i oppgaven viser til noe begrensede muligheter for å redusere gevinst fra kriminalitet, men noen eksempler finnes. Informant fra beredskap forteller om et tilfelle der de fulgte etter en stjålet Porsche og hvor sjåføren til slutt stakk av fra bilen og tyvegodsset inni. Stenging av bygg blir igjen aktuelt virkemiddel da det vil gi skadet omdømme og tap av økonomisk gevinst. Ved stenging av utleieboliger, må eier betale hotell for leieboerne. Melding til politi av alvorlig vinnings- og narkotika kriminalitet vil også redusere gevinst.

Saker med immateriell gevinst kan være terror og vold. PLIVO er nevnt flere ganger, og ved inngripen kan brannvesenet redusere terroristens gevinst. Et annet eksempel som nevnes er selvmordsforsøk hvor oppmerksomhet er gevinst. Disse sakene behandles i stillhet for å unngå oppmerksomhet og evt. smitteeffekt. Noen ganger er gevinsten å gjøre skade, som ved ildspåsettelse. Da har brannvesenet en viktig rolle og forrige mekanisme vil gjelde.

9.Å slutte med kriminalitet: “desistance “ og rehabilitering

Mekanismen handler ifølge Bjørger (2015) om å få kriminelle til å slutte med kriminalitet ved å forsterke såkalte push- og pull-faktorer. Kriminalomsorgen er en sentral aktør, men flere andre aktører kan her gjøre en forskjell.

Funnene viser at brannvesenet ikke er tildelt noen rolle i dette arbeidet. RBR er eksempelvis ikke bidragsyter til SLT-arbeidet i kommunene. Men RBR har likevel mange erfaringer med personer tilknyttet kriminelle miljøer som de har hjulpet til en bedre tilværelse vha. sin

mykere tilnærming, medmenneskelighet og kreative tiltak. Informantene viser til mange personlige takkemeldinger, så som: "...uten din hjelp hadde jeg ikke levd i dag, ...jeg har fått et nytt liv.." osv.. Og i 2018 mottok RBR to priser for sitt bidrag til å heve livskvaliteten for rusavhengige og forebygging av brann hos risikogrupper. Informant rusmisbruker forteller hvordan han selv fikk hjelp av RBR og hvordan han i dag lever et liv uten kriminalitet. Han mener alle institusjoner burde ha noen som jobbet på en slik måte, det ville spart samfunnet for mye. Dette er resultater av arbeidet som er beskrevet under mekanisme 2 hindre rekruttering og under mekanisme 5 angående sosial sårbarhet. Teksten der må derfor ses i sammenheng med denne mekanismen.

Bjørgo nevner avledning som et alternativ til denne mekanismen, dvs. å få vedkommende over på en lovlig aktivitet uten at vedkommende føler at han mister noe. MFRS kan sies å ha fått til dette gjennom det sosiale engasjementet i idrettsklubber etc. (Hetle & Eik, 2012). De har også utviklet egne programmer for ungdom med atferdsvansker for å gjøre dem til gode samfunnsborgere gjennom sosial ferdighetstrening, samarbeid og selvutvikling slik at de lettere reintegreres i samfunnet og finner sin plass i arbeidslivet. På den måten har de greid å snu en negativ trend med vold mot brannvesenet.

Under intervjuene fremkom det tiltak ved andre brannvesen som kan være aktuelle for denne mekanismen, f.eks. "Fadderbygg". Dette innebærer at beredskap plukker ut et risikobygg med f.eks. rusavhengige som de følger tettere opp over tid. Det var viktig at de kom i utrykningsklær og brannbil. Stripper og stjerner skapte avstand, mente de. Det ble oppnådd gode personlige relasjoner med rusmisbrukerne, og resultatene viste seg som bl.a. bedre sikkerhetsforhold og reduksjon av alarmer. Et annet eksempel er pølsefest for rusmisbrukere på brannstasjonen, noe som har vært veldig populært.

Under intervjuene nevnes det at RBR er blitt forespurt om de kan snakke med vanskeligstilt ungdom som har stått bak påsatt brann. Noen informanter mener dette er et stort utforsket område for brannvesenet hvor de absolutt har noe å bidra med. Det trekkes fram at brannvesenet mange ganger foretrekkes fremfor andre aktører. En informant sa at det står ikke på viljen, men det tinger at brannvesenet blir informert og inkludert i arbeidet.

Oppsummering

Samlet kan man si at brannvesenet kan influere alle mekanismene i Bjørgos (2015) modell. En matrise kan benyttes for å illustrere i hvilken grad. Matrisen under viser brannvesenets

faglige forutsetninger for å bidra i arbeidet langs den ene aksen og mulig påvirkningskraft langs den andre. Matrisen bygger på Dalgaard-Nielsens matrise for terror-aktører, som brukt under samfunnssikkerhetskonferansen ved UIS 2019 (Dalgaard-Nielsen, 2019).

Faglige forutsetninger	Stor				1
	Moderat			2	5, 7
	Lav		3, 4, 6, 8	9	
	Minimal/ingen				
		Minimal/ingen	Lav	Moderat	Stor
	Påvirkningskraft				

Figur 07: Hvordan brannvesenets arbeid kan influere Bjørgos modell

Mekanisme nr. 1 er muligens hvor brannvesenet kan influere mest. Dette begrunnes med at brannvesenet kan fremstå som en rollefigur i samfunnet som formidler et moralsystem, og som mange ganger fortrekkes fremfor andre aktører. Det viktigste virkemiddelet er informasjon i kombinasjon med brannvesenets forebyggende kommunikasjon. Mekanisme nr. 2 har store likheter med nr. 1, men er mer rettet mot risiko- og beskyttelsesfaktorer. Med risikobasert tilnærming, informasjon og evne til å “strekke strikken” vil brannvesenet kunne påvirke faktorene positivt. Den har likevel fått en noe lavere score fordi brannvesenet har brann og ikke kriminalitet som sitt fokusområde. Mekanismene nr. 3, 4 og 6 har likheter. Brannvesenet har god mulighet for å oppdage lovbrudd pga. nærhet til folk og hendelser, men muligheten for å avskrekke, avverge og inkapasitere er noe begrenset. Brannvesenet benytter alltid mykeste tilnærming, men har straffebestemmelser hvis nødvendig, f.eks. umiddelbar stenging av bygg. Ellers kan samarbeidet med andre aktører ses på som en forlengelse av brannvesenets arbeid. Mekanisme nr. 5 er brannvesenets hovedfelt. Gjennom ROS-analyser har de god oversikt over sårbarhet i samfunnet knyttet til bygg, områder og grupper. Risikobasert tilnærming gjør at de kan sette inn ressurser der det er størst behov. Scoren trekkes noe ned pga. mangelfullt system for evaluering som sikrer kontinuerlig forbedring av arbeidet. Mekanisme nr. 7 kan også anses som et hovedområde i form av utrykninger, grovrydding, øvelser og kurs, informasjon etter brann og brannutredning. Scoren trekkes noe da de ikke har sin oppmerksomhet rettet mot kriminalitet. Mekanisme nr. 8 får litt lav pga. begrensede tiltak. Mekanisme nr. 9 er ikke tradisjonelt et satsingsområde for brannvesenet,

men har potensiale, noe erfaring fra MFRS (Hetle & Eik, 2012) kan vise til. Å jobbe med årsaker og “strekke strikken” har vist seg å ha gode effekter på flere typer problematferd.

6.3 Hvordan brannvesenets arbeid kan styrke resiliens

Ifølge Jore (2017) kan resiliens si noe om et sosialt systems totale evne til å beskytte seg. For å se hvordan brannvesenets arbeid kan styrke denne evnen, er det benyttet modeller for samfunnssikkerhet. En sammenligning av modellenes aktiviteter og brannvesenets arbeid vil dermed kunne fortelle hvordan brannvesenet kan styrke resiliens.

Modellene som er benyttet er regjeringens prosessmodell (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016) og Schiefloes (2012) helhetlige modell bygget på resiliens. Modellenes elementer og aktiviteter har store likhetstrekk. Disse har også store likheter med mekanismene i Bjørgos (2015) modell, selv om Bjørgo kun tar for seg én trussel for samfunnssikkerheten. Modellene kan dermed ses på som utfyllende slik at det kan trekkes paralleller. Dette er så satt sammen med Hollnagel et al. (2010) sine kjennetegn for resiliens. Tabellen på neste side viser hvordan modellene kan utfylle hverandre og oppfylle kjennetegnene for resiliens.

Sammenslåingen kan gi følgende utvidede kjennetegn for resiliens:

1. Samfunnet har kunnskap og erfaring nok til å vite hva som kan forventes, dvs. evne til å tolke signaler og forutse mulige forstyrrelser, påkjenninger og trusler og kan bruke det til å forebygge i form av å bygge normative barrierer og minimere rekruttering.
2. Samfunnet har kunnskap nok til vite hva de skal se etter, dvs. kapasitet til å overvåke det som skjer, både innenfor systemet og i omgivelsene. På den måten kan samfunnet forebygge ved å vanskeliggjøre, oppdage og forhindre uønskede hendelser.
3. Samfunnet har kunnskap nok til å vite hva de skal gjøre, dvs. hvordan de skal håndtere forstyrrelser, uventede hendelser og tilløp. Det betyr at samfunnet har sterk beredskaps- og håndteringsevne som gjør dem i stand til å inkapasitere og stanse en uønsket hendelse, redusere skade og raskt gjenopprette normaltilstand.
4. Samfunnet har evne til å analysere og forstå hendelser slik at man kan lære og tilbakeføre lærdommen slik at den kan benyttes i det forebyggende arbeidet.

	Kjennetegn for resiliens (Hollnagel, Tveiten & Albrechtsen, 2010)	Schiefloes modell for samfunnssikkerhet (Schiefloe, 2012)	Regjeringens prosessmodell for samfunnssikkerhet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016)	Björgos modell for kriminalitetsforebygging (Björgo, 2015)
1	Vet hva som kan forventes, dvs. har evne til å tolke signaler og forutse mulige forstyrrelser, påkjenninger og trusler.	-Forebygge/ Minimere rekruttering	-Kunnskap -Forebygging	-Bygge normative barrierer -Redusere rekruttering
2	Vet hva de skal se etter, dvs. har kapasitet til å overvåke det som skjer, både innenfor systemet og i omgivelsene.	-Vanskeliggjøre -Oppdage -Forhindre		-Vanskeliggjøre -Avskrekke -Avverge
3	Vet hva de skal gjøre, dvs. hvordan de skal håndtere forstyrrelser, uventede hendelser og tilløp.	-Begrense skade -Gjenopprette normaltilstand	-Beredskap -Håndtering -Gjenoppretting	-Inkapsitering -Redusere skade -Redusere gevinst -Rehabilitering
4	Evne til å analysere og forstå hendelser slik at en kan lære	-Lære og tilbakeføre	-Læring	

Tabell 05: Resiliens og modeller for samfunnssikkerhet

De utvidede kjennetegnene kan så ses i sammenheng med ny kunnskap fra kapittel 6.1 og 6.2 og "kjent kunnskap" om brannvesenets arbeid, slik at man kan vurdere hvordan brannvesenets arbeid totalt sett kan styrke resiliensen i samfunnet.

1) Ifølge regjeringens modell for samfunnssikkerhet (2016) innebærer aktiviteten et kunnskaps- og erfaringsbasert arbeid, identifikasjon av samfunnsfunksjoner som må beskyttes for å ivareta grunnleggende verdier, samt innhenting av kunnskap om trusler. Empirien viser at det brannforebyggende arbeidet bygger på ROS-analyser som identifiserer bygg, områder, aktiviteter og atferd. tilknyttet risiko. Arbeidsområdene som vist i figur 02 bygger på analysene. Under arbeidsområdet Industri og farlig stoff finnes egen arbeidsgruppe for

samfunnsskriske funksjoner. Aktiviteten forebygging innebærer ifølge regjeringens modell (2016) som skal redusere sårbarhet ved samfunnsskriske funksjoner, f.eks. holdningsskapende arbeid, regulering mm. Ifølge Schiefloe (2012) og Bjørgo (2015) skal tiltakene bygge normative barrierer og hindre rekruttering. Funn viser at ut fra ROS-analysene har RBR utviklet tiltak som kan redusere sårbarhet. De har en risikobasert tilnærming som ifølge Jore (2015) gir dem fleksibilitet ift. ressursbruk og tiltak, samt kan føre til større eierskap hos den enkelte, bedre sikkerhetskultur og styrket resiliens. Funn viser at brannvesenets arbeid kan deles i innsatsområder ihht. Kfk (2017) med byggende, forebyggende og brannforebyggende innsats mot befolkningen generelt og risikoutsatte grupper/individer. Brannvesenets oppsøkende arbeid, kreative tiltak og brede informasjonstiltak kan ifølge Bjørgo (2015) bygge normative barrierer og redusere rekruttering. Videre viser funn at brannvesenet har en forebyggende kommunikasjonsform som ifølge Lie (2015) appellerer til tanker, følelser og handlinger, hvilket motiverer til holdningsendring. Informantene mener budskapet forsterkes ved at brannvesenet kan fremstå som rollemodell pga. sin rolle som redningsmenn, tillit, mykere tilnærming og et budskap som bygger på gode verdier. Det gjør at brannvesenet ofte foretrekkes som aktør.

2) Forebygging fra regjeringens modell (2016) videreføres her. Videre inneholder punktet elementer fra Schiefloe (2016) som vanskeliggjøre, oppdage og forhindre, hvilket samsvarer med Bjørgo (2015). Vanskeliggjøring foregår i form av aktive, passive og fysiske barrierer, f.eks. alarmer og tilsyn. Funn viser at dette er et hovedområde for brannvesenet. Tiltakene er utviklet på bakgrunn av ROS-analyser og har til hensikt å redusere sårbarhet og sannsynlighet for brann o.a. uønskede hendelser, f.eks. bedre søppelsortering ved gammel trebebyggelse. Ved tilsyn påpekes sårbarheter slik at byggeier kan sette inn tiltak. Funn viser videre at brannvesenets mulighet for å oppdage er stor da de har god oversikt over samfunnet gjennom ROS-analyser, nærhet til folk gjennom tilsyn og utrykning, samt mottar bekymringsmeldinger fra publikum. 110-sentralen bidrar også selvsagt til overvåking. Ifølge Schiefloe (2012) innebærer forhindre en reaksjon fra aktuelle aktører slik at hendelsen kan stoppes, hvilket ifølge Bjørgo (2015) kan innebære å avskrekke eller avverge. Funn viser at brannvesenet kan potensielt både avskrekke og avverge, men har begrensninger i form av straffebestemmelser og manglende politimyndighet. Mest aktuelt er stenging av bygg og evt. samarbeid med politi og akrim. Intervjuer viser at RBR direkte bidrar til å oppdage og redusere kriminalitet, men det er enighet om at de ikke ta politiets rolle, da vil de miste tillit.

3) Punktet inneholder aktivitetene beredskap, håndtering og gjenoppretting fra regjeringens modell (2016). Beredskap innebærer tilgjengelige ressurser, f.eks. materiell og øvelser, og håndtering er beredskap i form av observasjon, kommunikasjon mm.. Gjenoppretting av normaltilstand innebærer kartlegging av skader og opprettende tiltak. Dette samsvarer med Schiefloe (2012) og Bjørgo (2015) som poengterer reaktiv respons fra nødetatene og reduksjon av skade/gevinst etter hendelser. I tillegg kan Bjørgos (2015) mekanismer inkapasitering og rehabilitering kalle inn under her. En hovedoppgave ved brannvesenet er innsatsstyrke ved hendelser, og ifølge statistikk blir arbeidsfeltet stadig bredere. Empirien viser til omfattende øvelser, bl.a. PLIVO med de andre nødetatene som gir god kompetanse også ift. tilsiktede hendelser. Brannvesenets evne til å håndtere trusler og hendelser gjør at de har sterk tillit i befolkningen, hvilket ifølge Engen et al. (2016) skaper resiliens. Beredskapsinnsats vil redusere skade etter hendelser. Det kan også funn fra brannutredning. På den måten bidrar de til å gjenopprette normaltilstand. Inkapasitering kan skje ved utrykninger og stenging av bygg ved overhengende brannfare. Samarbeid med politi, akrim og helsevesenet kan anses som en forlengelse av arbeidet med fengsling og innleggelse. Å hjelpe noen ut av kriminalitet og rehabilitering kan ses på som gjenoppretting av (en ny) normaltilstand. Funn viser at RBR har gjennom forebyggende kommunikasjon og å “strekke strikken” hatt en positiv påvirkning på risikopersoner. Eksempler fra andre brannvesen kan ha samme virkning, som “Fadderbygg” og erfaringer fra MFRS i England hvor brannvesenets deltagelse i sosiale sammenhenger i belastede miljøer reduserer kriminalitet (Hetle & Eik, 2012).

4) Punktet innebærer aktiviteten læring fra regjeringens (2016) modell, tilsvarende Schiefloes (2012) lære og tilbakeføre. Bjørgo har ingen mekanisme for læring. Funn fra oppgaven viser at læring er et forbedrings- og satsningsområde for brannvesenet. Informantene sier kunnskapen som opparbeides gjennom erfaringer brukes videre i det forebyggende arbeidet, men det mangler gode systemer for å samle inn, analysere og evaluere kunnskapen. Dette skyldes delvis at BRIS ikke ble tatt i bruk før 2016, slik at man mangler digitalisert statistikk. Kunnskapen er derfor noe fragmentert og personavhengig.

6.4 Problemstilling

Problemstillingen som forsøkes besvares i denne oppgaven er:

Hvordan kan brannvesenets brannforebyggende arbeid virke kriminalitetsforebyggende, og hvordan kan brannvesenets innsats bidra til å styrke samfunnssikkerheten?

Fagområdet brann kan relateres til kriminalitet på flere måter. Brannvesen og politi er knyttet sammen i samarbeid med samfunnssikkerhet da både brann og kriminalitet utgjør trusler for samfunnet. Funn viser at brann og kriminalitet er komplekse risiko som ofte er knyttet til hverandre, samt til rus og helseutfordringer som i et "risikokonglomerat"(fig. 06). Pga. kompleksiteten jobber brannvesenet og politiet mye i samme miljø, og brannvesenet er ofte i kontakt med kriminalitet. Både kriminalitets- og brannforebyggende arbeid krever derfor å jobbe med faktorer som har sammenheng med problemene, og et felles mål er å bedre livssituasjonen for disse menneskene. Dette ligger til grunn for det gode samarbeidet RBR har med bl.a. politi, akrim og andre aktører innen rus og helse. Både brann- og kriminalitetsforebygging foregår i bredt format der forebygging og bekjempelse er to sider av samme sak, og brannforebyggende arbeidet kan i likhet med kriminalitetsforebygging deles inn i innsatsområder for ulike målgrupper og type innsats.

Sett ut fra Bjørgos (2015) modell kan brannvesenets brannforebyggende arbeid ha en kriminalitetsforebyggende effekt da alle de ni mekanismene kan influeres av arbeidet. Funn viser at brannvesenet nok vil kunne påvirke mest mekanismene som krever "mykere" tilnærming i form av informasjon og motivasjon, og kreative og sosiale virkemidler. Dette er mekanismene *bygge normative barrierer* og *hindre rekruttering*. Ved hjelp av ROS-analyser, risikobasert tilnærming, funn fra brannutredning og innføring av ulike risikoreducerende tiltak vil de i stor grad bidra med å *redusere sårbarhet og beskytte sårbare mål*, som kan sies å være kjernen i det brannforebyggende arbeidet. Å *redusere skade* etter kriminalitet kan også sies å være et hovedområde for brannvesenet, og virkemidlene er mange; utrykning, redningsdykking, brannutredning og øvelse og opplæring mm.. De har også stor mulighet for å *oppdage kriminalitet*, men begrensede virkemidler for å *avskrekke, avverge og inkapasitere* pga. begrensede straffebestemmelser og manglende politimyndighet. En annen begrensning er brannvesenets behov for tillit for å kunne hjelpe og redde. Men stenging av bygg vil likevel være et virkningsfullt virkemiddel for sistnevnte mekanismer. Og brannvesenet har stor styrke i sitt samarbeid med mange gode samarbeidsaktører, bl.a. akrim og politiet, hvilket kan anses som en forlengelse av brannvesenets arbeid og virke inn på sistnevnte mekanismer. *Reduksjon av gevinst* er noe de kan bidra med ved f.eks. å melde til politiet funn av rus- og vinningskriminalitet, men en avveining mellom sakens alvorlighet og tillit vil avgjøre om

saken blir meldt. Å *hjelpe noen ut av kriminalitet/rehabilitering* kan være et aktuelt område for brannvesenet da de har sett at med sin mykere tilnærming og kreative tiltak har de hjulpet mange risikopersoner tilknyttet kriminell aktivitet.

Regjeringens strategi for kriminalitetsforebygging (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013) setter samarbeid på tvers av samfunnssektorer med byggende, forebyggende og kriminalitetsforebyggende innsats som en forutsetning for å lykkes. Det vises til at årsakene til kriminalitet er komplekse, og at arbeidet krever målrettet arbeid mot risiko- og beskyttelsesfaktorer og fokus på psykisk helse, hvilket samsvarer med brannvesenets arbeid med årsakssammenhenger og innsats mot ulike målgrupper. Den sier også at strafferettslige reaksjoner må være raske, målrettet og tilpasset, i tråd med brannvesenets mildere tilnærming og alternative tiltak. Handlingsplanen viser også til at politiet har begrensede virkemidler, at andre aktører har aktuelle virkemidler og at gevinst av et arbeid ikke alltid fremtrer der kostnaden påløper. Brannvesenets arbeid kan være et eksempel på dette, da brannvesenets arbeid sett ut fra Bjørgos modell også har en kriminalitetsforebyggende virkning.

Handlingsplanen viser til SLT-modellen som samordner det kriminalitetsforebyggende arbeidet i kommunene. Det at RBR ikke er bidragsyter til SLT-arbeidet, kan skyldes manglende forståelse av omfanget av RBRs arbeid og virkningen av det.

Funn viser at RBR både har evne og vilje til å bidra i kriminalitetsforebyggende arbeidet, men det tinger at de blir inkludert. Flere samarbeidsaktører har sett gevinsten i et samarbeid med RBR, og informanter fra politi og akrim mener RBR direkte bidrar til å redusere kriminalitet. Funn tyder også på at brannvesenets arbeid med årsakssammenhenger gjør at de både direkte og indirekte arbeider med kriminalitetsforebygging, men uten at det nødvendigvis anses som kriminalitetsforebygging, hverken av brannvesenet selv eller andre.

Brannvesenets største styrke som kriminalitetsforebyggende aktør er muligens deres tillit i befolkningen pga. deres "helterolle" og mykere tilnærming. Det gjør at folk liker brannvesenet, stoler på og lytter til dem. Bjørgo (2015) sier det har betydning hvem som utfører tiltakene. Funn viser at brannvesenet mange ganger foretrekkes fremfor andre aktører. Det kan bety at brannvesenet kan utføre samme tiltak som f.eks. politiet, men ha sterkere innvirkning. Funnene tyder på at "myke" tiltak er mest aktuelt for brannvesenet, dvs. å redusere sårbarhet og bygge robusthet i samfunnet gjennom å skape bevissthet og bygge kunnskap og gode holdninger. Brannvesenets bidrag må skje innenfor brannvesenets rammer og på deres premisser, som hovedsakelig dannes av behov for tillit i befolkningen.

Informantene er alle enige om at brannvesenet aldri må ta politiets rolle. Da vil de miste befolkningens tillit som vil gjøre redningsjobben vanskelig.

En vurdering av hvordan brannvesenets arbeid kan styrke samfunnets resiliens er gjort vha. regjeringens prosessmodell for samfunnssikkerhet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2016), Schiefloes (2012) helhetlige modell for samfunnssikkerhet som bygger på resiliens og Bjørgos (2015) modell for kriminalitetsforebygging. Disse ble satt sammen med fire kjennetegn for resiliens (Hollnagel et al, 2010).

Ved å se disse i sammenheng kan det tolkes slik hen at brannvesenet kan bidra til at samfunnet har kunnskap til å vite hva som forventes, evne til å tolke signaler og forutse trusler, samt bruke det til forebygging i form av bygge normative barrierer og minimere rekruttering. Det underbygges med bruk av ROS-analyser og tilhørende tiltak, som ivaretar samfunnskritiske funksjoner. Risikobasert tilnærming gir nødvendig fleksibilitet og bygger resiliens gjennom ansvarsfølelse (Jore, 2017). Bred forebyggende innsats mot ulike målgrupper, forebyggende kommunikasjon og fin balanse mellom myndighet og medmenneskelighet bygger tillit i befolkningen, normative barrierer og hindrer rekruttering. Videre kan brannvesenet bidra til at samfunnet vet hva de skal se etter, dvs. overvåke og forebygge ved å vanskeliggjøre, oppdage og forhindre hendelser. Dette begrunnes med brannvesenets oversikt over risiko på bakgrunn av ROS-analyser og nærhet til folk gjennom utrykninger, tilsyn mm., samt tillit i befolkningen som varsler om bekymringsverdige forhold. Tiltakene reduserer sårbarhet og risiko. Brannvesenets nærhet til hendelser gjør at de har stor mulighet for å oppdage. De kan også forhindre ved å avskrekke eller avverge gjennom bl.a. stenging og samarbeid med andre aktører, men det er begrensninger, som behov for tillit. Brannvesenet kan også bidra til at samfunnet vet hva de skal gjøre, dvs. beredskaps- og håndteringsevne, redusere skade og gjenopprette normaltstand. Brannvesenet er innsatsstyrke ved hendelser. Reduksjon av skade og gjenoppretting skjer ved bl.a. utrykning, brannutredning og øvelse og opplæring. Stenging av bygg og samarbeid med andre aktører kan inkapasitere. I tillegg kan brannvesenets evne til å hjelpe risikopersoner til en bedre tilværelse anses som inkapasitering eller rehabilitering. Evnen til å håndtere hendelser gir tillit i befolkningen, som igjen skaper resiliens (Engen et al., 2016).

Et siste kjennetegn er evne til lære og tilbakeføre lærdom slik at den kan benyttes i forebyggende arbeid. Det er et forbedringspunkt for brannvesenet pga. mangel på system for

å samle, analysere og evaluere kunnskap. Det gjør kunnskapen fragmentert og personavhengig.

En oppsummering viser at brannvesenet kan bidra i alle elementene i Schiefloes (2012) modell. Hovedvekten ligger på å forebygge og minimere rekruttering, vanskeliggjøre og oppdage, begrense skade og gjenopprette normalt tilstand. De vil også til dels kunne forhindre, med noen begrensninger. Lære og tilbakeføre vil være et svakt punkt slik det er i dag med manglende systemer for analyser og erfaringsoverføring. Man kan dermed konkludere med at brannvesenet i stor grad kan bidra til å styrke samfunnets resiliens.

For å til slutt vurdere hvordan brannvesenets innsats kan bidra til å styrke samfunnssikkerheten, settes resultatene inn i aktivitetene i regjeringens prosessmodell for samfunnssikkerhet. Her ser man at brannvesenet kan være en betydelig bidragsyter til både aktivitetene kunnskap, forebygging, beredskap, håndtering og gjenoppretting. Ved å få på plass systemer for analyse og erfaringsoverføring, vil de også kunne bidra med læring.

Denne nye kunnskapen om brannvesenets rolle som samfunnssikkerhetsaktør kan tyde på at det tradisjonelle synet på brannvesenet med fordel kan friskes opp. En større bevisstgjøring av brannvesenets rolle og virkning av arbeidet kan gi større forståelse av arbeidet og grobunn for bedre samarbeid mellom aktører, hvilket vil ha gi positive virkninger for både brannssikkerhet, kriminalitet og samfunnssikkerheten generelt.

Det må til slutt poengteres at denne oppgaven har benyttet RBR som et eksempel på et norsk brannvesen. Intervju av kolleger fra tre andre brannvesen ble brukt som sammenligningsgrunnlag. Funn viser at mye er likt, men brannvesenets geografisk plassering, størrelse og organisering har mye å si. Det fremkommer at RBR, som et sentralt plassert og stort brannvesen, skiller seg noe ut. Først og fremst ved at de har utviklet godt samarbeid med andre aktører. I tillegg benytter de seg av hva man kan kalle kreative og nytenkende metoder (som å "strekke strikken") med en støttende ledelse i ryggen. Det må også tas med i betraktningen at studien bygger på et begrenset antall informanter, og en større studie kunne muligens gi andre resultater. Mitt inntrykk er likevel at flere av funnene kan generaliseres slik at forholdene kan gjelde for mange norske brannvesen.

7.0 KONKLUSJON

Jeg har i denne oppgaven forsøkt å besvare problemstillingen:

Hvordan kan brannvesenets brannforebyggende arbeid virke kriminalitetsforebyggende, og hvordan kan brannvesenets innsats bidra til å styrke samfunnssikkerheten?

En kompleks verden med stor sårbarhet gjør at målet med samfunnssikkerhetsarbeidet er å skape et motstandsdyktig, eller resilient, samfunn som kan håndtere ulike trusler. Dette krever samarbeid mellom ulike aktører, hvilket knytter brannvesenet og politiet sammen. Brann og kriminalitet utgjør trusler for samfunnssikkerheten. De er to komplekse og til dels overlappende risikoområder, ofte knyttet til andre problemer som rus og helseutfordringer. Denne kompleksiteten fører til flere likheter og felles føringer i det brann- og kriminalitetsforebyggende arbeidet, samt at brannvesenet møter mye kriminalitet i sitt arbeid.

Funn i oppgaven viser at brannforebyggende arbeid kan ha en kriminalitetsforebyggende virkning. Sett ut fra Bjørgos modell kan de mest aktuelle områdene være de som krever "mykere" virkemidler som informasjon og motivasjon, samt mer kreative sosiale tiltak i nær kontakt med publikum. Sett sammen med brannvesenets tillit i befolkningen kan dette bidra til å bygge normative barrierer og hindre rekruttering til kriminalitet. Et annet aktuelt område er å vanskeliggjøre kriminalitet. Det innebærer å redusere sårbarhet i samfunnet, som er et hovedområde for brannvesenet. De har god kunnskap om sårbarhet gjennom bl.a. ROS-analyser, og bredt utvalg av virkemidler som reduserer sårbarheten. En risikobasert tilnærming gir dem fleksibilitet til å sette inn ressurser der det størst behov. De vil kunne redusere skadevirkninger etter kriminalitet gjennom utrykning, brannutredning, øvelse og opplæring mm.. Nærheten til folk og hendelser gjør at de potensielt kan oppdage mange typer vanlig og alvorlig kriminalitet. Men deres mulighet for å avskrekke, avverge og inkapasitere er noe begrenset pga. begrensede straffebestemmelser, mangel på politimyndighet, men aller mest av hensyn til tillit. Det samme gjelder reduksjon av gevinst. Men stenging av bygg og samarbeid med andre aktører kan ha en god effekt. Å hjelpe noen ut av kriminalitet kan være aktuelt for brannvesenet da erfaring viser at deres kreative virkemidler har hjulpet mange mennesker tilknyttet kriminalitet til en bedre tilværelse.

Intervjuene viser til at RBR direkte bidrar til å redusere kriminalitet. I tillegg kan RBRs arbeid med årsakssammenhenger tyde på at RBR også bidrar indirekte til

kriminalitetsforebygging, uten at hverken RBR eller andre aktører er det veldig bevisst. Regjeringens handlingsplan for kriminalitetsforebygging (Justis- og beredskapsdepartementet, 2013) forutsetter samarbeid mellom ulike aktører for å lykkes. Det samarbeidet RBR har i dag med aktører som politi og akrim er av uformell karakter, med unntak av brannutredning. Ni av RBRs eierkommuner har innført SLT-modellen uten at RBR er bidragsyter. Det kan tyde på at kommunen ikke kjenner omfanget og virkningene av RBRs arbeid.

Brannvesenets største styrke kan være tillit i samfunnet grunnet bl.a. deres "helterolle" og balanse mellom myndighet og medmenneskelighet. Tilliten gjør at folk lytter til dem, og at de mange ganger foretrekkes som aktør fremfor andre. Det kan bety at brannvesenet kan utføre tiltak som andre aktører gjør, men med sterkere virkning.

Et formelt bidrag i det kriminalitetsforebyggende arbeidet må evt. skje innenfor brannvesenets rammer. Det er blant informantene i oppgaven stor enighet i at brannvesenets oppgave skal være å redde liv og ikke ta politiets rolle. Det vil føre til at de mister sin tillit i befolkningen som er nødvendig for å kunne redde.

Funn i oppgaven viser at et tradisjonelt syn på brannvesenet er ren beredskapsaktør, men samfunnets utvikling har ført til stor utvidelse og utvikling av brannvesenets nedslagsfelt og arbeidsmetoder. Dette har ført til en unik tillit i befolkningen, som bidrar til å styrke resiliens. Det har også gitt dem en solid kunnskap og kompetanse, som vil kunne styrke resiliens i samfunnet ved at de vet hva som kan forventes, hva de skal se etter av trusler og hendelser, og hvordan hendelsene skal håndteres slik at normaltilstand kan raskt gjenopprettes. Et forbedringspunkt er læring.

Ihht. regjeringens definerte aktiviteter for samfunnssikkerhet kan dermed brannvesenet bidra til å styrke samfunnssikkerheten gjennom aktivitetene kunnskap, forebygging, beredskap, håndtering og gjenoppretting, hvilket kan tyde på at det er tide å friske opp synet på brannvesenet som samfunnssikkerhetsaktør.

Dersom jeg skulle gått videre med tematikken ville jeg sett nærmere på erfaringer fra andre brannvesen med et bevisst forhold til kriminalitetsforebygging, f.eks. ved MFRS. Jeg ville også studert hvordan brannvesenet konkret kunne bistå kommunens SLT-arbeid.

REFERANSER

- Aven, T., Røed, W & Wiencke, H. S. (2008) *Risikoanalyse: Prinsipper og metoder, med anvendelser*. Oslo: Universitetsforlaget AS
- Bjørger, T. (2015). *Forebygging av kriminalitet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Blaikie, N. (2010). *Designing social research: The logic of anticipation* (2.utg). Cambridge: Polity Press.
- Brann- og eksplosjonsvernloven. (2002). Lov om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver (LOV-2002-06-14-20). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2002-06-14-20>
- Dalgaard-Nielsen, A. (2019, januar). *Lokal forebyggelse: Hvem kan og vil?* Innlegg presentert ved Samfunnssikkerhetskonferansen UIS 2019, Stavanger.
- Dey, I. (2004). Grounded theory. I C. Seale, Gobo, G., Gubrium, J.F. & Silverman, D. (red.), *Qualitative research practice* (s. 80-93). London: SAGE Publications.
- DSB. (2013a). *Nasjonal kommunikasjonsstrategi for brannsikkerhet 2013-2020*. Hentet fra <https://www.dsb.no/globalassets/dokumenter/brann-og-redning-bre/pdfer/nasjonal-kommunikasjonsstrategi-brannsikkerhet.pdf>
- DSB. (2013b). *Kommunikasjon og risikogrupper for brann*. Hentet fra <http://www.dsbinfo.no/DSBno/2013/Tema/Kommunikasjonogrisikogrupperforbrann/?page=2>
- DSB. (2019, 13. juni). Om DSB. Hentet fra <https://www.dsb.no/menyartikler/om-dsb/>
- DSB, Politiet og helsedirektoratet (2015). *Nasjonal prosedyre Nødetatenes samvirke ved pågående livstruende vold*. Hentet fra https://www.tacmed.no/images_hovedside/PLIVO.pdf
- Eide, T. & Eide, H. (2004). *Kommunikasjon i praksis: Relasjoner, samspill og etikk i sosialfaglig arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Engen, O.A., Kruke, B.I., Lindøe, P.H., Olsen, K.H., Olsen, O.E., & Pettersen K.A. (2016). *Perspektiver på samfunnssikkerhet*. Oslo: Cappelen Damm AS
- Folkehelseinstituttet (2007, 2. januar). Fakta om ADHD. Hentet fra <https://www.fhi.no/fp/barn-og-unge/utviklingsforstyrrelser/adhd---faktaark/>
- Forskrift om organisering av brannvesen. (2002). Forskrift om organisering og dimensjonering av brannvesen (FOR-2002-06-26-729). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2002-06-26-729>
- Forskrift om brannforebygging. (2015). Forskrift om brannforebygging (FOR-2015-12-17-1710). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2015-12-17-1710>

Hetle, R. & Eik, M. (2012). *Merseyside fire and rescue service. NBLF studietur 28. og 29. Juni 2012*. Sandnes: Brannvesenet Sør-Rogaland IKS

Hollnagel, E., Woods, D.D. & Leveson, N. (2006). *Resilient Engineering. Concepts and Precepts*. Aldershot: Ashgate

Hollnagel, E., Tveiten, C. K. & Albrechtsen, E. (2010). *Resilient Engineering and Integrated Operations in the Petroleum Industry*. (Sintef report A16331). Hentet fra https://www.researchgate.net/publication/282325239_Resilience_Engineering_and_Integrated_Operations_in_the_Petroleum_Industry

Jore, S.H. (2015). *Challengers of building societal resilience through organizational security risk management*. Innlegg presentert ved Working on Safety 2015 conference, Portugal.

Jore, S.H. (2017). The conceptual and scientific demarcation of security in contrast to safety. *European Journal for Security Research*. Hentet fra <http://rdcu.be/ybyn>

Justis- og beredskapsdepartementet (2016). *Risiko i et trygt samfunn - Samfunnssikkerhet* (Meld. St. 10 2016-2017). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-10-20162017/id2523238/>

Justis- og beredskapsdepartementet (2009). *Brannsikkerhet*. (Meld. St. 35 2008-2009). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-35-2008-2009/id559586/>

Justis- og beredskapsdepartementet (2013). *Handlingsplan for forebygging av kriminalitet* (2013-2016). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/handlingsplan-for-forebygging-av-krimina/id734947/>

Karlsen, Jan Terje. (2015). *Prosjektledelse - fra initiering til gevinstrealisering*. (3.utgave). Oslo: Universitetsforlaget.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2003). *Om statlige tilsyn*. (Meld. St. 17 2002-2003). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-17-2002-2003/id134860/>

Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging (2017, 3.november). Hva er kriminalitetsforebygging? Hentet fra <http://kriminalitetsforebygging.no/hva-er-kriminalitetsforebygging/>

KRÅD (2011). *Forebygging av rus og kriminalitet. En praktisk håndbok om SLT*. Oslo: KRÅD.

Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Larsen, A.K.. (2017). *En enklere metode. Veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode*. (2.utg). Bergen: Fagbokforlaget.

Lie, Elisabeth M. (2015). *I forkant. Kriminalitetsforebyggende politiarbeid*. (2. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag

Myhrer, T.-G. (2011). Mulige forebyggende virkninger av straffen – generelt og overfor terrorhandlinger spesielt, del II i T.Bjørge (red.). *Forebygging av terrorisme og annen kriminalitet*. Hentet fra <https://www.phs.no/biblioteket/anmeldinger/arkiv/2011/mars/ny-forskningsrapport-fra-phs1/>

NOU 2012:4. (2012). *Trygg hjemme. Brannsikkerhet for utsatte grupper*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-4/id670699/>

Nordahl, Thomas; Mari–Anne Sørli, Terje Manger og Arne Tveit (2005): *Atferdsproblemer blant barn og unge. Teoretiske og praktiske tilnærminger*. Bergen: Fagboklaget.

Reason, J. (1990). *Human Error*. Cambridge: Cambridge University Press

Reason J. (1997). *Managing the risks of organizational accidents*. Aldershot: Ashgate.

Rogaland brann og redning IKS. (2018a). *Mål og ledelse*. Rogaland brann og redning IKS. Styrende dokumenter.

Rogaland brann og redning IKS. (2018b). *Strategidokument for forebyggende avdeling 2018-2019*. Rogaland brann og redning IKS. Styrende dokumenter.

Rogaland brann og redning IKS. (2019). *Årsrapport 2018*. Rogaland brann og redning IKS. Hentet fra <https://www.rogbr.no/aarsrapport%202018.pdf>

Schanke, V. A. (2012). *Skolen - en viktig arena for forebyggende og helsefremmende arbeid*. Hentet fra [http://www.forebygging.no/Global/Skolen_Schancke_webversjon_1oktober2012%20\(2\).pdf](http://www.forebygging.no/Global/Skolen_Schancke_webversjon_1oktober2012%20(2).pdf)

Schiefloe, P.M. (2012). *En modell for samfunnssikkerhet*. Oslo: 22.julikommisjonen, Notat 10/12

Smith, C. L. & Brooks. D. J. (2013). *Security Science. The theory and practice of security*. Oxford: Elsevier.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (4.utg.). Bergen: Fagbokforlaget.

Topor, A. & Denhov, A. (2015) *Going beyond: Users' experiences of helping professionals*, *Psychosis*, 7:3, 228-236, DOI: 10.1080/17522439.2014.956784
<https://doi.org/10.1080/17522439.2014.956784>

Turner, B.A. (1978). *Man-made Disasters*. London: Wykeham Science Press

Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and methods* (5. utg.). Los Angeles, California: SAGE

VEDLEGG

VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE

A: Informanter RBR

B: Informanter samarbeidspartnere

C: Informant rusmisbruker

D: Informanter andre brannvesen i Norge

Spørsmål	A	B	C	D
Hvem er du?/Hva er din rolle?	x	x	x	x
Hva er ditt bekjentskap med RBR?		x	x	x
Hvordan jobber dere med (brannforebygging generelt/bestemt arbeidsområde)?	x			x
Hva er hensikten med (brannforebygging generelt/bestemt arbeidsområde)?	x			x
Hva er resultatene av (brannforebygging generelt/bestemt arbeidsområde)?	x			x
Hvordan måles resultatene av arbeidet?	x			x
Hvilke virkemidler har RBR/(annet brannvesens) dersom noen ikke innretter seg?	x			x
Har du sett andre virkninger av RBRs/(annet brannvesens) brannforebyggende arbeid? Hvilke?	x			x
Hvilke forbedringsområder finnes innenfor RBRs/(annet brannvesens) brannforebyggende arbeid?	x			x
Hvem er RBRs/(annet brannvesens) samarbeidspartnere i det brannforebyggende arbeidet?	x			x
Hvordan foregår samarbeidet med andre aktører / RBR?	x	x		x
Hvilken rolle har RBR/(annet brannvesen) i samarbeidet?	x	x		x
Hva er resultatet av samarbeidet?	x	x		x
Hvilke forbedringsområder finnes for samarbeidet?	x	x		x
Hva er din erfaring med kriminalitet ifb. med arbeidet ditt? Erfaring med: <ul style="list-style-type: none"> • oppdage / avskrekke / intervenere • vanskeliggjøre / beskytte • inkapasitere / uskadeliggjøre • redusere gevinst / skade / oppklare saker • rehabilitere 	x			x
Hvordan kan brannvesenets regelverk og budskap fungere som et moralsystem?	x	x	x	x
Hvordan kan brannvesenet fremstå som en rollefigur/moralsk autoritet i samfunnet?	x	x	x	x
Hvordan vil du beskrive RBRs tilnærming og kommunikasjonsform?	x	x	x	x
Hva spesifikt har RBR gjort for å hjelpe deg? Hva har det ført til?			x	
Hva skiller brannvesenet fra andre aktører i hjelpeapparatet?			x	
Hva innebærer det for deg at RBR "strekker strikken"?	x			

Hvordan mener du RBR "strekker strikken"?	x			
Hvordan kan RBRs arbeid redusere sårbarhet og styrke robustheten i samfunnet?	x	x	x	x
Hvordan er tilliten til brannvesenet i samfunnet?	x	x	x	x
Hvilken rolle mener du brannvesenet har i samfunnet i dag?	x	x	x	x
Hvordan tror du mannen i gata oppfatter brannvesenets rolle i samfunnet i dag?	x	x	x	x

Vil du delta i forskningsprosjektet
"Hvordan kan det brannforebyggende arbeidet ha en
kriminalitetsforebyggende effekt?
-en utvidet forståelse av brannvesenet som aktør for
samfunnssikkerheten"

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke om brannvesenets brannforebyggende arbeid kan ha en kriminalitetsforebyggende effekt og hvordan det kan gi en utvidet forståelse av brannvesenet som samfunnsaktør. I dette skrevet gis informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Jeg skal vinteren 2018/19 skrive masteroppgave i Risikostyring og Sikkerhetsledelse ved EVU, Universitetet i Stavanger.

Brannvesenet har mye befatning med kriminalitet ifb. med sitt arbeid, og det brannforebyggende og det kriminalitetsforebyggende arbeidet har flere sammenfallende områder og likheter. Arbeidet med samfunnssikkerhet krever et samarbeid på tvers av aktører. Det kan derfor være interessant å studere hvordan det brannforebyggende arbeidet kan ha en positiv innvirkning på kriminalitet. Dette vil vise brannvesenets kapasitet som samfunnsaktør, hvilket forhåpentligvis kan åpne for et brede samarbeid mellom aktører. I denne oppgaven vil jeg studere hvordan brannvesenets brannforebyggende arbeid ved Rogaland brann og redning IKS (RBR) kan ha en kriminalitetsforebyggende effekt.

Min problemstilling er:

Hvordan kan brannvesenets brannforebyggende arbeid virke kriminalitetsforebyggende, og hvordan kan brannvesenets innsats bidra til å styrke samfunnssikkerheten?

Problemstillingen vil besvares ved hjelp av tre forskningsspørsmål:

4. Hvordan kan brannvesenets brannforebyggende arbeid relateres til kriminalitetsforebygging?
5. Hvordan kan brannvesenets brannforebyggende arbeid influere mekanismene i Tore Bjørgos modell for kriminalitetsforebygging?
6. Hvordan kan brannvesenets arbeid styrke samfunnets resiliens?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitet i Stavanger, EVU (etter- og videreutdanning), er ansvarlig for prosjektet. Veileder er førsteamanuensis Eivind Lars Rake ved det teknisk-naturvitenskapelige fakultet, Institutt for sikkerhet, økonomi og planlegging.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Denne oppgaven innebærer en case-studie av RBR, og jeg ønsker å studere RBRs arbeidsmetoder. For å vite hvordan de virker i praksis og studere en evt. kriminalitesforebyggende virkning, trenger jeg erfaringer fra de som har brukt og opplevd arbeidsmetodene. Jeg vil derfor hente inn informasjon fra ansatte ved RBR, RBRs samarbeidspartnere, noen som har fått hjelp fra RBR. I tillegg vil jeg hente informasjon fra noen fra andre brannvesen for å få et sammenligningsgrunnlag. Du får spørsmål om å delta fordi du faller inn i en av disse kategoriene.

Hva innebærer det for deg å delta?

Jeg vil samle inn data ved hjelp av personlige intervju. Intervjuene vil ta ca. 1 time, og jeg vil ta lydopptak og notater ved intervjuene. Jeg vil etter intervjuene renskrive notatene og bruke dem i min analyse. Spørsmålene vil være rettet mot brannvesenets arbeidsmetoder og rolle i samfunnet, og dine meninger og opplevelser av dette.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan jeg oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil bare bruke opplysningene om deg til formålene jeg har fortalt om i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Det vil kun være meg og min veileder Eivind Lars Rake som har tilgang til disse dataene.
- Dataene vil være konfidensielle og være lagret under mine personlige mapper ved RBRs server med kodenavn som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. Ingen andre vil ha tilgang til disse dataene. Evt. håndskrevne notater vil oppbevares utilgjengelig for andre.

Det vil ikke bli benyttet navn eller andre sensitive opplysninger i oppgaven, kun stilling og/eller tilknytning/bekjentskap med brannvesenet.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 20.05.2019. Opplysningene vil ikke bli benyttet til noen andre formål og vil bli slettet i sin helhet etter at oppgaven er ferdigstilt.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir meg rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitet i Stavanger har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Universitet i Stavanger, veileder Eivind L. Rake, mail: eivind.rake@uis.no, tlf: 91336270
- Universitetet i Stavanger, student Elin H.K. Overå, mail: elin.krog@lyse.net, tlf: 97566637
- Personvernombud/Personlrådgiver ved ROGBR: Stian Pedersen, mail: Stian.Pedersen@rogbr.no, tlf: 99735514
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvernombudet@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Hvilken kriminalitetsforebyggende effekt har brannvesenets brannforebyggende arbeid?", og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i personlig intervju
- at mine opplysninger behandles og oppbevares frem til prosjektet er avsluttet, ca. 20.05.2019

(Signert av prosjektdeltaker, dato)